

**Knihovna příruček z vlastivědy
Kutnohorská
a Uhlířskojanovická.
Svazek 2.**

Josef Šimek:

**Dějiny
města
Kutné Hory.**

Nákladem
Učitelské jednoty „Budče kutnohorské“.

Tiskářské závody
Adolla Švarce n.šl. Antonín Novák
v Kutné Hoře.

Řed. paed. JOS. ŠIMEK:

Dějiny města Kutné Hory.

Zvláštní otisk z díla •SBORNÍK VLASTIVĚDNÝCH STATÍ O POLITICKÉM OKRESE KUTNOHORSKÉM•

vydaného nákladem

UČITELSKÉ JEDNOTY •BUDČE KUTNOHORSKÉ•.

KUTNÁ HORA

Tiskařské závody Adolfa Svarce nástupce Antonín Novák v Kutné Hoře.

1925.

Slovo úvodní.

Tento pokus o sepsání dějin památného města, upravený k přednáškám konaným na vlastivědném kurse, pořádaném Okresním osvětovým sborem péčí učitelské jednoty „Budče“ v Kutné Hoře 1924, nebyl původně určen k tisku.

Když však pořadatelstvo se rozhodlo, že by přednášky otisklo, aby slyšené slovo oživeno bylo tiskem a neupadlo v zapomenutí, a uznávaje sám, že by frekventantům bylo za těžko historické údaje sháněti po knihovnách, uvolil jsem se materiál sebraný upravit pro tisk.

K tomu uvádím, že vedle zpráv přímo z archivu kutnohorského a zemského čerpaných užito bylo pro obecné věci české spisů Denisových, Palackého, Rezka, A. Sedláčka, Šusty, Tomka, Urbánka, Wintra a obou Slovníků naučných, pro věci speciálně kutnohorské spisů a článků Branišových, Čelakovského, Dačického, J. Fialových, Heimitze, Lemingra, Mušky, Nejedlého, Novotného, Krofty a Šusty (Běket); Nováčka, Reháka, Slavíka, Šimka, Veselského, Wirtha v Arch. Památkách, ČČ. histor., ČČ. musea, Historickém sborníku a j.

Konečně upozorňuji na potěšitelnou zvěst, že spolek „Vocel“ chystá důležitou akci, totiž sestaviti úplný seznam všech prací o Kutné Hoře, jež se vůbec v tisku objevily, což bude pro milovníky historie města i badatele milým a vítaným ulehčením; dokud nebude možno sestaviti a rozepsati tento materiál, který jest velmi obsáhlý, dle hesel, bude pracovníkům odborným uložen a přístupten buď ve „Vocelu“ nebo v archivu městském.

Kutná Hora katolická a německá.

Historie má své záhady. Mnohdy neumí odpovědět k otázkám kdy, proč a jak se co stalo. S touto záhadou setkáváme se zhusta při městech a jich původu, zvláště u těch, která se stala proslulými. Tak věčný Řím halí svůj počátek v báj, podobně je to i u zlaté Prahy, což nedivno, poněvadž jsou to města skutečně starodávná, zvláště Řím, který povstal asi v 8. století před Kristem.

Jestliže však zahalen jest v taj počátek města, jež vzniklo za doby historické, kdy byla v okolí řada měst s farou, školou a radnicí, kdy byly v Čechách již kláštery, v nichž se vedly záznamy kalendářní, kde král vysílal posly i listy, měl sekretáře, tu naplňuje nás to podivem, že i Kutná Hora halí svůj počátek za pověst dosti zdařilou.

Než clona přec se jen odklonila, a sledujeme-li život současný v okolí Kutné Hory, tedy měst a míst okolních, pokud prameny dostačují, vyčteme z toho i stav místa, jež bylo prvotně beze jména.

Ponecháme tedy pěknou báji o mnichu Antoňovi ctitelům poesie a naší mládeži, jež se jí dobře pobaví, a sledujme, co lze z dějin okolí kutnohorského říci o vzniku Hory.

1142 založil český pán Miroslav snad z Cimburka v krajině lesnaté a bažinaté u Malína klášter a povolal do něho řád cisterciácký z Waldsas (1133 založený). Klášteru daroval pan Miroslav Malín, kterýž jmenuje se už r. 1101, když utkal se tu Oldřich olomúcký s pražským Bořivojem a dělila je říčka Wysplice; tu založen byl pod ochranou kláštera farní chrám. Klášter dostal dále vsi Sedlec, Bylany, Libenice, Hlízov, Kačínu s lesem „Borem“ a půdu, na níž leží nynější Kutná Hora.

Proč si vybral Miroslav cisterciáky, kteří v Čechách do té doby nebyli, jest záhadou. Řád tento jest odrůdou benediktinů; kdežto však benediktini pěstovali učení a umění, oddávali se cisterciáci se zálibou hospodářství a hornictví. V klášteře byli mimo mnichy, kteří vedli úřady klášterní (komornictví, pokladnictví, knihovnictví, správu špitální a j.), také černí či vousatí bratři (konverši), kteří pečovali o polnosti, zahrady, vinice, mlýny, řemesla veškerá a také o hornictví. Kronikář Petr Žitavský uvádí, že 1310 odrazili prý sedlečtí konverši útok lidu horního, který v síle 10.000 ke klášteru přišel; bylo jich tedy zajisté mnoho.

Za prvních let vlády Přemysla Otakara II. (1260) obdařena byla města královská Čáslav a Kolín městským a horním právem jihlavským. Poněvadž toto právo hraje úlohu v dějinách Kutné Hory, nutno něco o něm povědět.

Jihlava, starodávné moravské město, byla středem župy jihlavské, a tu se dolovalo u řeky Jihlavy již dávno, i jsou to nejstarší doly ve vlastech českých; ke konci 12. století povolání

byli sem havíři němečtí, čímž se město poněmčilo. Roku 1249 obdrželi Jihlavští pro sebe a pro jiná města, jež hornictví provozovala, právo městské a horní. Toto právo má tři oddíly. V prvním jedná se o městském soudě, jež vede rychtář a konšelé (tedy ne-

Obraz v kostele Všech svatých, znázorňující dle pověsti nález stříbra cisterckým mnichem Antoněm na statcích sedleckého kláštera. Dvojnásobnou renovací (1602 a 1831) podstatně asi pozměněn. Tři nemožně rovné a silné pruty stříbra jsou symbolické.

platili tu soudové zemští a krajští). V druhém oddílu oznamuje se, že má město samosprávu a že ji vede rychtář a konšelé; rychtář má být usedlý soused, ale může být od konšelů žalován. V třetím oddílu, a to právu horním, stanoví se poměr horníků k úřadům horním, k pozemku, k hledání a kutání na horách. Kdo stříbrnou žílu nalezne a žádá za propůjčení, obdrží právo kutací. Urburěř, jenž jest nájemcem královských důchodů z hor, vydá nakladateli

hor pozemek vyměřený ke kutání; z toho pozemku patří 7 lánů nálezci, 2 lány králi, 2 obci městské a 2 vrchnosti. V právu tom stanoví se důchod králi a povinnosti těžáře. Soud horní a urbura (pokladna královská z výtěžků horních) patří králi. Takovéto poučení šlo z Jihlavy 1268 klášteru cisterciáckému Lebuskému v Lehnicku, kdež byly zlaté doly. V horním právě nejedná se však o technických pomocnících, perkmistrech, t. j. náčelnících těžářstva, o právech a povinnostech těžářstev a právech hutí. Jihlavští si na tomto právu zakládali a za poučení ve věcech horních, o něž bývali žádáni, vybírali velký peníz; poučení bývala mnohdy nejasná a nesrozumitelná. Opisu práva vůbec nedovolovali.

Jestliže byla tedy města Kolín a Čáslav obdařena právem městským a horním, vysvítá z toho, že v okolí uvedených měst, i tedy na pozemcích kláštera sedleckého, jenž mezi těmi městy ležel, se dolovalo a města zajisté dolování podporovala. Hornictví se účastnili i měšťané obou měst i mniši skrze své poddané.

Nejzápadnější část Čáslavska, ohraničena proti Oldřišsku (Předhradí na Kolínsku) Kojicemi, Týncem n. L., Malínem, Libenicemi, Suchdolem, proti Kouřimsku, Vřetovsku a Řečicku a j. Vysokou, Vidicemi, Chlístovicemi, Janovicemi, počítala se k hornímu obvodu jihlavskému. I urbureři a mincmistři jihlavští a německobrodští zakupovali se v Kolíně a v Čáslavi a účastnili se asi také na dolování, užívající výhod práva jihlavského.

V dalších letech jsou zprávy, že se dolovalo mimo Malín u Libenic a na Kuklíku, neboť v listině o vysazení (t. j. vyměření a určení, co komu připadne a co z lánu zaplatí a p.) vsi Bylan opatem sedleckým (1276) čtou se jako svědci mimo faráře z Malína a j. též 2 horníci, a to Veček z Ulgenga a Gotfried od Hory. Tato listina zachovala se jen v českém překladě z XV. století. V pozdějších o něco letech uvádí se v papežské listině, že kostel Věch svatých leží in Antiqua Cuthna, t. j. Stará kutna. Jméno zahrady Stará kutna v končinách Věch svatých uvádí se ještě po válkách husitských, a to r. 1458 (v liber. hered. 1442—1478). Tento kostel a osada hornická z r. 1276 náležely k farnosti malínské. Jmenovaná osada hornická zašla však 1278, kdy Přemysl Otakar II. za války s Rudolfem habsburským vzal odtud 500 koní a 300 mužů, usedlých hospodářů na Kuklíku.

Po porážce Otakarově přitáhl Rudolf s vojskem ke klášteru sedleckému, co zatím Ota braniborský s českým vojskem ležel u Kolína. Šlo o mír a ten ujednán v Čáslavi. O Kutné Hoře se naprosto nemluví, tedy ještě nebyla.

V prvních letech vlády Václava II., tedy po 1283, povstává nová horní osada, neboť byly objeveny nesmírně bohaté žíly stříbrné u Grunty, na Kaňku, na Špicberku, v Tauerkaňku (sev. svah Kaňku) k Malínu, v Rousích a na pozemcích nynějšího města Kutné Hory. Když se zpráva o tomto neobyčejném bohatství rozšířila, nahrnulo se tam plno domácích i cizích lidí za prací a z touhy

po zbohatnutí, osadili se kolem cest, které vedly krajinou; tu stavěli dřevěné boudy, tvořili menší i větší hornické osady, vesnice. Cesty stávaly se znenáhla ulicemi, hlavní cesta vedla od kláštera sedleckého ke Kouřimi a ta byla a ostala hlavní tepnou i v městě Kutné Hoře; sem tam vznikal trh, a to tam, kde se ulice šřítila, na místech trochu rovinatějších — vždyť všechny skoro tyto nové osady ležely v kopci — zakládány byly dřevěné kaple, aby mohli pobožní horníci Boha o pomoc prositi. Kolem vyměřených dolů rojí se havíři, prodávající s chlebem, masem, pivem, stavějí své stánky, vedle toho budují se lázně a mlýny. Staví se bez plánu, bez vyměřování ulic a náměstí, odtud ona nepravidelnost ve všem všudy. Věky a požáry nezměnily mnoho na původním útvaru těchto hornických osad, jež vytvořily pozdější město Kutnou Horu, a jmenuje útvar ten právem Dr. Wirth „drahocenný odkaz předků“.

Současné zprávy o vzniku velké hornické osady jsou velmi zajímavé. Opat zbraslavský praví, že osada „přitahovala k sobě ohromné zástupy z cizích národů jako hotový jícen lakomstva a propast hříchů“, Jindřich z Heimburka, kronikář, praví r. 1294, že tehdy začal „sběh ke Kutné“. Brzo vypravovali si na Rýně, že český král je nepřemožitelný, maje v Hoře přes 60.000 kovkopů, kteří ve dne v noci z dolů stříbro vynášejí. Hora byla dle jedněch ohnisko lakotnosti a propast všeho zlého, dle jiných božský zážrak bohatství, tvořící nejpevnější sloup moci českých králů.

Každá ze zmíněných hornických osad či vesnic měla svou dřevěnou kapli. V nynějších liberálních dobách stěží si umíme představití onu velikou zbožnost a důvěru v Boha, již potřebovali pro posilu havířů v pracích podzemních, a ona hojnost chrámů dosud zachovaných a překrásně z dřevěných kaplí vybudovaných jest toho patrným svědectvím. Jsou to tedy kaple a později kostely, jež papež Urban V. v listině r. 1369 jako faře malínského příslušné jmenuje, o nichž zcela určitě se může tvrditi, že již dávno předtím bývaly. Jest to kaple hořejší Panny Marie (pozdější kostel sv. Jakuba), kaple Matky Boží (na Náměti), kaple dolejší sv. Jana (shořela r. 1423 a nebyla již vystavěna, po ní však slul plácek Sv.-janský), česká kaple sv. Bartoloměje (u brány kolínské), kaple sv. Jiří za branou kouřimskou, kostel Věch svatých ve Staré Kutné Hoře za branou kolínskou, kostel Marie Majdaleny na Špicberku a sv. Vavřince na Kaňku.

Že byli první havíři Němci, nelze pochybovati, neboť názvy Kaňk, Pách, Turkaňk, Kuklík, Kolmark, Tarmark, Plimle (důl Blümle) jsou dostatečným toho svědectvím; ale že byli v osadách Češi a že se koncentrovali, o tom svědčí název ulice České (odstraněný a nahrazený názvem Prokopova třída) a uvedená zmínka u kaple sv. Bartoloměje jako kaple české.

Toto hojné obyvatelstvo nově hornické osady (Montes Cutna) hledělo se zbavití závislosti na úřadech v Časlavi a Kolíně, po př. na kláštere a dostati úřady vlastní. Tu povstal spor mezi Kolín-

skými a Čáslavskými (1289) o tom, kterému městu patří stříbrné doly a ke kterému soudu patří lidé té či oné části nové osady hornické. Obě města zvolila si rozhodčím perkmistra Sybota z Kutné (in Kuttis), vrchního těžáře a dva jiné těžáře, aby vyšetřili, které obci městské patří ty ony lány. Sybot učinil 14. února 1289 rozhodnutí, že stříbrné hory ve farnosti malínské mezi sedleckým údolím a osadami Kluky a Přítokou ve věcech horních mají patřiti oběma městům a lány každému z polovice, věci soudní a civilní že se mají rovnat v Čáslavi. Brzo však nato obdržela tato společná osada zvláštní soud horní, a to královský, a stala se samostatným obvodem.

Roku 1291 jmenují se král. urbureři, t. j. nájemníci důchodů z hor či urbury, v osadě hornické, a ti mají udělovati propůjčky hor horníkům, mají hájiti král. práv na hory, ukládati berně na horníky, předsedati soudům horním, ustanovovati rychtáře a přísedící soudu. Z nich je znám Ekhart tím, že chtěl horníky osvoboditi z poddanství klášterního, aby neplatili úroků z domů, hutí, mlýnů, pekáren a lázní, ale kláštera ujal se k žádosti opata Heydenrika král Václav II. a Ekhart zbaven úřadu a horníci platiti musili i nadále poplatky do Sedlce.

O urbure slují tu poznamenati, že správa její vynášela pronajimateli slušný podíl z celého obnosu králi patřícího, takže tento podíl značně převyšoval vydání s vybíráním poplatků spojené; mohli tudíž 1296 pražští měšťané Eberlin z Kamene a Mikuláš od Věže jako urbureři za část roku zaplatiti 1000 hřiven. Urbureři kladli účty z přijaté rudy a kovu týdně, při čemž byl písař urburní revisním orgánem a přijímal týdně za každý počet jednu hřivnu. K starosti o urburu pojil se v Hoře též nájem ungeltu v Kuttelhofu (Kuttel = vnitřnosti velkých zvířat, Kuttelhof či, jak říkali ještě v XVI. století, kutlof, byly kutnohorské jatky), a výnos ten byl tak značný, že ho mohl král Václav II. zatížit ve prospěch církve ročním platem sto hřiven. Urbureři (vedle horních konšelů) byli mimo to namnoze výběřčími a pokladníky zvláštních daní z domů, lázní, mlýnů, pecí atd., jež král hor. městům ukládal.

Kutnohorské bohatství stříbra umožnilo, že Václav II., přes svou občasnou bázlivost muž smělých plánů a touhy po neobyčejných věcech, mohl při korunovací své v Praze 1297 rozvinouti nelsýchanou nádheru, takže až na Rýně se bájilo o přepychu při slavnostech těch a kroniky, jež o českých jiných událostech nevědí, uvádějí, že Václav předstihl Šalomouna a Asvera. Podobně toužil Václav své pověstné bohatství prokázati na sněmu v Norimberce (1298), kdež s nádherou vystoupil a chtěl „vtisknouti v mysl jméno své těm, kteří se tam sešli“. Náklonnost k lesku zdědil po matce Kunhutě a měl na svém dvoře klenotníka Jana z Řecku a jiného zlatníka, který dovedl vyřezávat pečeti královské, a výborného zbrojíře z Vídně.

Výtěžek hor Kutenských umožňoval též velkolepé stavby, jež dal prováděti v Praze na hradě, na Zbraslavi, kdež mělo býti pro

něho zátiší, jako byl Karlštejn jeho vnukovi, a konečně král. dvůr v Kutné Hoře, jež dal stavěti nad Páchem, na místě pro královský palác nejhodnější. Bohužel, že pražské části hradu vůbec vymizely, zbraslavské zničily války husitské nadobro a Vlašský dvůr tolikrát přestaven, že z původní podoby neostalo asi nic.

Kolem 1300 počal Václav II. reformovati české mincovnictví; té doby bylo v Čechách několik mincoven a ty razily brakteaty či plíšky, plecháče jednostranné s jedním kolkem, různé jakosti a velikosti. Brakteaty byly spíše zbožím než platidlem a užívalo se jich většinou k doplnění váhy bitého stříbra; ovšem v malém obchodě byly běžné. Byly větší i menší a razilo se jich z hřivny stříbra (253 g) až 316 po 0·8 g aneb i více. Brakteaty se stále horšily co do jakosti; měli ovšem na minciře, prubíře i písaře dohlížeti mincmistři, ale kr. podkomoří, který vedl správu král. měst a komoru či královskou pokladnu, hleděl i pro sebe něco vytěžiti a pronajímal mincmistrovské úřady osobám, které víc daly, a ty přehlížely špatné práce minciřů i j., což bylo tím možnější, jelikož mincmistři spravovali i soud horní a měli bdíti nad jakostí mince, tedy i nad možnou falší. Z toho vznikaly ovšem nepořádky mincovní.

Václav II. častěji ubíral se cestami, na něž zabořil současník jeho. francouzský král Filip IV.; tento vladař užil ve věci reformy mincovnictví francouzského pomoci florenckých finančníků a bankéřů. I učinil tak i Václav a zavolal tři muže z družiny florenckých peněžníků, kteří byli schopni provésti obrat v mincovnictví českém, a to byli Rinieri, Aparid a Cino.

Ti uvedeni byli na dvůr právě nově zbudovaný v Kutné Hoře, odtud Vlašský dvůr jmenovaný, a počali tu v červenci 1300 raziti nový peníz trvalé hodnoty, proslulý pražský groš. Jméno groš objevuje se již 1194 u benátských peněz větších, než byly denáry, a jež se jmenovaly denarii grossi. Základní předlohou pro český groš byl groš turský, francouzský. Zadávali-li se na práci, ráz, útvar groše českého, podívujeme se krásnému rázu a pěkné úpravě nového peníze. Groš měl na lici (aversu) uprostřed korunu sv. václavskou, kolem jméno panovníka (Wenceslaus secundus) a kolem jména panovnickova nadpis „Dei gratia rex Boemiae“. Na rubu (reversu) jest překrásně provedený lev korunovaný (srovnejte se lvem na českoil. koruně!), nad jehož hlavou jest na obrubě křížek a nápis Grossi pragenses. Tečky, křížky a vypuklinky jako dělidla slov v nadpisech jsou na groších různé, a to se řídí dle kolků, jimiž byly raženy. V groších prvních bylo v 1000 dílech dle E. Fialy 915 dílů stříbra. Groš měl 12 parvů (malých penízků), a ty měly na lici korunu a nadpis jako na groších, na rubu lva a nápis Prag: parvi. Groše pražské byly mince česká a razily se 250 let v podobě vždy stejné. Z hřivny stříbra razilo se 60 grošů (kopa); groš vážil tudíž s počátku 4 (4·013) gramy čili 0·25, to jest $\frac{1}{4}$ lotu stříbra.

Zavedením nové „věčné“ mince vzdal se král důchodu, plynoucího z každoročního obnovení měny a odškodnil mnohé osoby, od nichž právo mincovní kupoval. Za Václava II. stal se přechod z hospodářství naturálního k peněžnímu, peněz zobecněl a stal se zprostředkovatelem závislosti hospodářských a pronikl do všech životních poměrů a stal se průkopníkem svobody v řádu společenském.

V osadě horní soustředil Václav také u mincovny příslušné úřady horní a zrušil mincovny mimo Horu a přenesl jejich dílo, uznáv soukromé právo, do šmiten horských, nad jejichž okny dosud zříme některé erby a nápisy. Bylyť tehda mincovny v Opavě, Písku, Vratislavi, v Mýtě, Mostě, Kadani a Klatovech.

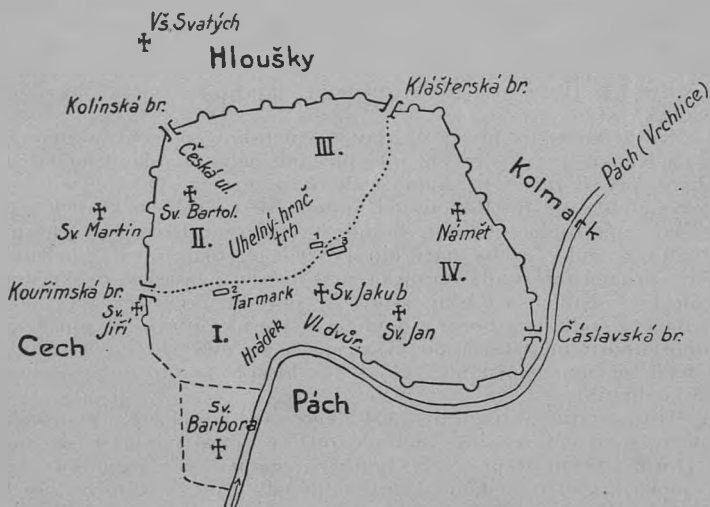
Řešení jednotné mince bylo odevzdáno jednak Rinierimu a druhům, jednak tovaryšstvům mincířů a pregéřů na Vlašském dvoře s dohledem tří vlašských uvedených finančníků jako mincmistrů. Těmto pronajata byla též urbura, byl jim podřízen horní soud, v němž dali se zastupovati rychtářem a horními přísedními.

Za těchto nových poměrů, kdy i pražští obyvatelé se do Hor stěhovali, bylo nutno osadu hornickou z vrchnostenského poměru sedleckého a závislosti na soudu čáslavském vyjmouti.

Tu vyžádal si Václav proslulého právníka římského, mistra práva římského i kanonického Gozzo z Orvieta, aby pro Kutnou Horu i ostatní osady horní vypracoval knihu královského práva horního (Jus regale montanorum). Slavného právníka přijal dle slov kroniky zbraslavské „jako přítele s radostí a jemu jal se předkládati tajemství své mysli, vždy laskavou tvář mu ukazuje“. Gozzo psal knihu za účasti krále, jak Šusta dotvrzuje, neboť v mnohých projevech jsou patrný reflexe hloubavé mysli královy, jako na př. že třeba duši modlitbou povznést, aby jazyk k učenosti se rozvázal; kniha obsahuje úvahy o rozsahu úkolů královských a ostříhání práv komořích. Gozzovi podařilo se v knize důmyslně hájiti práva královského na hory; tu uplatněna byla zásada, že král má právo propůjčky na dolování udělovati i na cizích pozemcích, neboť zájem soukromý musí zájmu veřejnému, který král zastupuje, ustoupiti. Kovy v zemi uložené jsou pokladnicí královskou a do té sáhnouti má právo jen král, jen on z těch kovů dá udělati peníze a pustí je v oběh. Král má výsadní právo zákonodárné v horních, soudních a správních věcech při všech horních osadách. I jedná se tu o právech podkomořího, urbure, písaře urburního, rychtáře i přísedních. Urbura a mince najímají se najednou. Rychtář a přísedící soudí horníky; v důležitějších věcech volají se i přísední ze sousedních měst. Každý kutěř může dolovati na místě, jež si vyhledal a jež mu urbureš odevzdal, ale musí stále pracovati. Z propůjčky patří 7 lánů kutěři, 2 králi, 2 městu, 2 vrchnosti. Urbura má právo na $\frac{1}{8}$ výtěžku stříbra. Vzdálenost dolu od dolu měří horní sáh, t. j. $\frac{1}{4}$ lokte pražského, aby se mohl rumpál otáčeti. V zákoníku

tomto nazývají se stříbrné hory kutnohorské komorou královskou a zvláště Čechy prý ostaly králi božskou prozřetelností vyhrazeny. Uvádí se, že bylo přemnoho propůjček učiněno při neslýchaném bohatství stříbra na malém prostoru, a to v době, kdy jinde stříbrné žíly vyschly a česká země jediná stříbrem a zlatem se obrodila.

Kutná Hora nejmenuje se tu dosud městem, nýbrž lidnatou osadou horní s názvem „Mons in Chutna“, ale užívá městských výsad, má úřady horní při mincovně, má soud horní, jemuž předsedá

Plánek města Kutné Hory s hradbami a s vyznačením kostelů, jakožto prvních středisk osad hornických.

Městské čtvrti: I. Tarmark, II. Bartolomějská, III. Vojnovská, IV. Námětská.

Předměstí horská: 1. Cech, 2. Hloušky, 3. Kolmark, 4. Pách, 5. Kaňk.

Rádnice: 1. na obilném trhu do 1424; 2. na Tarmarce do 1500; 3. na rynku do 1770 (na nynějším náměstí Palackého).

Brány: 1. Kourimská, 2. Kolinská, 3. Klášterská, 4. Časlavská.

Starodávna tepna města.

rychtář a přisedají přísední, kteří se starají o rozmnožení lidu horního a mohou dávat nařízení obecní. Nezměrné bohatství Václavovo pohnulo i maďarské magnáty, aby po vymření Arpadovců volili syna Václavova za krále. Kronikář zbraslavský i Otakar štyrský uvádějí ovšem, že Václav II. zahrnoval magnáty stříbrem, a slova současníků souhlasí, neboť praví, že byli magnáti koupeni penízem, že byli naladěni dary otce pro Václava III., že působil Václav II. silou své pokladnice.

Přirozeno, že to vše neostalo tajemstvím, a proto něm. císař Albrecht žádal jako císař, jemuž též přísluší regale, aby mu Václav II. zastavil osadu horní na 6 let anebo vyplatil 80.000 hřiven stříbra. Václav ovšem odepřel. Oblehl tedy (1304) Albrecht Horu se strany sedlecké. Ale kutnohorští horníci, vedeni jsouce Jindřichem z Lípy a Janem ze Stráže, narychlo opevnili část osady, kde se dolovalo, a zřídili sruby a valy; Stará Kutna nebyla do ohrazení tehda pojata a ostala i později za branou. Obránci projevili velkou statečnost a odepírali nepříteli, co zatím Václav sliboval, že přijde ku pomoci a že odmění zajisté vděčně obležené. V německém vojstě byl štyrský kronikář Ottokar (jeho kronika veršovaná sahá až po 1309) a ten sděluje, že lid horský byl z Polska, z Uher, Pomořan i Míšně, a Hora připadala, hlaholíc jazyky různými, jako babilonská věž.

Když konečně přišel Václav s vojenskou pomocí a utábořil se na Kaňku, ustal Albrecht od obléhání, neboť vojsko jeho mřelo, jelikož prý horníci struskami vody byli otrávil. Odtáhl tedy od Hory a na cestě do Rakous odškodnilo se v českých krajích jeho vojsko „mit roube und mit brande“. Ohrazení Hory valy, náspy, příkopy a sruby, třeba narychlo provedené, má právní důležitost, vždyť přijímá tím osada hornická znak města a závislost na klášteře sedleckém, Kolíně a Čáslavi, stává se otázkou doby, ač i dále platí se daně z podílů na hory, z domů a j. Horníci přirozeně toužili po samostatnosti městské a po výsadách, jako měla Praha a Jihlava, a těch se jim poněmáhlu, ale jistě dostalo; zatím tu byl znak města, hradby.

Hora stala se snad již 1304 aneb za Jindřicha Korutanského jistě městem královským. Jindřich totiž se opíral v boji se šlechtou o Horu a velmi jí přál. Za Jindřicha spojila se v jednotku obec hornická s obcí městskou, do níž táhli i Pražané. I za něho oblehl Albrecht Horu (1307), chtěje svého syna Fridricha Sličného na trůn český dosaditi, neboť v míru s posledním Přemyslovcem Václavem III. vzdal se Albrecht 1305 nároků na důchod z dolů kutnohorských. Ale ani tentokrát se mu nepodařilo. I r. 1307 obhájcové Jindřich z Lípy a Jan ze Stráže, konečně též sliby Jindřicha Korutanského nadchly obránce, a když i horníci s Ruthardem zúčastnili se bojů, ubránila se Hora, ač užíval Albrecht řeckého ohně, t. j. dal stroji házeti do města ohnivě koule. Tentokrát osvědčily se tedy kutnohorské hradby, zajisté po r. 1304 opravené a zdokonalené, a Albrecht odtáhl opět od Hory a syn Fridrich vzdal se nároků na trůn český.

Od té doby jest a jmenuje se Hora městem královským, užívá práva jihlavského, má vlastní zákoník horní a brzo staví se pyšně v řadu měst, a to v popředí měst brzo za Prahu.

Jméno osady horské, nyní města, bylo latinsky Montes Cuthni, Chuttnenses, Kuttenses, Cuthna, Cutenberga, německy Perch zu Chutten, Pergk zu Kuten, Kuttensburg, česky Hora neb i Kutna,

později Hory Kutny, na Horách Kutnách, u Hory, z Hor, od Hory. O původu jména přemýšleno již odedávna a odtud vzala počátek pěkná pověst o mnichu Antonínovi; mnozí odvozovali tedy jméno z kápě mnichovy, něm. Kutte, jiní tušili v slově Gut (statek) neb Quitte (kdoule), což vše Kořínek, jesuita, zamítal. V XVI. stol. zaváděli někteří název Kápí Hora. Schaller, topograf, myslil, že původ jména je v slovese kutten, kopati neb dolovati, z čehož povstal prý český název Kutná Hora. Sarkander, mistr školní kutnohorský, a po něm Pavel Stránský odvozují jméno města od slova kutiti neb kutati (něm. kutten), s čímž souhlasí též Řehák. dokládaje, že první havíři na pozemcích kutnohorských byli Češi, a to z Malína a z Pněvic, osad u Kutné Hory nejstarších.

Kralování Jindřicha Korutanského, jenž ve sporech se šlechtou stavu městskému a Kutné Hoře zvláště přál, nikterak se neosvědčilo. Jsou to krušná leta, jež česká země po vymření Přemyslovců zažila. I hledán byl nový král. V poselstvu, jež zajelo k císaři německému Jindřichovi s žádostí, aby dal Čechům syna svého za krále, byl i opat sedlecký a rádce Václava II. Heydenrik, jakož i 2 horníci, kteří slibovali Janovi, že jej Hora ráda za krále přijme.

Jan korunu přijal, ale přišed do Čech, našel Prahu i Kutnou Horu v rukách Jindřichových. Teprve když se Jan zmocnil Prahy, vzdala se mu i Hora, načež Jindřich z Čech odešel. Svou povahu lehkomyšlnou projevil Jan hned po nastolení, rozdávaje znamenité dary těm, kdož mu na trůn pomohli. Doly kutnohorské nevynášely sice 100.000 hř. stříbra ročně jako za Václava II., nicméně byla výše výtěžku 24.000 hř. ročních za Jana znamenitá. I upsal na urbuře kutnohorské manželce své Elišce 6.000 hř., královně Alžbětě hradecké 12.000 hř., opatu Heydenrikovi 4.000 hř., ale i cizím přátelům velké sumy, na př. strýci svému, biskupu trevírskému, 12.000 hř. atd., z čehož nevzmáhala se spokojenost s novým králem.

Tehda zrušil asi král Jan výsady, Hoře králem Jindřichem dané, jak to učinil v Praze. Správu hornického města vede 1311 rychtář, jenž předsedá soudu městskému i hornímu, má najatou městskou rychtu, občas i minci s urburou. Vedle něho v čele obce stojí 18 přísežných kmetů a z těch obstarává 12 soudnictví městské, 6 bylo přísežníky soudu horního. Od r. 1327 stojí v čele obce dva přísežní kmeti (šepmistři), neboť obec kutnohorská vznikla sloučením dvou obcí, a to hornické (na gruntech kláštera) a městské (právo král.); proto také byli voleni šepmistři z horníků a měšťanů, střídající se ve vedení obce po 4 nedělích.

Kutná Hora, jsouc nucena stále králi půjčovati peníze, hleděla se vymaniti z moci král. podkomořího, jehož správě všechna města královská byla podřízena, a to se stalo r. 1329. Tohoto roku dostává se městu listiny, v níž čteme, že žádný úředník královský nemá práva horníky utiskovati, že obyvatelé horské odtud má souditi i v těžkých případech soud městský, že kmeti městští mají se ročně sami obnovovati, mají dosazovati a sesazovati úředníky

horské, perkmistry (úředníky těžarstva, kteří propůjčku obdrželi), kteří král. urbureřům přísahu skládají, lezce, tesaře i hutníky. Horníci směli od zemanů kupovati svobodné statky a držeti je pod šos (poplatek k obci) městský. Jelikož i klášter sedlecký krále pe-něží zakládal, obdržel i ten potvrzení, že horníci i nadále mají dávatí klášteru sedleckému starodávné poplatky z hor, hutí a lázní.

Přesto bohatly Hory i klášter v této době. V Sedlci již za opata Heydenrika († 1320) počali stavěti nádherný chrám a na hřbitov sedlecký dávali se zbožní lidé z okolí pochovávatí, neboť opat Jindřich, současník Přemysla Otakara II., přinesl prý z Golgoty hrst hlíny, již na hřbitově sedleckém uložil; za moru r. 1318 dalo prý se v Sedlci pochováti 30.000 lidí. Na Horách byly založeny té doby 2 špitály. Špitálem nerozumí se tu nemocnice, nýbrž obydlí pro staré chudé neb zchudlé lidi, tedy chudobinec (hospitale). Jeden založil horník Št. Pirkner za branou Čáslavskou při kostele sv. Kříže; druhý zřídil klášter sedlecký a k tomu šly poplatky z kaplí na půdě Kutné Hory. Tyto kaple patřily k farnosti malínské a farář vedl sám správu některé kaple, zvláště tak zv. „hořejší“, kterou horníci 1330 z kamene stavěti počali; farář malínský jmenuje se „i jinak farář v Kutné Hoře“.

Zlé hospodářství Janovo neprospívalo valně Kutné Hoře a bylo štěstím, že syn dovedl město i hospodářství povznéstí.

Zde nutno vložiti krátké pojednání o tom, jak se za starodávna stříbra dobývalo a kým se zpracovalo.

Pramenům neb žilám stříbra říkali staří horníci couky (Zug). Chtěli-li stříbra dobývat, založili důl a vykopali šachtu a z ní vedli štolý mírně nakloněné; vedle toho byly průdušní šachty. Kde se ruda sekala, to byl vort.

Kdož na hory sám nakládal, byl nákladník či kverk. Kdo měl vorty královské v nájmu, byl lehenšaftník. Od nákladníků rudu dobytou kupovali erckauféři či rudokupci a tavili ve vlastních hutích. Stříbro vytěžené musili prodávati do královské mince.

To byli páni.

A nyní o dělnících.

Pracovníci v dolech měli vyměřenou dobu takto: den byl rozdělen na 4 části po 6 hodinách. To byla šichta; po husitských válkách měl den 3 části či šichty po 8 hodinách. V sobotu v hodinu dvacátou (t. j. polední neb až i druhou odpoli., což se řídilo dle času ročního) všechny šichty přestaly a havíři a vůbec všechna čeládka horní hrnula se do města nakupovat do krámů potravy, vykoupat se, ale také naplnili hospody a krčmy. V neděli oděli se svátečně do bílých perkytlí a chodívali do kostelů. Odpoledne oživly hospody a často měl rychtář co dělati. V pondělí zazněly zvony v hodinu sedmou českou a havíři hrnuli se do práce.

Projdeme všechny druhy práce a všimněme si i osob i názvů starobylých! Dělníci v horách byli havíři; scházeli se do práce v kavnách (kúlnách), čekajíce, až přijde na ně řada, modlili se nebo zpívali

nábožné písně. Nástroje havířské byly šlígle (2 kladiva, železko a pemrlice) a fimol (klín); místo dynamitu a prachu užívali ohně, sázeli ohněm, totiž zapálila se hranice dříví hlinou omazaná a nechala se jako milíř doutnati, až všechno dříví shořelo. Pak se dala skála dobře sekati. V dolech byli pacholci a ti tahali rudu a perk (jalové kamení) na kolečkách, v neckách po smyku na ražump (hluboké místo), odtud hašplíři rumpálem či hašplem v kožích vytahovali rudu. Jiná těžší břemena byla tahána trejbem. Stroje tahali koně a dohlíželi trejbíři. Vodu zbytečnou vytahovali v cálovkách (volovicích). Rudu roztloukali puchýři v puchýrnách, šlichýři v koších ji propírali, prubíři hodnotu rudy zkoumali a roštýři ohněm ji měkčili. Rudu takto vytříbenou (a pagamenty, t. j. staré stříbro) tavili šmelcíři v král. neb soukromých hutích. Huti bývaly u Sedlce, po husitských válkách u Páchu pod kostelem sv. Trojice, u Bylan a Grunty. Uhlíři pálili dříví, jež se později vozilo z Krkonoš, u Časlavě a potom u Kolína St. Vytavené stříbro od prenýřů (brennen) se přepalovalo a čistilo a kisíři (gieszen) lili je do kadlubů (nádob). Okrouhlý prutek stříbra ulitý byl cán 4 cm dlouhý a 7 mm z tloušť. Z cánů řezali mincíři v lůnech mincířských sloupky a bili z nich tenké plíšky či plátky. Tyto plátky vyvařili lorýři, takže zbělely, načež pregíři v prengádách (či šmitnách) rázy na ně bili. Erby těchto pořádků a pracovníků jsou v Kutné Hoře na mnohých místech namalovány a vytesány, na př. na věži námětské (šlichěřů, kverků, mincířů a pregěřů), u sv. Barbory (hašplěřů a j.), v Hrádku hašplěřů, mincířů (3 kovadlinky) atd.

Nejvíce nás zajímají a v největší vážnosti byli z těchto pracovníků poslední jmenovaní mincíři a pregéři, kteří odedávna, ano od počátku Hor, tedy od r. 1300, tvořili obec pro sebe mincířů a pregěřů, jimž starší či představené sázel sám mincmistr. Obec jejich byla obdařena od krále mnohými privilegii. Příslušníci obce byli knapové, starší členové, kteří měli majetky, a pak robenci, kteří za mzdu práci prováděli neb se teprv přiučovali. Správu obce této vedli důvěryhodní lidé, kteří stáli v čele Horníků, neb i úředníci mince; představenstvo této obce čili starší bylo obnovováno ročně a čítalo 7 konšelů, a to 4 mincíře a 3 pregěře. (1582 byl Pavel Klábál primasem nad pregěři.) Pohlédneme na práci těch i oněch!

Mincíři přijímali od úředníků mince ulité cány a šli s nimi do pracoven (šmiten). Za Vladislava II. bylo 17 šmiten. V šmitnách byly lůny, kde se z proutků (cánů) řezaly sloupky a tepaly na plíšky. Tyto plíšky musily mít určitou tloušťku; i bušili mincíři kladivy na kovadlině čili „kvečovali“ je, stloukali, až byla tloušťka přiměřená. Ztepané plíšky se přistřihly při okraji (cissura) a tyto plátky se dodaly potom pregěřům. Ze 17 šmiten zachovalo se na Vlašském dvoře nad okny kamenného ostění 6 znaků: 1. ježek (Jihlava), 2. lev (Kladsko), 3. lev běžící (Most), 4. lev na cimbuří (Olomúc), 5. 2 pole (Opava), 6. 2 věže (Písek) s nadpisy. Miti

lůn a býti jeho majetníkem znamenalo míti majetek, který měl větší neb menší cenu (dle stavu hor jako nyní valuta) a výtěžek. Roku 1523 stál lůn 130 kop gr. (za kopu gr. byl tehda vepř, za 2 kopy kráva, za 4 kopy kůň, za 20 kop vůz). Roku 1534 stál lůn 75 kop gr, r. 1550 stál 12 kop, r. 1574 stál 30 kop, r. 1604 stál 10 kop, r. 1610 stál 5 kop gr. Starší obce minciřské vybrali koncem týdne plat za odvedenou práci, vyplatili dělníky stejným dílem a zbytek připadl majitelům lůnů. Za mincování nedávala se vlastně mzda, než spíše odměna za vykonané dílo, a ta se dělila mezi knapy (majitele lůnů) a robence. Shoda v platu či odměně nebyla vždy plná.

Pregéři přijali vybílené plátky v pytlích kožených od úředníků mince; pytlů bylo 13. Roku 1479 bylo za týden odevzdáno 344 hřiven stříbra k pregování či ražení; každý pregéř dostal 26 hřiven k zpracování. Nejprve rozděleny byly pláty a pak dostal každý pregéř ze skryše kolky (spodek a svršek). Preghaus byla místnost klenutá na Vlašském dvoře a tam byly stolice se špalkem, do něhož spodní kolek se zarážel. V kapli minciřské a pregéřské u sv. Barbory je na obraze vypodobněn minciř i pregéř, onen kvečuje plátky, tento drže kolek bije minci. Stolice pregéřská byla jako lůn zvláštní a cenný majetek horníků, kterýž se dědil i prodával. Roku 1523 stála stolice pregéřská 400 kop. (Bližší viz ve spise Em. Lemingra: „Královská mincovna v Kutné Hoře“.) Třeba upozorniti, že postup prací při dobývání a mincování stříbra jest znázorněn v zasedací síni Vlašského dvora ve vlysu.

Karel IV. byl Kutné Hoře nakloněn. Již 1347 přijíždí si Horu prohlédnout a potom i častěji. V „Majestas Carolina“ řadí Horu mezi povtívá a výborná města našeho království vedle Prahy, Vratislavě a Budišína a královské velebnosti nejmilejší a ustanovuje, kdyby měl král před korunovací aneb po prvé po korunovací do města přijeti, vyjdou občané a nesou klíče města, a král, než do města vejde, s koně sesedne, dotkne se svatosvatých čtení a přisáhá, že práva zachová, že města od koruny nikdy neodcizí....

Rok 1353 povznese Kutnou Horu, neboť vyhořela tehda Jihlava a 'dolování pokleslo; i přicházely od té doby dotazy o věcech horních místo do Jihlavy do Hory. Dolování za Karla vzalo směr na Přítoku, Hořany a Pečky a jiné pozemky, z nichž některé (Pněvice) patřily kapitule pražské. 1363 počal perkmistr dolu Osla a Verhuterského Kunzlin (Konrad) Ruthard (jemuž patřily Košice i Malešov) budovati štolu na kapitulních pozemcích. Do dolu Osla vstupovalo se od Páchu a byl skoro pod sv. Barborem; při dole tom byla budována kaple Božího těla, dosud dobře zachovaná (továrna Tučkova), jejíž okolí zdviženo bylo haldami. Horníci počali v těch dobách i na jiných místech, jako v Jílovém a Reichenstejně, účastniti se na dolování, i stával se mincmistr kutnohorský nájemcem urbury i na těch horách; tu bylo potřebí, aby si v Hoře ustanovil zástupce, t. j. hofmistra, jenž propůjčky hor a správu

hor i dvora královského v Hoře vedl; vedle něho objevuje se i písař jeho. Tím byl učiněn počátek úřadu nejvyššího mincmistra. Rychtu v Hoře pronajímá mincmistr některému občanu. Proslulým mincmistrem za Karla IV. byl Johel či Jan Rotleba, syn pražského měšťana Alberta Rotleba, jenž byl dozorcem nad obchodem zlatem. Jan byl mincmistrem od roku 1370 a byl vlastním finančním ministrem Karlovým pro českou říši i Německo. Za něho z urbury kutnohorské vyplácena suma zástavní za marku braniborskou ročních 10.000 zlatých a 3000 kop (1373). I jeho syn Martin byl mincmistrem v Kutné Hoře, ač byl současně i rychtářem na Starém městě pražském. Dům Janův v Praze získal Václav IV. a věnoval jej Karolinu. Z domu toho po přestavbách zbyl dosud nádherný arkýř s erbem Jana Rotleba (proti Stavovskému divadlu).

Karel 1371 znovu dovolil, aby Horníci zakupovali si od zemanů svobodné statky, a kdyby nebylo kšaftu, mohly statky připadnouti na příbuzné „s městem trpící“. Tím povzbuzeni zakupovali si Horníci hojně v okolí svobodné statky.

Roku 1373 vydal Karel IV. nový mincovní řád a odtud byli při mincovně 2 dohlížitelé prubíři, jeden králem, druhý sněmem ustanovený. Ve 100 hř. stříbra mělo být jen 12 hř. mědi.

Zbohatlí Horníci neradi viděli, že jsou podřízeni farářů malínskému, že jdou poplatky z kaplí do špitálu klášterního. Snažili se tedy dosíci, aby malínský farář trvale přesídlil k hořejšímu kostelu, který z kamene znovu zřídili. Roku 1363 ustanovil biskup olomúcký, aby farář malínský trvale sídlil u hořejšího kostela a aby mistra školního ustanovoval a vydržoval. Klášter sedlecký však kladl odpor. Za těchto sporů utvořilo se bratrstvo Horníků na předměstí Cechu, kteří toužili po tom, aby si mohli vystavěti kostel nový, neboť byli úročníky kapituly pražské a měli chodit do kostela sv. Václava na Rovni, což bylo dost obtížné. Kostel nový ku počtě Těla Božího a sv. Barbory měl býti na místě, kde stála dřevěná kaple sv. Barbory, patronky horníků, a to na pozemku pražské kapituly. Bratrstvo, jež počalo se nazývati bratrstvem písařů (tedy vzdělanějších) neb i z Cechu, dosáhlo toho, že kapitula místo pro chrám postoupila a vyhradila si právo presentační, s čímž i farář pněvický souhlasil. Se stavbou chrámu počalo se 1388, neboť dary na stavbu byly hojné; tak horník Jindřich Perkšmid věnoval 100 kop grošů r. 1384. Chrám měl být 3lodní, a r. 1391 mluví papež o nově založené a velkým nákladem stavěné kapli. Této kapli nové říkalo se nyní hořejší, kdežto ony u sv. Jakuba a Náměti byly dolejší; nový kostel měl v ochozu 12 kaplí a z ročního úroku 160 kop bylo tu ustanoveno vedle správce 12 kaplanů. Do nového chrámu chodili také rádi osadníci fary malínské, ano oni na stavbu přispívali a chtěli své zemřelé na hřbitov nového chrámu pohřbívatí raději než na vzdálené hřbitovy v Sedlci neb Malíně. Z toho ovšem povstal spor mezi bratrstvem, farářem malínským a klášteřem (1396), kterýž bullou papežskou byl 1403 rozhodnut tak, že kostel nový patří pod

správu faráře pněvického, jenž jako farář se také ke kostelu sv. Barbory přestěhoval, ale nadobro spor teprve přestal 1410. kdy hranice mezi farností pněvickou a malínskou pevně byla stanovena a práva obou farářů vyčtena. Tehda také bylo stanoveno o pochovávání na hřbitovech a chování žáků ve školách.

V ohledu církevním lze tedy konstatovati, že Kutná Hora měla před válkami husitskými 2 farní chrámy (sv. Jakuba a sv. Barbory), při nichž bylo ustanoveno 30 kazatelů a kaplanů. Tito kněží s mnichy sedleckými horlili proti novotám církevním a byli tedy nesmiřitelnými odpůrci husitů a těch, kdož horlili o svobodu kázání a proti svatokupectví.

Václav IV. přál velice Horníkům. 1386 dal Kutné Hoře výsadu, aby statky Horníků, nemají-li dědiců, na obec spadaly, r. 1392 dal městu nový erb. Nejstarší erb jsou 2 šlígle (želízko a pemrlice), kterýž dle Balbína dal Horníkům Jan I. Šlígle jeví se na všech dalších erbech. Znak daný Václavem je bohatší. V pravém zlatém poli jest černý jednohlavý orel, v levém červeném poli stříbrný český lev s rozpoltěným ohonem; lev i orel drží pravýma nohama čes. korunu, šlígle druhýma nohama. Později rozhojněn byl erb kalichem, jež uvedená zvířata drží pod korunou; platil až do 1641, kdy byl rozhojněn štítem cís. rodu a udělen Ferdinandem III. Tohoto erbu užívalo město na pečetích do 1918 a byl také na portále sv. barborském, o němž v dějinách dalších při roce 1733 se zmínka děje. Téhož roku 1392 ustanovil Václav, aby horníci kutnohorští i jiní, pokud se týká statků svobodných a hor, podléhali soudní moci mincmistrově a nikoli soudům zemským a dvorským. Téhož roku obdrželi konšelé kutnohorští privilegium, že mohou obsazovati uprázdněná místa robenců ve šmitnách a preghauze na Vlašském dvoře.

Za bojů Václava s panskou jednotou a i když byl zajat, zůstala králi Hora věrna a za to obdržela 1393 výnosný majestát clu městskému, totiž, že silnice z Čáslavě na Kolín měla jíti přes Kutnou Horu a nikoliv přes Malín.

Když byl Václav po druhé zajat Zikmundem, dopustil se tento neslýchaného činu, přinutil totiž Václava ve vězení, že vydal nařízení ke král. městům, aby poslouchala Zikmunda. Jak se to stalo, ukládal Zikmund městům královským daně, zmocnil se pokladů královských, kde jich dosáhl a pobral stříbrné i zlaté věci. I pražské židy dal obrati, jelikož náleželi královské komoře. Václava dal zavést do Vídně. Tu nastal v zemi odpor proti Zikmundovi, v jehož čele stála Kutná Hora. Neuposlechla, aby se vzdala, ale řídila se mincmistrem, tehda Konradem z Vechty, biskupem Verdenským. Odporu toho Zikmund nesl. I zavolal k pomoci 12.000 Kumánů a dal nařízení pánům i městům, aby oblehli Kutnou Horu; také Pražané se účastnili boje proti Kutné Hoře. Vojsko Zikmundovo plnilo okolí horské daleko široko a mnohé tvrze byly obléhány; před Suchdolem, kterýž byl též sevřen, padl polní hejtman pražský

Markvart z Aulic, byv střelen šípem. Konečně musili se Hornici vzdáti (1403) a poslali posly do Kolína, kde Zikmund byl. Poslům bylo uloženo, aby klečíce v blátě žádali o milost, a nato uložena jim byla nesmírná pokuta; konečně sebral Zikmund též poklad Václavův, na Horách uložený, kterýž si cenil Václav sám na desetkrát sto tisíc zlatáků, t. j. milion. Když se vrátil koncem 1403 Václav ze zajetí vídeňského, přebýval přes měsíc ve své milé Kutné Hoře.

Čtyři léta nato (1407) ukončila se pře o hranice pozemků a důchodů z hor a hutí mezi klášteřem sedleckým a kapitulou pražskou, a to tak, že půl míle kolem Hory důchody z hor stříbrných, vrchnostem příslušející (t. j. ze 2 lánů), mají se na 3 části děliti a $\frac{2}{3}$ připadati klášteři sedleckému a $\frac{1}{3}$ kapitule. Tehda byl mincmistrem Petr Zmrzlík ze Svojšína a nejvyšším písařem urburním Mikuláš Augustinin z Prahy, o nichž se ještě stane zmínka.

Té doby byli 2 papežové, římský a avignonský, což mělo neblahý vliv na poměry církevní. Václav a dvůr francouzský chtěli, aby oba papežové odstoupili a sněm církevní v Pise, aby jednotu církve zas obnovil a žádoucí opravy provedl; ale vyšší duchovenstvo v Čechách (arcibiskup Zbyněk) nebylo téhož mínění. I žádal král pražskou universitu za dobrozdání; rektorem byl 1409 Sas Henning z Baltenhagenů. Čeští mistři byli pro opravu v církvi, kdežto mistři ostatních 3 národů byli proti. Nato kázal Hus veřejně v Praze ve smyslu oprav, až arcibiskup schůze i tato kázání českými a latinskými cedulemi zakázal. Tím se rozvířil i boj o hlasy na universitě. Hlasování tehda nedálo se dle hlav, nýbrž dle národů; cizinci: Sasi, Bavoři a Poláci měli 3 hlasy. Češi jeden.

Aby tento způsob hlasování byl pozměněn, o to pracoval Jan Hus nejen u českých mistrů, ale i u milců královských, a to zvláště u jmenovaného mincmistra a Mikuláše z Prahy, nejvyššího písaře urbury kutnohorské.

V lednu 1409 byl Václav v Hoře, a za ním přijelo poselstvo francouzské, aby umluvilo sjednocení s Václavem a aby se vypověděla souhlasně poslušnost oběma papežům. Král povolal na Hory rektora university a přední mistry všech národů. Z Čechů byl to prof. theologie Jan Eliášův, Ondřej z Broda, Jan Hus a přítel jeho Jeronym z Prahy. Jeronym byl člověk zcestovalý, stavu rytířského, mravů dvorních, postavy velké, černých dlouhých vousů; nikdy nepřijal svěcení. Jako pražský bakalář zajel do Oxfordu a Paříže, poznal Wiklifovo učení a přepsal si dva jeho spisy: „Dialogus“ a „Trialogus“. V Paříži stal se mistrem svobod. umění, což 1407 došlo platnosti pro Prahu i Heidelberg. Byl též v Palestině. V jeho pražském pokoji visel obraz Wiklifův; s Husem byl znám od 1401. On přinesl učení Wiklifovo do Čech; podstatou toho učení bylo, že základem víry jest bible, v té však není řeči o obřadech složitých, o ústní zpovědi, o očištění, o ctění

obrazů, o mnišství a také nic o předpodstatnění ve svátosti oltářní. Chudoba kněží a lidí by měla nastoupiti.

Povolání a jmenování čeští mistři byli pro to, aby se poslušnost papežům odvolalo, kdežto Němci byli opačného mínění; když při té příležitosti Němci žádali krále, aby je zachoval při jejich právech, slíbil jim. Když pak ještě předstoupili Hus a Jeronym před krále s prosbou, aby změnil způsob hlasování na universitě, rozpálil se dle svého zvyku král velice a hrozil oběma hranicí (trest kacířům), poněvadž prý strojí rozbroje.

Zakrátko však pohnuli krále radové království, uvedený minc-mistr Petr Zmrzlík ze Svojšína a Mikuláš, nejvyšší písař urbury, zvaný Chudý z Lobkovic, syn Marše z Újezda, že vydal dne 18. ledna 1409 list k rektorovi university, kdež se praví, že není slušné, že národ německý, nemající práva obyvatelského v zemi české, přiosobil si tři hlasy ve všech jednáních universitních — národ český, spravedlivý dědic této země, že neměl dosud než jeden hlas. I nařizuje král, aby napotom národ český ve všech radách, soudech, zkouškách, volbách a v jakémkoli řízení požíval tři hlasy, týmž řádem jako prý národ francouzský v Paříži a druží národové v Lombardii a Italii ve svých učeních. Rozhodnutí Václavovo uspíšilo asi vyjádření francouzských poslů jakož i pařížské university, kteří potvrdili, že na pařížské universitě hlas pikhartský, galský a normanský nutno mítí za francouzský, kdežto anglický byl cizím.

Hus té doby nebyl na Horách, ale obdržel brzy po vydání dekretu jeho opis, a to dříve než kdo jiný v Praze; byl tehdá vážně nemocen. Tu přišli jej navštívit Jan Eliášův a Ondřej z Broda. Hus otázal se jich, zdali by měli za spravedlivé, aby Češi měli tři hlasy na učení pražském. „Aby to Bůh dal“, odpověděli přátelé, „ale my toho nikdy nedojdeme“. Tu jim ukázal Hus přepis dekretu a oni se velmi zaradovali. Ale Hus teskliv, poněvadž byl těžce nemocen. domníval se, že zemře, a napomínal je, aby se zasadili o vysvobození svého národa.

Dekret kutnohorský není úkazem libovůle české na zkrácení jiných národů, ale výsledkem vývoje, neboť český živel rostl očividně od začátku trvání university i počtem a mohutněl vědecky na pražské universitě. Dekret tento jest také příčinou, že se dostal do popředí dějin světových národ český. — Kutná Hora, následující jiná města (Prahu, Domažlice a j.), dala velké momenty svých dějin v nové radnici na Vlašském dvoře znázorniti; tak tu vidíme v zasedací síni umělecký výtvar malíře Klusáčka, jež provedli brři. Špillarové a jenž nám představuje, jak Václav se chystá podepsat dekret. Dle toho, co bylo shora uvedeno, neodpovídá obraz pravdě, ale mějme na mysli, že umělci, ať básníci, malíři, hudebníci neb sochaři nejsou tak vázání na pravdu jako historikové a že chtějí výtvozem (zde jedním obrazem) vyvolati hluboký dojem jediné události (podepsání dekretu), kteráž měla však rozličné

přede hry; umělec, pokud šlo, jednotlivé momenty sloučil. Bylo by ovšem chybou, kdyby se tato licence malířská divákům široce vykládala, neboť by se nadobro dojem uměleckého díla setřel.

Václav IV. znal dobře okolí kutnohorské, neboť dlíval tu na podzim rád po několik let (po r. 1400). I nedivme se, že po zkušenostech svých, jež získal dvojím zajetím, vyhlédl si kolem r. 1411 Malešov jako pevnost, v níž by se nepřítelům mohl ubrániti, a dal tudíž Martinu, řečenému Kladný z Těchlovic, pomoc, aby si mohl Malešov zakoupiti, ale za to měla být tvrz ta králi, pokud by byl živ, přístupna, „aby v té jisté tvrzi mohl se nepřítelům brániti“. Také slíbil Martin, že bude Václavovi šesti koňmi sloužiti. Václav však Malešova takto neužil.

Přiblížil se rok 1415 a upálení mistra Jana Husa, jež se vykládalo jako odsouzení národa českého. Tu protestovala šlechta z Čech i Moravy na sjezdu, konaném v měsíci září v Praze, listem ke koncilu ze sněmu českého, k němuž bylo připojeno 452 pečeti; tím se zvedla proti autoritě církve a zapsala se, že bude kazatelů božského slova hájiti až do vylití krve. Když Václav na popud Zikmundův se stavěl proti novým proudům v Čechách, vznikl odpor jednak v Praze, jednak na venku, kdež v čele odporu stála obec táborská, založená horlivými stoupenci Husovými.

Jaká byla nálada v Hoře, ukazuje případ r. 1416, jenž je smutnou předehrou válek husitských. Václav poslal totiž svého dvořana Racka do Hory, ale proti němu popudili kněží horští lid, poněvadž byl stoupencem Husovým; i byl Racek i 12 jeho služebníků zavražděn. Král se rozhorlil nemálo a chtěl obec ztrestati, ale konšelé dali dva havíře stíti a zaslali veliké dary, čímž krále usmířili.

Mniši sedlečtí, kněží kutnohorští, konšelé města a lid horní byli té doby a zůstali největšími nepřáteli učení Husova, naproti tomu mincmistr Zmrzlík ze Svojšína, někteří úředníci horní a české obyvatelstvo byli hnutí husitskému přízniví.

Za těchto poměrů zemřel Václav IV. (1419) a Zikmund se rozhodl, že násilně hnutí náboženské potlačí, v čemž jej podpořil papež, hlásaje válku náboženskou; když pak dal Zikmund pražského kupce Krásu jako husitu ve Vratislavi spáliti, počal proti Zikmundovi pravý odboj. V čele odboje stála Praha, kdežto Kutná Hora šla se Zikmundem. Zikmund prokázal se v květnu 1420 milostivým k Hoře a daroval Horníkům rychtu městskou s užitky, právy a příslušenstvím na věčné časy, takže od té doby rychtář byl podřízen šepmistrům. Horníci ve svém odporu proti podobojím čávali náhončím za vyznavače podobojí 1 kopu, za kněze 2 kopy a dali metati chycené do šachet, lechtajíce je pochodněmi. V listopadu 1419 dali mnoho husitů vhoditi do šachet martinských, jež potom zvány byly Tábor.

V létě 1420 přitáhl Zikmund s křižáky, aby obsadil Prahu, kdež držel však jen Hradčany a Vyšehrad, kdežto Pražané měli

Staré a Nové město, jakož i most Karlův s předmostím malostranským. Žižka, přišed na pomoc, osadil Vítkov na záchranu Prahy. 14. července byl společný útok na Pražany, kterýž počal dobýváním Vítkova; po krutém boji byl útok Zikmundův odražen, takže dalšího boje v Praze Zikmund se neodvážil. V jeho vojstě mimo Němce, Míšňany, Uhry, Šváby, Rakušany tušíme také kutnohorské žoldnéře. Z Prahy však Zikmund neodešel, dokud nebyl slavně korunován 28. července 1420. Tenkrát zaskvěla se svatyně sv. Víta, Karlem nádherně vyzdobená, posledně ve své slávě, neboť Zikmund nemiloval pokladů u jiných lidí jako jeho děd Jan a dal ze schránek ostatků tlouci zlato a stříbro, i zlatou rakev sv. Václava vyměnil za jinou, aby mohl dát zlato žoldněřům, vykradl poklad od sv. Jiří, načež odebral se do Kutné Hory. Tam přijel s celým dvorem, v němž byl i papežský legát, a zdržel se tu do října, načež s novým vojskem (20.000) táhl opět do Prahy, aby osvobodil obležený Vyšehrad. Toho však nedovedl, nýbrž byl pod Vyšehradem poražen a musil s hanbou Prahu opustiti. Tehda, bohužel, v úplné trosky obrácen Vyšehrad, kostely, budovy i královský starodávný palác, a to nikoliv vojskem, neboť posádka, jež za bitvy zachovala „počestnost staročeskou“ a nebojovala, propuštěna byla zcela slušně; spoustu tu provedl pražský lid a pražská luza beze vší příčiny.

Zikmund vrátil se opět do Hory, a aby zastřel porážku, sázal si po dva dny zelený věnec na hlavu, jakož i jeho žena Barbora. V Hoře žil nato vesele až do února 1421, kdy odjel do Uher.

Horníci, jsouce přesvědčeni, že Zikmund bude pánem Čech, vypravili se na Přelouč a přivlékli sebou 125 Táborů a vhodili je do šachet. Avšak v Čechách dala se důležitá změna; přívrženci podobojích vzrůstali a Praha jako by zakládala jakýsi městský stát, šířila svou moc, neboť mnohá královská města, dosud králi odaná, dobrovolně nebo z přinucení se k nim přidávala, ale vedle nich rozvíjela se i strana Táboritů, obec polem pracujících, k níž se přidávala hlavně drobná šlechta. V náboženských reformách šli Táboři dále než Pražané, pro ně platilo Wiklifovo učení, byli proti tanci i pýše učených, zatím co radikálnější skupina Petra Chelčického byla proti prolévání krve. Jen málo obyvatel v zemi ostalo katolíky, a to byli Plzeňané, Horníci a Němci. Žižka ve spolku s Pražany zabral již města Č. Brod, Čáslav, Kouřim, Kolín, spálil klášter sedlecký a mnichové na útěku pobiti — a tu šla hrůza na zpupné Horníky, a ti pro zachování „klenotu království českého“ prosili o milost. I čteme, jak 25. dubna 1421 jdou v procesí s kněžstvem ke klášteru sedleckému k Pražanům vítězným a klečíce prosí o milost „Boha a Pražany“. Ústy Jana ze Želiva se jim odpouští; i zřikají se Zikmunda. Tehda bylo jim prohlášeno, že smí každý se vyprodati ve čtvrt roce a Horu opustiti, kdo by nechtěl přistoupiti ke 4 článkům či artikulům. Pražané ujali se správy města.

Roku 1421 bylo vojsko křižácké proti Čechům u Žatce poraženo. Koncem 1421 blížil se s novým vojskem Zikmund z Moravy. Žižka, chtěje ubrániti Hory proti němu, vypravil se do města Horníků a připomenul jim slib, daný Pražanům. Vida však velkou Zikmundovu přesilu válečnou, opustil Horu, která zradou ihned po odchodu Žižkově přešla do rukou Zikmundových, a ten dal pronásledovati Žižku. Podařilo se sice Zikmundovým vojákům Žižku dvakrát obklíčiti, ale Žižka šťastně unikl. Zikmund utěšoval Horníky a usadil se v Hoře, kdež přečkal ve veselí a v domnělé bezpečnosti Nový rok. Ale Žižka nezahálel a sebral v rychlosti posily a objevil se po Novém roce 1422 v ovzduší Hory, porazil předvoje Zikmundovy u Nebovid (obraz Liebscherův ve „Vocelu“) a stanul již před branami Hory. Zikmund necítě se jistým, dal v předvečer 6. ledna 1422 Horu zapáliti a unikl z „klenoty“. Táboři a Pražané Horu obsadili po druhé a pro podobojí nadobro část města před spálením zachránili, nato jali se spěšně nepříteli pronásledovati a porazili jej u Habrů a Něm. Brodu. Tehda zničen Brod a tak zašlo slavné město báňské a práce dolovací dařily se odtud v Brodě nevalně.

II. doba 1422—1620.

Kutná Hora podobojí a česká.

Hora dostala se do moci Pražanů (1422) a ostala odtud trvale v moci podobojích. Hašek Ostrovský byl jmenován mincmistrem. Sněm pražský (1420) zastavil činnost pražské mincovny a prohlásil kutnohorskou za jedinou v zemi, čímž přestala činnost mincmistrů menších nadobro. Rok 1423 znamená rozpor mezi stranami podobojí, totiž mezi Pražany a Táboři — Žižkou, při kterémž rozporu Kutná Hora, patříc Pražanům, vypila hořkost boje. V průběhu těchto bojů podařilo se totiž Pražanům na jaře 1424 obklíčiti Žižku u Kostelce n. Lab., ale on jim unikl pomocí Hynka Bočka z Kunštatu a ustupoval přesile stále, až stanul u Malešova na kterémsi vrchu či svahu, kterýž nejspíš mu byl z dřívějšíka znám. Vrch ten volil, jelikož pod ním byl úzký důl, který se hodil Žižkovi k provedení plánu bitevního. Zavřel se totiž Žižka na návrší se svými vozy, potom spořádal zástupy jízdné a pěší do šiků, dav naplniti některé vozy pícní kamením. Pražané vidouce, že Žižka zastavil, spěchali přes důl na něho, nesečkovše zadních vojáků. Žižka vyčkal, až jich některá část do dolu vešla, a kázal nato hnáti na nepříteli. Pražané rovněž hnali proti Táborům. Když se měli sraziti, rozestoupily se zástupy Žižkových jezdců a vozy kamením naložené se rozejely s vrchu do šiků Pražanů a tím je naprosto pomátly. Do pomatených Pražanů dal Žižka střeliti z děl, takže Pražané se dali na útěk a strhli i zadní voje,

kteří ani k boji se nedostaly. Pražané ztratili 1200 lidí, z těch 326 Pražanů; i praporečník Petr Turkovec padl. Kdo z bojovníků tehdejších byl těžce raněn, mohl skoro s jistotou očekávat smrt, neboť ranlékařství husitské doby bylo na stupni velmi nízkém. O čištění rány neb antisepsi nebylo zdání; proti ranám zevnějším pily se léky, rány se natíraly mastmi, zasypávaly se práškem anebo popelem (na příklad popelem ze spálené plsti), ranami se protahovaly knoty a pod.

Starý letopisec, líče podrobně boj, který podobá se bitvě u Morgartenu, kde Švýcaři porazili vojsko Albrechtovo mezi jezerem a horami, jelikož se nemohlo rozvinouti, neudává blíže místa u Malešova, takže Tomek, Toman, Franckenberger, Pavel a poslédně Leskov udávají místa rozdílná, neboť svahů podobných u Malešova jest mnoho; ale lze míti svah dosud kamenitý a neporostlý nad rybníkem Prosíkem a nad mlýnem Dubinou pravděpodobně za dějiště boje u Malešova.

Nato obrátil se vítězný Žižka proti Kutné Hoře, patřící Pražanům, a vypáliv Pněvice, dobyl města, jež dal zapáliti. Pražané mnozí zavřeli se do kostelů, ale tam prý též shořeli. Táboři uvázali se nato ve vedení obce i hor a mince. Žižka s hejmanem táborským Janem Hvězdou obec větším dílem vypálenou pořádali a rozdělovali domy, vinice, zahrady a mlýny novým majetníkům, neboť německé obyvatelstvo uteklo. Jestliže dle životopisců byl Žižkovi nejvýše zákon boží a plnění artikulů pražských, takže nebylo lze jinou víru připustiti, než onu božích bojovníků, jestliže však také slepý hrdina bojoval pro vysvobození jazyka českého (t. j. národa), jak se vyslovuje ve vojenském řádě, a jestliže konečně jeví snahu po zavedení pevného řádu veřejného, tedy shledáváme tyto tři zásady v poměru jeho ke Kutné Hoře, kdež dal 1422 prohlásiti přistoupení ke čtyřem článkům pražským za podmínku pro ty, kdo by chtěli na Horách bydleti, roku 1424 druhým zapálením Hory chtěl místo dosud německé obnoviti, t. j. počestiti a jal se obec konečně znovu pořádati. Nové dělení půdy a majetku, jež se dělo zvolna, stvrzováno teprve 1428.

V únoru 1431 konán byl sněm v husitské Kutné Hoře, oblibeném tehda sídle Prokopa Holého. Prokopa řadí Arnošt Dvořák k mužům, kteří měli velké myšlenky, a tak staví jej vedle Petra Chelčického, Komenského, Havlíčka, Smetany a Masaryka. Palacký charakterisuje ho takto: byl vzdělán a přítel nauk, nádherný nábožensky i národně, rázností vůle rovná se Žižkovi, ale předčil ho věhlasem politickým, aniž podobal se mu ve fanatismu. O novoty náboženské zasazoval se velmi, ale hotov byl uznávati právo svobody a smířiti se s nepřáteli, když se s bezpečím jeho strany srovnávalo. Byl horlivým zástupcem demokracie; upadal v podezření, jako by byl neupřímný, obecný to osud mužů vyššího rozhledu, kdykoliv stojí v čele stran výstředních a přepjatých.

Na sněmu tomto smířili se Siroťci s Táboři a zvolena byla

vláda zemská, neboť bylo všeobecně pocítováno, že země potřebuje oddechu od vojen. Jména podobojích v zemské vládě nejsou známa, ale byli jistě mezi nimi Prokop Holý, Menhart z Hradce a Vilém Kostka.

Po strašné porážce Němců u Domažlic v srpnu 1431 bylo patrné, že Čechové násilím přemožení nebudou. začalo vyjednávání a Čechům poslán list z koncilia basilejského z 15. října 1431, jímž laskavě byli zváni k vyjednávání. I jednáno o tom na sněmě 1432, opět v Kutné Hoře konaném; ač byly tu ještě hlasy proti cestě ke koncilu, přimlouval se sám Prokop Holý, aby se do Basileje jelo. Vybráno bylo 8 kněží a 7 osob světských k jízdě a mezi nimi Menhart z Hradce, Vilém Kostka z Postupic, Václav z Kravař, Příbík z Klenového, Jan z Rokycan a Prokop Holý. Poselstvo se těšilo v Německu nejen velké pozornosti, ale i bezpečnosti, neboť je doprovázel osobně Konrad, biskup řezenský, děkan eichstatský, opat ebrašský a j. Jak neohrožení byli čeští poslové, toho jest jeden doklad. Když jelo poselstvo k Norimberku, vztyčil Matěj Louda z Chlumčan, hejtman písecký, na voze svým táborskou korouhev, na níž byl na jedné straně Kristus na kříži, na druhé kalich a nad ním hostie s nápisem: „Veritas omnia vincit“. Také ostatní vozy měly podobná pokryvadla. K velkým prosbám průvodčí německých schoval Louda prapor. Ale vyjednávání se nedařilo, poněvadž koncil málo povoloval, leč jen přijímání pod obojí, a Češi nemohli ústupky učiniti, i táhlo se vyjednávání až do roku 1436.

Kutná Hora má v té době ráz husitský. Minci si najali sice pražští měšťané, ale nepolepšili jí; razily se husitské haléře se lvem, ale nikoli groše, a proto vnikaly do země groše míšenské méně cenné. Hora se mění úplně; obrat náboženský stal se 1424 násilně, obrat sociální vyvíjí se právě v této době a chystají se podmínky výměny majetků mezi starými a novými majiteli domů, zahrad, vinic, dolu atd. Obrat národnostní ohlašuje rok 1433, kde usnášejí se konšelé horští, že konšelem, rychtářem neb úředníkem na Horách nemá být cizinec a v obci má vládnouti jazyk český.

Když byla v dubnu 1433 ustanovena jednata se schválením správce země k obnovení řádu a míru v zemi, k níž přistoupila velká část šlechty i Staré město pražské, učiněno bylo vyzvání ke všem stavům, sbíráno vojsko na lukách u Kačiny a nabízeny v něm služby také těm, kdož by z táborských řad vystoupiti chtěli. To bylo zřejmé vypovězení boje Táborům a boj ten skončil u Lipan 1434 porážkou vojska táborského a smrtí Prokopa Holého. Čechové od Čechů byli přemoženi. Kutná Hora bojovala u Lipan na straně Táborů mezi táborskými 23 městy. Když nahlédneme do soupisu těch, kteří kutnohorské majetky po uteklých neb zabitých dřívějších měšťanech a Hornících r. 1428 přijali, tu čteme, že je tu řada válečníků táborských, kteří zajisté na Lipanech krváceli. Jsou to Mikuláš ze Suchdola, mincmistr z bratří táborských

(měl dům u sv. Barbory), Jan, notář z vojska táborského (dům na náměstí), Václav, rychtář z Hloušek, setník vojska táborského (zahrada v Hlouškách); v zápise z 1433 se uvádějí Václav z vojska táborského (dům u brány Kouřimské), Mikuláš Srš z vojska polního táborského (dům na dolním městě), Filip ze Seče, setník (centenarius) z vojska táborského (dům na oloveném trhu), Jan řeč. Ahnek, z vojska sirotčího, v zápise 1434 Jan z polního vojska (dům pod rathouzem), Martin Vlasatka, bratr Táborita (frater de exercitu T.), měl dům na dolním městě. Tímto rokem končí se zápisy táborské, neboť i moc jejich zašla.

Po bitvě lipanské přistoupili Horníci k jednotě zemské a správce země Aleš potvrdil jim práva dřívější i majetky nabyté, jakož i mincům stará práva. Horníci zúčastňují se odtud všech vážnějších jednání zemských: tak zastoupení jsou při jednání se Zikmundem 1435 (Kyselou a Martinem Kůže), jsou zastoupeni při volbě Rokycany arcibiskupem (měšťanem Ambrožem). Roku 1436 byli v Jihlavě při přiznání se Čechů ke kompaktátům, z nichž ostal jen článek o přijímání pod obojí neporušený, ostatní jsou změněny, a byli při přijetí Zikmunda za krále českého, jenž konečně vtáhl do Prahy jako král, jsa již 68letý. Kutné Hoře potvrdil Zikmund všecka stará práva. V majestátu z 1437 jmenuje Horu „největší a nejužitečnější poklad a klénat všeho království“ a vyzdvihl všechny dluhy křesťanské i židovské na domích i na obci a zprostředkoval vyrovnání mezi starými a novými majiteli hor a domů, katolíky a podobojími, Čechy a Němci, což se ještě dosti dařilo. Dokončení těchto počatých rovnání majetkových dalo se i z usnesení sněmovního z téhož roku a ukončeno bylo teprve r. 1454, o čemž bude tam jednáno.

Do roku 1437 spadá též památná událost, jež se stala blízko hornického města a jest tragedií táborskou: bylo dobyto Siona. Bitvou u Lipan byli sice zničeni nesmiřitelní Táborité, v listopadu 1436 srovnal se se Zikmundem i Tábor, ale v odporu vytrval proti nepříteli Husova učení válečník táborský, přítel Žižky, Jan Roháč z Dubé. K němu přidali se jiní zapřisáhlí nepřátelé Zikmundovi a zavřeli se na hradě, ležícím as hodinu za Malešovem. Když byla sněmem hotovost proti Roháčovi vyhlášena, poněvadž prý hubil kraj, obležen byl v dubnu vojskem, jemuž velel Ptáček z Pirkštejna. Vojsko položilo se východně od hradu, ale Roháč bránil se výborně a obléhání se nedařilo. Mnozí na Čáslavsku Roháčovi přáli a dodávali mu tajně potravu. Zikmund, nemoha se dočkat zničení hradu, poslal ku pomoci uherské vojsko. Zatím nastavěl Ptáček věži, ale ty nebyly nic platny, pokud se nepodařilo zasypati mocný příkop k straně východní. Puškař Roháčův Zelený však výborně střílel a mařil všechny pokusy. Strava Roháčovi byla dodávána od řeky. I vymyšlena byla lest. Ptáček dal vykopati stranou příkopu hradního důl a štolu až ke dnu příkopu, ale nedokopal, nýbrž čekal na příznivý okamžik. V poledne 6. září 1437

šel východní vítr, i střeleno Ptáčkem na hrad, též pouštěn dým, takže nebylo obléhající vidět. V tom vojín Ptáčkovi prorazili úzkou stěnu štol, vlezli do příkopu, nastavili řebříky a vylezli na val hradu. Roháč právě obědval. Nastal křik a zmatek. Když Roháč ve zbroji vyběhl, byli již nepřátelé na vale, i chtěl se zachránit ve vnitřním hradě, ale byl zaskočen, neboť nepřítel vnikl do hradu i od potoka. Tu byl tehdy zajat pověstný Zikmundův nepřítel Istí a s ním kněz Martin Prostředek, puškař Zelený, Hrdinka, Zídek, Babka, Jindříšek, purkrabí sionský, všech lidí 60. Hrad byl zpustošen a zapálen. Čabelický vzal část desk zemských, které prý Roháč na hradě choval.

V Praze dal Zikmund z radosti nad vítězstvím zvonit. V okovech předveden byl Roháč před krále, ale nahlas prý volal, aby ho oslepili, aby nemusel vidět Zikmunda. Nato byl Roháč 8. září trápen ve věznici staroměstské a 9. září oběšen na šibenici, sestavené ze dřev, určených pro krov chrámu týnského. Měla 3 patra, v nejhořejším pověšen na zlatém řetěze Roháč (rodu panského), pod ním Zelený a dva jiní na červeném provaze a ostatní pospod na lněných provazech. Mnozí lidé prý plakali nad ukrutnou tou smrtí hrdiny.

Kutná Hora, r. 1422 a 1424 vypálená, ponenáhlu se začala zvelebovat. Čteme, že bylo 1428 dělení majetků stvrzeno, že 1431 byla sídlem Prokopa Holého. 1432 byl tu konán sněm, z čehož patrně, že stavební ruch se zvedal. V těchto letech, kdy ležela stará, předhusitská radnice na Obilném trhu v sutinách, zřízena byla nová radnice v nynější Husově třídě, kde je škola obecná, a v ní bylo úřadováno až do roku 1500.

Doba polipanská v Čechách i v Hoře vyznačuje se hloubáním náboženským, a tu konají se na Horách schůze velmi důležité. V říjnu 1441 konala se v Hoře synoda, k níž dostavilo se na půl páta sta kněží, kteří uznali Rokycanu za „vyššího“ kněze a slíbili mu poslušnost. Rokycana hleděl na rozdíl od mnohých kněží více k umravenému životu než na subtilnosti theologické, on stál mezi extremisty theologickými a hleděl odstraniti rozervanost náboženskou a zachrániti dosavadní výsledky bojů. I vydány tu nálezy k jednotě církve i ke kázni kněží. Poněvadž pak tábořské učení stále se stavělo v odpor, ujednáno hádání kněží, kteréž dalo se tolikéž na Horách v červenci 1443. Počalo se na Vlašském dvoře. Přítomni byli Příbram a Prokop z Plzně a starší z Prahy a Plzně, Menhart z Hradce z mírné strany; strana Ptáčkova a Rokycanova byla hojně zastoupena. Z tábořské strany bylo pět kněží s Biskupcem v čele. Říditi synodu měl se strany tábořské Petr Engliš, z Ptáckovy Václav z Dráchova. Od 8. července konaly se schůze v kostele sv. Jakuba. Zahájení jich stalo se Rokycanou. Bylo to poslední hádání strany radikální - tábořské s konservativní - utrakvistickou, takže sněm pražský (1444), o němž bude řeč, a vzdání se Tábora (1452) jsou jen dozvuky této schůze. Všichni

přední theologové obou stran účastnili se tohoto posledního zápasu. Jednalo se hlavně o eucharistii, tedy o to, zdali Kristus skutečně jest přítomen ve svátosti oltářní, a o otázce kalicha. Na této synodě byl ustanoveno, že neshodnou-li se theologové, rozhodnou laikové na sněmu pražském. Utrakvisté měli tu na synodě patrnou většinu a již v Hoře vytýkali Táborité, že tu rozhodují Ptáček a Rokycana. Za jednání vydal Biskupec spisek, tvrdě, že sv. oltářní jest jen symbolem přítomnosti Kristovy a tedy znamením Krista; ale i Rokycana vydal spisek, v němž tvrdil, že Táboři upírají skutečnou přítomnost Kristovu v svátosti a obrany jejich pokládal za sofistické vytáčky. Hlavní jednání vedli Biskupec a Rokycana. Obě strany měli konšelům kutnohorským odevzdati sporné kusy a ti že je odevzdají ředitelům sněmu; to se stalo se strany podobojí ihned, ale Táborští předkládali list později a konšelé odmítli přijetí. I předložili je Táborští sněmu přímo. Hned po synodě kutnohorské oznamoval Rokycana listy do měst českých i tábořských, že „byli Táboři z kacířstva usvědčeni“. Na sněmu pražském v lednu 1444, kdež byla i tábořská obec zastoupena, připravil výbor z kněží i laiků sněmu rozhodnutí, jež sněm přijal, a to znělo: „že učení Rokycanovo jest bezpečnější, lepší a jistší“. Platilo tedy odtud pro obojí, že Kristus jest ve sv. oltářní skutečně přítomen, platilo 7 svátostí, posty, užívání ornátů, zachování bohoslužebného řádu. Tato ustanovení i sněmovníci slíbili brániti.

Ale i velmi vzácné politické schůze konají se v hornickém městě. Když zemřel v srpnu roku 1444 Ptáček, hlava podobojích a hejtmán 4 krajů východních, konal se v září v Hoře sjezd, kde mimo zástupce čtyř krajů (kouřimského, čáslavského, chrudimského a královéhradeckého) objevují se i jiní stoupenci Ptáčkoví, a tu zvolen vrchním hejtmánem 24letý Jiří z Poděbrad; on ustanovil mincmistrem Jana Čabelického ze Soutic. Tehda bylo v Čechách bezvládní. Stavové jednali s císařem Fridrichem, aby hned přijal království české aneb aby s Ladislavem se přistěhoval do Čech a vedl správu království. Ale Fridrich k ničemu jinému přistoupení nechtěl, než že stvrdí Čechům vládu zatímnou, kterou si sami ztřídí. Byla to tužba zemřelého Ptáčka, aby byl zvolen správce země, jenž by pořádek zavedl a i tužby náboženské podobojích splnil. Této tužbě se přibližuje nadobro druhý důležitý sjezd, konaný opět v Kutné Hoře koncem června 1448.

Byl to opět sjezd 4 českých krajů východních, ale nejen těchto krajů, nýbrž strany Poděbradské, jež se tu sestavila v jednotu a jež měla potrvati až do příštího krále. Odtud se příkládá vůdci jednoty Jiříkovi titul správce i správce království a on může, máje k ruce radu, přijímati i poselstva, klásti sjezdy, svolávati hotovost, nové členy přijímati. K nové této jednotě patřila většina podobojích, ale i někteří katolíci (Zdeněk ze Šternberka). Hlavním předmětem jednání v Hoře bylo sice udržení míru, dodržení koinpaktát (Pavel, biskup olomoucký, nechtěl světit kněze podobojí),

ale jistě tu ujednáno tažení na Prahu, jež kompaktát nedodržovala. Maje za sebou 4 kraje východní, mnohá města nejen východní, nýbrž i jiná, jako Žatec, Písek, Louny, i šlechtu podobojí ve východě českém, rozhodl se Jiří, že se zmocní Prahy. K výzvě sjezdu sešla se vojska na Kačíně a u kutnohorského předměstí Kolmarku, a odtud táhne Jiří v čele 9000 mužů na Prahu, již se 3. září 1448 zmocnil. Roku 1452 pak stal se svorným usnesením sněmovním Jiří správcem zemským.

Za mladičkého krále Ladislava, jenž r. 1453 se zastavil v Hoře, jeda ke korunovaci do Prahy, přišlo k vyrovnání mezi starými a novými Horníky, již za Zikmunda dle usnesení sněmovního projednávaného; Ladislav vydal 7. května 1454 novou listinu, a ta obdobně k ustanovení sněmu dřívějšího (1437) uvádí toto: Starí Horníci ocení své domy a dají polovičku novým za odstoupenou, aneb noví dají starým polovičku ceny určené a podrží si dům. Kdo z nových Horníků dům nákladně opravil a upravit, dá jej oceniti bývalému majiteli a dá mu třetinu za odstoupenou; chce-li jej starý majitel, dá novému dvě třetiny. Nato jedná se o mlýnech, zahradách a vinicích. Kteří starí majitelé byli jednání 1454 přítomni, mají se rozhodnouti, jak se naloží s jejich bývalým majetkem, do sv. Václava; kteří nebyli přítomni, mají se rozhodnouti do vánoc 1454. Tohoto roku stalo se narovnání mezi 236 stranami dle zápisů v knihách. Do Hory přišli toho roku o statky se hlásit bývalí majitelé z Něm. Brodu, z Jihlavy, Znojma, Prahy, Vídně a Bratislavy.

Později povstala zpráva, že i Jan Guttenberg z Hory 1422 neb 1424 utekl, neboť vystupuje r. 1440 a r. 1456 vydává s Justem a Schäferem lat. biblí v Mohuči. Zpráva však není nijak zaručena, ač ji uvádějí Petr Codicill, Jiří Crugerius a J. Kořínek, skladatel pamětí kutnohorských; vznik zprávy zavinilo jen jméno a nahodilý souhlas letopočtu.

Po smrti Ladislavově 1458 nastoupil na trůn český Jiří z Poděbrad, byv velkou jednosvorností zvolen. Byl v pásmu dějin kutnohorských několikrát jmenován, zvláště r. 1444, kdy v Hoře pověřen byl vůdcím místem, a potom roku 1448, kdy se odhodlal dobýt Prahy. Jiřík byl rozeným vůdcem a vladařem, v něm byla husitská morálnost; zájmy národa byly zájmy jeho, úspěchy jeho byly úspěchy většiny národa. Jestliže mu jako vůdci a králi byla vytýkána ctižádost, pak slovy Urbánkovými třeba odpovědět, že ctižádost jest vinou slabých, ale právem silných duší. Jsa o své schopnosti přesvědčen, nemohl tedy dopřátí místa, jež zaujal, jinému. Mluvil česky, málo německy a nerozuměl latinsky, ale vážil si lidí vzdělaných, jakož i oni ctili Jiříka. Miloval stručnost v řeči, lidí získával laskavostí a vyznamenával se hlubokou rozumností („vší moudrostí strom“), již i kurie římská uznala, byl diplomat, přítel míru a proto v rozhodnutích velmi zdrželivý; válka mu byla posledním prostředkem. Tak vypadal husitský král, kterého v Kutné

Hoře dobře znali a z jehož volby se nemálo zaraďovali. Volby Jiříkovy na Staroměstské radnici účastnil se mimo zástupce Hory i držitel Malešova, ježž prameny výslovně jmenují, totiž Beneš Mokrovouský z Hustivař, jenž bojoval svého času po boku Žižkově, zúčastnil se jízdy do Basileje a patřil vždy k nepřítelům Zikmundovým. Jiřík Kutné Hoře přál. Roku 1459 svolil, aby vory labské u St. Kolína na 4 dny se zastavovaly, aby kutnohorští mohli si dříví nakoupiti; 1461 slevil Horám poplatky, jež se odváděly klášteru sedleckému a kapitule pražské, na jichž pozemcích Hora se rozkládala, aby duchovní v městě mohli býti snadněji vydržováni. Od r. 1467 zproštění byli podřízenosti hornímu právu jihlavskému a podléhali králi a mincmistrovi, r. 1470 zapsal jim král vesnice Zibohlav, Újezdec, Křečhoř a Pečky. V běžích válečných, kdy zbaven byl Jiří papežem království a bylo mu bojovati proti německým vojskům i zchytralému Matyášovi, dlel často na Horách a shromažďoval zde své voje. Tak 1468, kdy šel na pomoc synu Viktorinovi, sevěnému u Třebíče, a na podzim t. r., kdy měla být vybavena ohrožená města moravská a slezská. Roku 1469, když byla zpráva, že Matyáš překročil hranice a chystá se na Horu, sešlo se v dubnu 18.000 pěších a 5000 jezdců u Sedlce, načež přišlo k zajetí Matyášovu u Vilémova. Ale ještě v dubnu toho roku volen byl Matyáš králem českým v Olomouci. 1470 vytrhl Jiří s vojskem, u Čáslavě shromážděným, do Slezska, co zatím Matyáš od Pardubic až ke Kutné Hoře dospěl. Než tu již nové vojsko se sbíralo, v jehož čelo postavila se královna Johana, a také Jiří vracel se rychle do Čech. I odešel Matyáš z Čech, osadiv pouze Kolín.

2. března 1471 zemřel Jiří z Poděbrad. Sněm k zvolení krále byl svolán na Hory na 18. května a zahájen 20. května.

Byly tři strany v Čechách. Pro Matyáše uherského, již 1469 králem českým zvoleného, byli Zdeněk ze Šternberka, Jan z Haznburka, biskup olomoucký Tas. Pražská strana, t. j. Lev z Rožmitálu, Jan Tovačovský z Cimburka, Mikuláš z Landštejna, Beneš z Kolovrat, s první stranou nesouhlasila. Mezi oběma stranami byli Albrecht Kostka z Postupic, Jan z Pernštejna a Mikuláš Trčka. Panstva sjelo se v Kutné Hoře mnoho a mělo s sebou ozbrojence, jichž čítalo se na 15.000 mužů, a to bylo na obranu sněmu, aby byl zcela nezávislý. Albrecht saský, jenž měl Zdenku, dceru Jiříka z Poděbrad, za ženu, poslal z téhož důvodu 5000 mužů. I byla v Hoře ty dny posádka 20.000 mužů. Nejprve učiněn byl na sněmě dotaz na stranu uherskou, stojí-li pevně na tom, že volba Matyášova v Olomouci r. 1469 platí. Uherská strana žádala za odročení, což svoleno. Nato slyšána strana polská, jež odporučovala syna Kazimírova Vladislava. Polák, pan Lubelčík Dobeslav z Kurozvek, promluvil působivě; odkazoval totiž na přátelský poměr Kazimíra k Jiříkovi, na slovanský původ mladičského prince, sliboval, že bude brániti svobody země, že dluhy říše převezme,

že zachová Čechy při kompaktátech a že se postará, aby Viktorin, nejstarší syn Jiříkův, ze zajetí uherského se dostal.

Proslovení Dobeslavovo, pronesené česky nebo polsky, učinilo dojem. Písař horský Kozlík zapsal řeč, pokud si ji pamatoval (ČČM. 1847). Když se o tom ještě téhož dne Matyáš, jenž dlel v Jihlavě, dověděl, i toho, že se řeč líbila, nemálo se rozzlobil. I poslal též do Hory poselstvo svých lidí, aby se ho zastali. Vypravil biskupa jagerského Jana Bekensloera, Němce slezského, a Mikuláše Čuporu, vévodu sedmihradského, a s nimi průvod o 400 koních s vyhrůžkou, že nebude-li zvolen, začne válku.

K žádosti Zdeňka ze Šternberka byli do sněmu uherští poslové uvedeni a biskup Bekensloer mluvil. Kdežto řeč Lubelčíkova poslouchače strhla, Bekensloerova se nelíbila, nebylt řečníkem a mluvil polohlasitě, a co nejvíc vadilo, že straník uherský Zdeněk ze Šternberka, sám dobrý řečník, biskupovi pomáhal, skákal mu do řeči a tím dojem úplně zkazil. Mnozí ho okřikovali, aby nerušil, z čehož vznikla hádka, takže i slyšeti bylo výkřiky: Matyáš je tyran. Bekensloer marně tedy odporučoval krále, ukazuje na výhody spojení dvou zemí a říší, Čech a Uher. Zbytečně se snažil potom ještě Viktorin, syn Jiříkův, špatný dojem řeči Bekensloerovy napravit. Když pak tážení byli ještě uherští poslové, zdali od volby Matyášovy z r. 1469 upouštějí, sebral se biskup i ostatní a odjeli ihned zpět do Jihlavy.

Zdálo se, že je sněm rozbit a že k vlastní volbě královské nepříjde. Než rozvázní páni (Ctibor z Cimburku) zařídili, že se sněm nerozešel, a ač Pražané tvrdili, že volba se má dít jen v Praze, přistoupeno při nebezpečí, hrozcím se strany Matyáše, k volbě. 27. května zasedal volební výbor ze sněmu „ve velikém pokoji nad preghauzem“, a tu zvolen jednohlasně Vladislav králem, což oznámeno bylo plnému sněmu. Do příští krále byl zemským hejtmanem jmenován Jindřich, syn Jiříka krále, a tomu v králově světnici na Vlašském dvoře odevzdána mince, t. j. Vlašský dvůr s úřadovnými.

Češi měli tedy dva krále tou dobou, neboť Matyáš se své volby z 1469 nežřekl a dal se 28. května od preláta papežského v jihlavském chrámě potvrdit; jeden král volen byl národní většinou v Kutné Hoře, druhý panskou menšinou v Olomouci. Na rozdíl od dřívější doby, kde stáli vedle sebe Jiří a Matyáš, kacíř a křesťan, jak se v Římě říkalo, byli nyní oba králové pravověrní.

Obraz volby Vladislavovy na Vlašském dvoře představuje miluvího Lubelčíka a odmítajícího Šternberka; přítomno jest poselstvo uherské, což neodpovídá skutečnosti. Ale umělec vystihl tím účinný okamžik sněmovní a obraz působí na diváka mocně shrnutím dějů několika.

Vladislavovi bylo 15 let, když nastoupil na trůn český; rád v Hoře dlíval, bylať mu drahým městem. Po prvé přijel do Hory brzo po korunovaci, ssadil konšely, uvázal se v urburu a minci,

jmenoval mincmistrem Beneše z Weitmile. Potom býval tu častěji se dvorem i vojskem polským, neboť pořád ještě nebyla Hora a království jisto před Matyášem, jenž mohl se opřít o Malešov a Kolín. Malešov byl v rukách Jiříka z Hustiřan, jednoho z nejhorlivějších členů Zelenohorské jednoty a Matyáše, a teprv 1472 vzdal se vojsku purkraběte Jana Jence; kolínská posádka Matyášova chtěla 1474 dobýt Hory, ale město se ubránilo; vůbec byl Kolín až do 1477 v moci Matyášově a tedy nebezpečím pro Horu.

Za Vladislava povznesla se Hora tak, že se stala skutečně prvním městem po Praze. V Hoře zasedal památný sněm 1485; je vskutku málo událostí tak významných jako právě tento sněm. Aby vynikla jeho důležitost, nutno sdělití okolností, za nichž zasedal.

Ač král Vladislav přísahal, že bude šetřiti kompaktát, zjevně nadřžoval však zvlášť v Praze straně katolické při osazování rady a dal i zjímati některé horlivější kněze podobojí; když pak se podařilo stavům podobojí pohnouti biskupa Augustina Sanktuarinského, aby přišel do Čech, ale do Prahy nesměl pro odpor katolíků a rady, a stavové podjednou to i schvalovali, vstoupili dle rady Jana Tovačovského z Cimburka stavové podobojí v jednotu na obranu podobojích. Za těchto napjatých dob rozhodli se pražští konšelé na nešťastné myšlence, zbaviti se zrádně a násilně předních mužů podobojích. V Paříži podobný úklad byl 1572 o bartolomějské noci proveden. V Praze však se rozhodnutí katol. konšelů prozradilo a došlo k ohromné bouři. horší bouři, než byla ona za Václava IV., kdy novoměstští konšelé byli smetáni s oken radnice. Přišlo totiž 24. září 1483 k vybití všech tří radnic pražských, zjímání protivných katolických konšelů a popravení mnohých. Denis volá, líče tuto událost: „Hněv lidu je nelítostný a divoký, luza je všude táž: běda zemi, jejíž osudy rozhoduje, běda stranám, které rozpoutají její vztek“.

Král chtěl obec pražskou ztrestati, ale jednota podobojí pohnula jej, že Pražanům odpustil, a v zemi nastalo mínění, že se klidu nenabude násilím; šlechta pak, obávajíc se, aby města proti ní roztržkou náboženskou nezmohutněla, zprostředkovala, aby byl svolán sněm, a ten se sešel v Kutné Hoře 1485. Na něm nabyla myšlenka Jiřího, myšlenka náboženské snášenlivosti a národní jednoty, vrchu a odtud význam sněmu toho.

Usnesení sněmu kutnohorského bylo toto: Katolíci a podobojí mají táž práva a svobody, obě strany ostávají v držení far jim příslušných, ale obyvatelé vyznávají volně svoji víru. Kazatelé zdrží se hanění a kaceřování druhých. Kompaktáta uznána jsou zákonem, a vyšlou-li kališníci poselstvo k papeži o potvrzení kompaktát, budou je král i katolíci podporovati.

Byl to velký čin mužů, kteří pohnuli sněm, aby prohlásil zásady náboženské snášenlivosti, zamítnutí fanatismu. Tímto sněmem vlastně ukončena nadobro doba válek husitských.

Když po smrti Matyášově (1490) Vladislav byl zvolen králem uherským, přestěhoval se do Budína, a zavítal-li do Čech, neopomenul navštívit i na delší dobu milou sobě Horu; bylo to r. 1497, 1502 a 1509.

Dolování dařilo se za Vladislava dobře a doly vynášely ročně 20.000 hř. stříbra a mohly se z výtěžku podporovati stavby v Praze (hrad královský) i opravy Karlštejna. Na dvoře Vlašském bylo zaměstnáno 17 pregérů a 13 mincůřů; nákladníci hor bohatli a dostávali tituly a erby. Tehda bylo na Horách mnoho úřednictva; přehlédneme-li řadu tu, vidíme, že vrchní dozor nad doly a mincovnou vedl nejvyšší mincmistr království českého. Jemu byli podřízeni horní úředníci či oficíři, a to byl hofmistr horní, správce Vlašského královského dvora a zástupce mincmistrův, perkumistři (vrchní lezci), šichtmistři (dolní písaři), maršejdníci (doloví měřiči), hutmani (strážci horní). Urburu, t. j. důchod královský z hor, spravoval královský urbureř a urburní písař.

Avšak někteří úředníci chtěli nesprávně zbohatnout, a jelikož byli havíři všelijak tísněni, přišlo koncem století k bouřím havířským; zvláště byli neoblíbeni mincmistr Beneš z Weitmile a hofmistr Michal z Vrchoviště. O hofmistrovi bylo známo, že si nevede správně. Rudy dobyté měly být od nákladníků hor zúplna do kaven odvedeny, kdež rudokupci (erckauféři) tajným šeptáním (kdo dá víc) je měli odkoupiti. Ale Michal prodával rudu známým neb i sám ji koupil, nedbaje těch, kdo více nabízeli.

I stalo se 6. září 1494, že havíř Opat v opilosti prohlásil, že si vede hofmistr při horách nešlechetně. Za to jej šepmistři zavřeli. Ale třetího dne žádali havíři hrozivě, aby byl Opat puštěn, a za týden sešlo se jich asi 400 u sv. Barbory a tam sepisovali artikule o nesprávnostech při horách. Šepmistři, bojíce se bouře, svolali schůzi na Vlašský dvůr, ale vrátný zavřel vrata a nepustil dovnitř vzbouřené, načež mnozí běželi domů pro zbraně a sešli se ve větším počtu na rynku. Tu je utišoval šepmistr Kroupa, nicméně odešli k sv. Barboře a tam četli list proti hofmistru. Konečně podařilo se děkanu Svatomíru Doubkovi z Újezda havíře zcela upokojiti. Šepmistři z radosti nad tím pohostili havíře pivem.

Zpráva o tom došla do Prahy a komise do Hory vyslaná (Vilém z Pernštejna a j.) přišla v září vyšetřit věc, a již 12. října byl hofmistr Michal zbaven úřadu. I král psal z Temešváru šepmistrům, aby hleděli havíře uklidniti. R. 1495 byla v březnu opět bouře.

Ale 1496 propukla bouře znova a nebezpečně. Chtíce hájiti spravedlnost krále a chudých havířů, v červenci havíři vyšli v odění za Špimberk (kaňkovský vrch) a prohlásili, že raději zemrou, než by se k tomu déle dívali. Páni Horníci však se vyzbrojili, a vyžádavše si pomoci v Kolíně, Čáslavi i hejtmana v Poděbradech, vytáhli proti havířům a obklíčili je. Přední ze vzbouřených havířů vystoupili, a nechťíce krev prolévati, dali se v ruce pánů, ale žádali, aby měli slyšení u krále. (Byli to zvláště havíř Simon, Průša, Kůžel,

Opat.) Ale páni dali je odvésti na Poděbrady, uvěznili je a zprávou o tom pohnuli krále, že dovolil 10 z nich popraviti. To stalo se 12. srpna 1496. Jdouce na smrt volali prý, že se kazazovali o spravedlnost, kteráž se nedála při rudě králi i zemi skrze úředníky.

Tehda odešli mnozí havíři z hor kutnohorských a král nařídil, aby se o popravených hanlivě nemluvalo.

Brzo po popravě zemřel mincmistr Beneš a jeho nástupcem stal se Jan Horstofar z Malešic.

Přes velkou bdělost šepmistrů odešli tajně havíři Švýcar a Duchek malý, jakož i písař Václav do Budína ke králi, aby mu pravdu vyřídili; ale bylo již pozdě, poprava provedena, nedala se odčinit. Nad nešťastným místem popravy v Poděbradech dal roku 1516, tedy po 20 letech, postaviti pražský měšťan Ondřej Prachovec kostelík P. Marie za mostem labským, při němž měl poustevník plat a naturální dávku z důchodů panství poděbradského. Když časem kostelík sešel, psali Poděbradští 1561 na Kaňk a uvedli jim k „paměti některé havíře, předky, kteří jsouce milovníci spravedlnosti, hrdla svá tu na Poděbradech složili“ a Kaňkovští svolali tovaryšstva a vybrali celkem 3 kopy grošů na opravu stavení. Kostelík byl za naší paměti pěkně opraven. Událost popravy nevinných udržovala se dlouho v paměti lidu a věřilo se, že k prosbě jednoho odsouzence počalo po popravě přestí, aby se smyla krev nevinných. Ale i v umění na popravu vzpomenu, a čteme k roku 1568, že měl Jakub Přibík na Horách „tabuli (t. j. obraz) nade dveřmi havířů stínání“.

V ohledu náboženském byl ráz Kutné Hory usnesením obecním 1476, aby v sousedství byli přijímáni jen podobojí, úplně vysloven a udržuje se mocně až do polovice století šestnáctého. Proto také se usadil na Horách 1489 Augustin Lucian de Besariis, biskup sanktuarinský, jenž přišel do Čech, kněze podobojí světil, což bylo velmi důležité, neboť podobojí, nemajíce biskupů, kteří by kněze světili, začínali míti nedostatek kněží. Také druhý biskup italský Filip Villanuova, jenž proti vůli papežově do Čech přišel, dlel od 1504 na Horách. Na uvítanou podali mu Horníci mísu s padesáti kopami grošů. On vysvětil kapli sv. Václava v Hrádku kutnohorském Jana Smiška z Vrchoviště, dále rozkošný kostel sv. Trojice, mimo město ležící, který též Smíšek pro své havíře založil, dále vysvětil i kostel sv. Vavřince na Kaňku. Tělo jeho po smrti uloženo bylo u sv. Jakuba a odtud 1511 přeneseno do chrámu sv. Barbory a nad ním zbudován náhrobek, který jesuiti odklidili. Kolem r. 1500 povstala za Vladislava II. kutnohorská konsistoř podobojí, jejíž oblast nebyla sice velká (26 kolatur), ale jež bděla nad pravostí víry, rovnala stížnosti a byla jen v některých bodech závislá na konsistoři pražské dolní (apelace a stvrzení kněží). Konsistoř tato, jejíž předsedou byl arciděkan u sv. Jakuba a přísedícími faráři kostelů kutnohorských, trvala až do odchodu kněží podobojích z Hory (1623).

Jak se město hornické těšilo přízni Vladislava II. i syna jeho Ludvíka, okazují majestáty z r. 1503, kterýmiž Horníci zbaveni byli povinnosti k vojně v zemi a mimo zemi a obdrželi hlas na sněmích hned po pražských městech, povinni byli choditi na sněmy jen k volbě královské; r. 1507 obdrželi majestát, že jsou podřízeni svému městskému a hornímu soudu a odvolání jde ke králi, majestátem z r. 1514 určuje se, že obnovování kmetů (konšelů) koná K. Milost neb míncmistr, šetře návrhů odstupujících kmetů, majestátem z 1523 dovoleno bylo, aby Horníci směli činiti poslední pořízení o statcích svobodných. Připočteme-li tyto výsady k předchozím královským milostem, vidíme, že práva Horníků byla neobyčejná a skvělá.

V ohledu uměleckém, zvláště stavitelském, jest doba Jagajlovců W a L, doba pozdní gothiky, velice slavnou, a chlubí-li se Němci Norimberkem, Italové Florencií, mohou se pochlubit Češi Kutnou Horou, jejíž bohatství architektonické právě z této doby pochází. Navštivte které chcete české město mimo Prahu, nenajdete nikde tolik význačných a památných výtvorů doby Jagajlovské, a odtud pochází nadšení znalců (Wirth) i laiků, již písečně i ústně s radostí na Horu vzpomínají.

Roku 1481 počíná se opět pracovati na chrámu sv. Barbory, jehož vývoj zarazily války husitské, ale jež nepoškodily, a jmenuje se mistr Hanuš, kterýž klade základní kámen k východnímu pilíři presbytáře, provede triforium a opěrací pilíře a zaklene ochoz, 1489 přejímá stavbu Matěj Rejsek, ten doklene sklepení kůru, dokončí oblouk mezi kůrem a lodí, vytvoří les fial a sloupů a pomýšlí na proměnu plánu, ale zemře (1506). Teprv 1512 přichází Beneš Lounský a provádí nad bočnými lodmi velké kruchty či empory a zřídí široká ozdobná okna v bocích. Na spodní pilíře postavil nové štíhlé, jež se krásně rozvětvují v klenbu. Praha nemá, dle Wirtha, nic, co by mohla stejně cenného postaviti z této doby.

Za Jagajlovců vystavěna byla nádherná kaple na Vlašském dvoře, pod níž za zamřížovanými okny uložen byl velký stříbrný státní poklad. Míncmistr Pavel Jan Horstofar z Malešic 1496-99 dbal výstavby kaple i světnic a jsou tu po něm vzácné památky.

Smíšek z Vrchovišť dal velkým nákladem zříditi nově Hrádek, vyzdobiti jej arkýři, klenbami a vypraviti umělecky vyzdobami kamenickými i malbami; je v Čechách málo budov z této doby, jež by se pyšnily tolika gotickými ostěními, erby ve svornících, figurálními ozdobami jako Hrádek, i jest velice litovati, že ani zevnějšek, ani vnitřek budovy nedošel dosud úpravy, jaké by vedle ostatních budov byl zasluhoval.

Tehda, tedy kolem r. 1500, postavena byla nádherná Kamenná kašna (1495), zajímavý kamenný dům, zřízena velkolepá gotická radnice (1500), knížecí dům a za branami kostel sv. Trojice.

Umělecké poměry té doby byly velmi utěšené. V Hoře pracovala řada malířů na tabulových obrazech a freskách, jimž se

dosud obdivujeme; s radostí vzpomínáme na oltární obrazy ná-
mětské a na fresky u sv. Barbory (královnu ze Sáby, minciře
i pregéře atd.). Zajisté, že tito umělci i pro bohaté domácnosti
hornické pracovali. Ve Vídni jsou uloženy 2 kodexy kutnohorské
s výtvy Matouše illuminatora z r. 1491-93. V museu „Vocela“
vystavena jest fotografie jednoho listu z nich. Jest to titulní list
t. zv. graduálu kutnohorského, na němž vidíme znázornění práce
v dolech stříbrných i nad doly. Dole pracují pilně havíři a jsou
vypodobněni ve všech posicích a při všech pracích, v levo výše vylézá
havíř a prohlíží ho, neodnáší-li kus rudy, uprostřed pracují hašplíři
a u nich leží pytel s rudou a ta se odtud roznáší. V pravo pracují
trejbíři u rumpálu; hned vedle vytéká vypumpovaná voda, v níž
se havíř omývá. Výše na obraze je velká scéna; vlevo vytrubuje
posaunář, že trh na rudu počal, u stolu sedí erkauféři, rudu pro-
hlíží, kolkolem mají vyloženou rudu nákladníci hor, jichž čeleď
krámek obstarává. V čele obrazu (pod W) ve skvostných úborech
stojí páni nákladníci hor, vpravo sedí úředníci, patrně hofnistr
a písař, kteří si dají šeptati, co kdo za rudu nabízí. Třemi okny
viděti jest na kavny havířské, věžky strojů a na kaple, v nichž se
konají modlitby havířů a mše. Nejvýše vprostřed umístěno písmeno
W Vladislavovo. Druhý kodex byl proveden nákladem některého
člena rodiny Smíšků z Vrchoviště a má na prvním listě rodinu
s erbem smíškovským pod obrazem P. Marie, dále mnoho ozdob-
ných písmen začátečních, v nichž jsou celé scény vymalovány.

Podobně byli velmi činní řezbáři a výtvy jejich v kostelích
sv. Barbory a sv. Jakuba dosud budí obdiv, kdežto ony vychva-
lované práce v radnici shořely. Za blahobytu vedlo se dobře zlat-
níkům, a s obdivem čteme v testamentech o zlatých prstenech,
řetězích, číškách nádherných, koflicích, pásích, mísách a lžicích
stříbrných, o monstrancích a řadě kalichů, které měl každý kutno-
horský kostel; v letech 1467—1512 bylo darováno ke kostelům
36 kalichů, 21 lotů až 3 hřivny těžkých. Velmi vynikli také kutno-
horští zvonaři, neboť za husitských válek poškozeny byly mnohé
chrámy a zvony; zbožní tehda Čechové považovali za svou povinnost
kostely znova zříditi a upravit. I shledáváme na mnohých místech
Čech dílny zvonařské, ale nade všechny i nad Ml. Boleslav vynikla
Hora svými mistry z rodiny Ptáčků (zvláště Ondřej) a Klabalů
(Jiří 1524 a Tomáš nejznámější). Křtitelnice těchto mistrů zdobí
dosud mnohé kostely; v Hoře samé jest u sv. Jakuba křtitelnice
od Ondř. Ptáčka, tolikéž na Bykání. Významné jest, že se v Hoře
objevuje 1480 knihtiskař Martin z Tišnova, u něhož vytištěny byly
bájky Esopovy a bible r. 1489. (Vyložena ve „Vocelu“.) Byla tedy
vedle měst Plzně, Litomyšle, Ml. Boleslavě, Vimperka a Bělé, jež
měla v prvé době a nejdříve tiskárny v Čechách, též Kutná Hora.

O živnostenském, po př. uměleckém ruchu nejlépe svědčí také
množství cechů kutnohorských; číslo v závorce znamená počet
starších toho kterého cechu a dá se z něho souditi zároveň také

Titulní list kutnohorského gradualu Matouše illuminátora (znázorňující práci v stříbrných dolech i činnost nad doly).

na počet členů. Byly tehda 24 cechy a to: 1. řezníci (4), 2. pekaři (4), 3. sladovníci (4), 4. kováři (3), 5. kraječi (prodavači suken), postřihači (upravovali sukna), rajčtí (vyškubávali zvláštním nástrojem uzly v sukne při tkaní povstale) (7), 6. soukeníci (2), 7. tkalci (2), 8. kramáři (prodávali vše, co se doma neurobilo, na př. koření, cizí látky, olejná semena) (3), 9. váčkáři (váčky a sáčky zhotovovali) (2), 10. konváři a zlatníci (2), 11. kožišníci (2), 12. střelci (zhotovovali samostřily, luky, snad i ručnice) (1), 13. zámečníci (2), 14. šenkýři (4), 15. kloboučníci (2), 16. ševci (zhotovovali novou obuv) (4), 17. reflíři (opravovali starou obuv, příštipkáři) (2), 18. koželuzi (2), 19. hrnčíři (i kamna často s uměleckými ozdobami stavěli) (2), 20. provazníci, volejníci, lojovníci (potřebu jich vyvolaly práce horní) (3), 21. tandléři (prodávali zboží ochozelé či obnošené všeho rázu, řemeslnické) (2), 22. lazebníci (strojili teplé a studené lázně, vyvozovali páru rozpálenými kameny, myli hlavy) (2), k nim asi se družili i bradýři, kteří brady holili a rány hojili, 23. barvíři (1), 24. truhláři, bednáři a koláři (6). Řemesla, jež byla jen některým, snad jedním mistrem zastoupena, připojovala se k řemeslům jiným anebo se hlásili jednotlivci k členství k pražským cechům (na př. malíři, sklenáři, kamnáři, perníkáři a j.). Upozorňuji, že ve „Vocelu“ je několik pěkných cechovních truhlic na uložení práv, privileji, peněz a pod. zachováno a zasluhují pozornosti.

V Hoře byl tehda život veselý, bujný a šumný; o zábavu pro lid obecný, zvláště havířský, bylo postaráno. Ročně o svatodušním pondělí byla slavnost „střelení ke ptáku“. K slavnosti dávali povolení šepmistři, někdy i neradi, neb „prý to byla čertovina a věci proti pánu bohu“. U domu havéřského sešli se střelci, kteří chtěli o cenu stříleti, zvaní hosté od úřadů a lid. Nato šel průvod na místo, kdež dosud říkájí „na ptáku“. Tam bylo zábavě vyhrazené místo; na vysoké žerdi visel dřevěný pták, jehož hlavu, křídla, ocas a trup bylo možno zvláště odstřelit. Slavnost začala tím, že vystřelili hosté: mincmistr, šepmistr, měšťan za obec, hofmistr, úředník mince, puchhalter (písař urburní), starší hor stříbrných, perkverku kaňkovského, hutníku a hašplířů. Po hostech stříleli střelci přihlášení k závodům. Kdo sestřelil křídlo ptáka, byl maršálem, kdo trup srazil, byl králem. Dar králi býval ceny 1—3 kopy grošů, maršálové dostali méně. Trofeje ptáka odnášel si vítěz ze slavnosti. Král střelby dával dělati ptáka ze stříbra a daroval jej pořádku havířskému na památku, za rok střílel pak mezi hosty. Po slavnosti pilo se víno, pivo, bylo veselo, ano mnozí dopustili se i rozpustilostí, tehda dosti trestaných (opití, přestrojení) a pozdě večer vraceli se účastníci do města, dokud byla kolínská brána ještě otevřena.

Rok 1516 oznamuje nového a nebezpečného soupeře Hor Kuten. Tehda počala se totiž tvořiti obec hornická sv. Jáchyma, otevřeny doly, jež hrozily zastíniti kutnohorské, a již 1517 usneseno na sněmě, že se o horách těch bude jednati. R. 1518 vydal hrabě

Štěpán Šlik v Lipsku „horní řád“. I povstala otázka, kdo má tu právo k horám, byťť panství Šlikův (v kraji loketském) zpupné, jež mohlo komoře královské připadnouti; také to bylo otázkou, kdo má právo desátku, kdo a která linie Šliků má přijímati požitky.

I rozhodli se Šlikové listinou z 25. ledna 1520 Zdeňku Lvovi z Rožmitála, Ladislavu ze Šternberka, Janu Pflugovi z Rabštejna i potomkům dávatí ze stříbra v sv. jáchymovských dolech a okolních vytěženého z každé hřivny 7 grošů českých, bude-li u krále Ludvíka dosaženo, aby tu na horách se mohly raziti české groše a mince podobné saským. Třetinu stříbra chtěli zmincovati na groše, dvě třetiny na mince způsobu saského. R. 1520 bylo svoleno sněmem, ač Ludvík král stvrzení nedal, aby směli Štěpán Šlik a bratří bítí na horách jáchymovských groše, jako se tepou na K. Horách s týmž rázem i textem, s malou obměnou, pokud se týče erbu, a potom groše větší, na číslo rýnských zlatých $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{2}$ a celozlatové. Na celozlatých měl býti na aversu lev a Ludvík I., na reversu sv. Jáchym, erb Šliků a jméno Šliků. Tak povstaly groše jáchymstalské či tolary, a to na popud téhož pana Zdeňka Lva z Rožmitálu, jenž dary a sliby byl pohnut, aby 1526 volbu Ferdinanda I. na trůn český doporučil a prosadil.

Ačkoli tedy Jagajlovci byli osobně králi slabými, považuje se přece vláda jejich pro Kutnou Horu dobou štěstí a rozkvětu v každém ohledu.

Roku 1526 nastupuje nový rod panovnický. Páni Horníci jsou při poradách o králi, při volbě Ferdinanda I. králem a bohatý Horník p. Mikuláš z Prachňan je členem deputace, jež jede do Vídně oznámit Habsburkovi volbu. Přijetí ve Vídni bylo skvostné, uvítání krále v Čechách i na Horách bylo skvělé, ale láska k Horníkům, již měli Jagajlovci, nikde není patrna, spíše jeví se snaha, velké výsady Horníků zmenšiti, po př. zrušiti, neboť ony královskou moc v mnohém zužovaly; již v tom bylo viděti rozdíl mezi králi, že Jagajlovci častěji na Horách dleli, Ferdinand při vjezdu do Čech v městě, jež uvyklo krále častěji viděti, se sice zastavil, ale vícekrát se tu neukázal.

Již r. 1528 ucítili Horníci ruku nového krále, jenž rozhodl proti privilegiu z roku 1503. Tímto majestátem bylo ustanoveno totiž, že neodvádějí Horníci válečných daní, jelikož dávají cupusy čili příplatky na hory; a skutečně dle řádu Vladislavova z 1488 měli býti sousedé horští i měšťané nákladníky hor, a proto prý se „obyvatelé na Horách zovou Horníky, aby se tudíž každý skutečně k horám přičinil a jich se dotýkal“. Ten důvod rozhodl tedy tak, že nemají Horníci dávat berně z majetku horního, ale ovšem ze statků pozemských.

Téhož r. 1528 k stálým žádostem sněmu Horskými předkládaným Ferdinand po dlouhém jednání smluvil se Šliky, kteří měli na mincování tolary (groše tálského) jen svolení sněmu a nikoli krále (jakž k r. 1520 bylo uvedeno), aby Šlikové „na místě krále“

minci řídili, ale aby jejich mincmistry, písaře, desátníky, přepalovače a j. úředníky král určoval a od nich přísahu přijímal a aby mince tak byla v Jáchymově mincována, jak by král poručil. Zde sluší konstatovati, že tento král velmi horlivě hleděl udržeti dobrou minci a vypsal velké tresty za ostřihování a obřezávání mince, což prý zvláště židé prováděli. Nelze pochybovati, že tímto kažením mince obchodování se ztěžovalo, takže mnohý obchodník peníze nejen počítal, ale i vážit na váze musil.

R. 1538 změněn majestát z 1514, dle něhož dosud kmeti (konšelé) sami se doplňovali, t. j. byli dle návrhu vlastního jmenování. Od tohoto roku mohl král neb mincmistr samostatně, nehledě k návrhu konšelů, radu obnoviti. Při sázení rady obnovovali se též přednostové či konšelé pořádků dělnických a cechů a skládaly se účty z příjmů a vydání, jež, bohužel, nebývaly vždy v pořádku. Téhož r. 1538 zřízen byl v Kutné Hoře sbor osmisoudců bez vlivu královského, a to proto, aby nikdo na průtahy u městského úřadu si stěžovati nemohl a aby mincmistr si neosoboval práva na přesuzování rozepří.

Staří vlastenečtí Horníci, kteří znali oba Jagajlovce a s nimi i osobně jednali, nesli velmi těžce uvedená královská rozhodnutí z r. 1528 a 1538, jež vyznívala v neprospěch majestátů, které dosud považovány za nedotknutelné. Byl to mimo Jindřicha Charváta zvláště Mikuláš z Prachňan (r. 1485), jemuž patřil dům Straškytlovský a několik vsí. Sňatkem s Justinou, dcerou horníka Mejšnara, jež 1506 posvětil biskup Sidonský, nabyl velkého dalšího jmění i půl stolice pregéřské. Byl několikrát primasem města, a ne-li tím, tedy v čele obecních, bez nichž konšelé nic neprováděli, poslem na sněmu, poslem ke králi, vyjednával mnohokrát ústně s králem, jež následkem toho výborně ve svých pamětech charakterisuje. Dr. Rezek právem ve vydání Dačického tvrdí, že dějiny kutnohorské za žití pana Mikuláše jsou vlastně dějinami jeho života (1550). V letech třicátých žil v Hoře, byv z Prahy Paškem z Vratu vyhnán, právník Brikcí z Licska a spisoval tu „Práva městská“, jež byla vytištěna v Litomyšli. Po r. 1540 přicházejí pohromy na Horu, zalévají se doly vodou a král se rozhodl, že v některých se přestane pracovat (Rousy, Hutrechtýře). 1543 přestal důl „Osel“ „řvátí“ a v následujících letech odešlo mnoho havířů od Hor. Poněvadž doly klesaly, uskrovnuly se též příspěvky na chrám sv. Barbory. R. 1532 přikryta byla stavba střechou do 3 věží vystupující, ač byla klenba hlavní lodi nehotova. Ta byla ukončena teprv 1548. Nato pracováno málo a teprve tehdy, když se peníze sešly; tak byla slavná stavba ukončena nuzným provisoriem, a to jalovou zdí péčí mistra Matouše. Tato provisorní zeď žadní a stavbu uzavírající byla 1595 renesančním štítem ozdobena, jak jsme ještě roku 1884 viděli.

Roku 1543 počali raziti na Horách, kde se dosud razily české groše, také tolary. Obec minciřská a pregéřská, jež měla z drobné

mince lepší výtěžek, poslala do Prahy Mikuláše z Prachňan a Jiřího Labušku, aby hájili zájmů obce; ale neuhájili. Razily se tedy na Horách tolary, mince německého původu, zprvu dosti nedbale, takže byly i stížnosti. Tolar tehda platil kopu míšenskou neb 20 až 30 grošů č.; mince tato stala se oblíbenou, ano světovou, a jsou známy názvy tvrdý tolar (Species Thaler) = 2 zl. konv. m., který za Marie Terezie byl vyvážen do Orientu, dále křížový tolar = 2'31 zlatých a nyní ovládá svět americký tolar.

Roku 1545 vzal král Šlikům právo mincovní, i byla bita mince jen v Hoře. Později ovšem nabyli Šlikové práva toho zase, a to r. 1626, a podrželi je do 1767. Téhož roku 1545 zakázána v zemi mince lehnická a j., a prubována čili zkoušena v mincovně horské. Tehda objevovaly se v Čechách v obchodě mimo groše české též groše rakouské, míšeňské, bavorské, mariengroše, babky, poláčky a j., což činilo v obchodování velké svízele. Nebornou minci brali v mincovně horské (ale také v Praze, Jáchymově a Budějovicích) a tu ji přeléváli.

Přiblížil se neblahý pro Prahu, města královská i Kutnou Horu rok 1547, kdy Ferdinand pomáhal bratru svému Karlu V. proti protestantskému spolku Šmalkaldskému, a Ferdinand žádal na českém sněmu o hotovost, jež byla sice povolena, ale stavové, více tehda protestanští než podobojí, nejevili pražádné ochoty účastniti se boje, který byl proti jejich myslí. Když za této války hrozilo nebezpečí, že nepřítel vrhne do Čech, vydal Ferdinand bez vědomí sněmu 27. ledna 1547 mandát, aby se sešla branná moc u Litoměřic, ale stavové namítali, že mělo býti k tomu svolení sněmu. Odtáhl tedy Ferdinand, vymlouvaje se, že nebylo k svolání sněmu pokdy, s těmi, kteří táhnouti chtěli, za hranice. To bylo znamením pro bouři. Vznikla na popud Pražanů, kteří prohlásili, že chtějí svobody hájiti, a k nim se přidali páni, zvláště bratrští, kteří v jednotu se zapsali. Sepsány byly stížnostní artikule, o nichž mělo se na sněmu jednati. Kutnohorští zprvu k žádnému zápisu nepřistoupili, majíce zlé zkušenosti s Ferdinandem. Když pak se podařilo vojsku protestantskému u Rochlic vojsko císařské porazit, marně vydal král nový mandát o hotovost, stavové sebrali sice vojsko, ale své zvláštní, a ač král žádal, aby stavové zápis jednoty zrušili a své vojsko rozpustili, neuposlechli, ale poslali ke králi obranu svého zápisu, při čemž bylo 1738 pečeti. Kutnohorští, kteří dosud nevystoupili ze svého vyčkávacího a opatrného stanoviska, tentokrát neudrželi se již a pečeť svou na zápis přidali, kdežto Plzeň, Budějovice a Ústí n/L. tak neučinily.

Avšak přišla bitva u Mühlberga v dubnu 1547, kde císař s Ferdinandem zvítězili a členy Šmalkadského spolku zajali. Ferdinand, obdržev od bratra císaře španělské a valonské vojsko dosti četné, vstoupil na půdu českou jako obávaný vítěz. Na výzvu jeho, aby do Litoměřic přijeli páni a rytíři, kteří se chtí omluvit z účasti na vzpouře, přijeli tam téměř všichni, až na vůdce. Města nebyla

připuštěna ani povolána, neboť Ferdinand se rozhodl potrestati jen města. Města dávala se králi na milost a také kutnohorští podali suplikaci, v níž uváděli, že z přinucení a pro pohružky k stavům přistoupili. Soudy nad městy byly přísné. Pražané musili poslati 610 měšťanů jako rukojmí na hrad, zatím co na Staré a Nové město byla namířena děla, a musili slíbiti, že vydají zásoby vojenské a zbraně, že odevzdají své statky královské komoře, že budou dávat ze sudu piva dávku, že předloží privilegia a jednotlivci že složí pokuty. K 21., 26. a 29. červenci pozvána do Prahy jiná města a musila býti zastoupena 20—30 osobami. 20. srpna byl krvavý soud, při němž byly popraveny 2 osoby stavu rytířského a 2 pražští měšťané.

Když provedeny i u ostatních měst tresty obdobné pražským, musili konečně i Horníci 5. října předložit privilegia a předstoupiti před krále a dávali se na milost. Ale nedošli jí. Trest Hory záležel v tom, že vzata byla městu privilegia mnohá, zvláště ona z r. 1503, takže ztratili též i právo hlasovací na sněmu po Pražanech, ač to nebylo výslovně prohlášeno, ale jiným městům (Plzni) uděleno. Městu uložena dále dávka z piva a to groš z vědra piva a z každého korce sladu, dále ustanoven k dozoru nad šepmistry (18), obecními (6) a staršími (30—70) král. rychtář, bez něhož nesměly býti schůze konány, aby se neděly „punty“. Odvolání od soudu městského šlo od té doby k apelačnímu do Prahy; odúmrtí a pokuty z těžkých zločinů šly odtud do král. komory. Statky obecní nebyly Hoře zkonfiskovány; tehda měla Hora tyto majetky: Přítoku, Druhonice, Veletov, Zibohlavy, Kutlíře, Souňov, dvůr v Klucích, 2 dvory v Třebešicích, Hořany, 1 dvůr v Pečkách, 2 dvory v Blýni, Poboř, Lošany, Lošánky, Neškaredice a Předbořice. Prvním král. rychtářem byl Ondřej Křivoláček, ale jen nakrátko.

R. 1549 raženy naposled na Horách české groše, mince, jež byla od Václava II. mincí v střední Evropě velmi známou. 250 let jest velmi úctyhodný věk pro ražení jedné mince.

Za posledních let Ferdinanda I. († 1564) a za Maxmiliána hory upadaly a marno bylo, že doporučovány všelijaké vodní stroje a alchymistické rady, které se neosvědčily.

V Čechách objevuje se za Maxmiliána a Rudolfa II. nepřítel lidstva, mor. R. 1568 zahnal z Prahy do Hory zemské úřady na čas; ale mor zuřil i 1582 i 1599, za něž zemřelo v Hoře na 8000 lidí. Objevení se moru považovali staří Češi i šepmistři kutnohorští vždy za trest boží pro hříchy, zvláště sodomský a hýření, a proto z radnice vycházela ostrá nařízení proti opilství, proti chování lehkých ženštin v hospodách, proti povalečům ve městě a současně kázali velmi působivě kněží s kazatelen. Právě příčiny byly však jiné. Bylo to umístění hřbitovů ve městech, mělké hroby a nákaza snadná od umřelých, dále to, že nemocní žebráci i jiní leželi po ulicích, u kostelů a i tu umírali; také pitná voda nebývala bezvadná, ač kutnohorští měli zvláštní vodovod od pramenů

bylanských, ale trouby, běžící po polích a na povrchu, bývaly zbytečně otvírány. Nadto byly i studánky na některých místech. Velkou závadou byla nečistota ve městech, kde v rýhách po městech ležely všeliké odpadky, jež se z domů vyhazovaly a jež odstraniti bylo obyčejným lidem nečestné; jen kat a ras směli zamést a odkliditi odpadka a mršiny. V Hoře, protože byly tu častěji návštěvy, čistilo se město častěji, ale jen na některých místech, u kostela, Vlašského dvora, u radnice a pravidelně jen po trzích a jarmarcích. Ke cti Kutné Hory platí též to, že o čistotu dbáti bylo povinností dvou k tomu při obnovení rady zvolených pánů, takže stíznosti občasně padají na jejich hlavy.

Povstal-li mor, byl zostřen dozor ve branách a nepouštění lidí z krajín nakažených, zakazovány jakékoliv schůze, ale kostel mohl býti plný, vyhlášky o čistotě veřejně byly činěny, lidé dali si pouštět žilou nebo si vařili lektvary. Mrtvola nesměla býti doma déle jednoho dne; také dům, v němž byla nemoc, označen bílým křížem (u židů bylo na dveřích žluté kolo, ale ti v Hoře trvati nesměli).

Jinak doba Maxmilianova i Rudolfova objevuje v Čechách a zvláště v Kutné Hoře lehkost mravů, bujnost života, pitky, boje a pračky na ulicích a v hospodách, ač byly tresty dosti kruté, jako vložení do klády, pardus u praněře, přikování u praněře, i popravy. V pamětech Dačického dočtete se o tom více.

Jako zvláštnost z mincovny kutnohorské uvádím toto: R. 1590 přivezl písař berní při hradě Václav Harrer z Lovčic 10.000 kop míšeňských a proti tomu vzal toлары jako dar pro císaře tureckého. Toto vynášení peněz ze země bylo ovšem jejím ochuzováním.

Za Rudolfa II. dostalo se Horám několika pěkných budov, jež jsou jí dosud ozdobou. Jest to předem škola vysokostelská, nyní arciděkanství, jehož portál i při ošumělosti budovy samé láká, abychom si jej prohlédli. Je z červeného mramoru a pochází z r. 1595. Nejvýše je globus, znak školy, pod tím drží 2 andělé erb města s kalichem a 2 kladivy a mají štítý se znaky primátora Kozla z Riesentalu a císař. rychtáře Mikuláše Vodňanského z Čazarova, pod tím citát z Cicerona, jenž v překladu zní takto: „Studování mládež vzdělává, stáří blaží, jest ozdobou a útěchou v neštěstí, doma baví, mimo dům není ke škodě, nocuje i putuje s námi a provází nás na cestách“. V cviklech jsou další 2 znaky, ve svorníku značka kamenická mistra Pavla a ve výplních dřívků emblemy umění. Málo jest škol z té doby v Čechách, které by měly tak skvostný portál; tak na př. portál pražské sv. jindřišské školy, v níž nyní jsou elektrické podniky, daleko se kutnohorskému nevyrovná. Naše doba vůbec ostění takto už ani neozdobuje.

Než ohledáme historii této školy vysokostelské, přehlédneme dějiny škol kutnohorských vůbec.

Již před válkami husitskými byly v Kutné Hoře školy dvě. Vysokostelská měla pět tříd, sv. barborská 3. Učitelé jmenovali se: rektor nebo bakalář v čele školy, a pak kantor a succentoři.

Rektor university pražské ustanovoval od 1348 správce na těchto školách a při tom přijímal slib, že 1. bude správce uživateli knih předepsaných, 2. bude hleděti mravů mládeže, 3. bude choditi v šatě počestném po kolena sahajícím, 4. bude čiperné jinochy posílati na universi, 5. žáků nových bez vysvědčení nepřijme, 6. ohlásí rektorovi, kdyby který žák utekl, 7. do 4 neděl oznámí osnovu učebnou a jména žáků rektorovi.

Správcové podléhali jurisdikci university a šli k soudu jinému jen se svolením rektora. Správcové i učitelé měli plat skrovný, říkali mu stans či stojecí; i vypomáhali si rekordacemi; to byly zpěvy jaksi upomínací, koledami a j. Rekordace a koledy šepmistři 1559 zrušili a za to dělili mezi učitele 15 gr. týdně.

Učitelé stravovali se na faře (zbytek z dob katolických), a to u sv. Jakuba 3 učitelé, u sv. Barbory 2, ostatní sedali se žáky u stolu neb chodili do veřejných kuchyní (v Kutné Hoře byly dvě), neb i peníze k tomu účelu dostávali. Ženiti se učitelé nesměli, ani tehda, kdy i luterští kněží se ženili; proto také hleděli s učitelství sejíti, jak bylo možno. Bylo jistě školám ke škodě, bylo-li učitelování stanicí přechodnou. Hleděli se tedy dobře oženit anebo dosáhnouti písařství v obci, což se jim dařovalo. Přiřazením do bohatého domu dostávalo se obcím i Kutné Hoře vzdělaných měšťanů, kteří školám přáli a rádi účastnili se poselstev, zvláště bylo-li potřebí promluvití latinsky, což se stávalo při poselstvích ke dvoru královskému.

Žáci z rodin městských bydlili doma; cizí bydlili ve škole a platili za byt a stravu. Mimo to byli chudí žáci, žebráčkové, mendíčkové, kteří nemajetní jsouce, žili z milosrdenství. Aby se uživil, pomáhali zpívat na kruchtě, na pohřbech, o slavnostech, uklízeli ve škole a pod. Závadou jistě bylo, že žáci často chyběli, ale také o jarmarku, posvícení, obsazování rady, při návštěvě cizích osob, jimž zpívali, nepřicházeli do učení, a tak bylo ferii mnoho a k tomu nedobrá metoda, kdy učilo se slovům bez věcí, latině bez češtiny, a proto Dačický v „Prostopravdě“ praví žákům: Scestné jsou tak školy vaše, podstatného nic neumíte.

Dobrodinců měly školy dost; o to starali se ovšem písaři, bývalí učitelé, že radili do testamentů vložit odkazy. Čteme, že dávají se peníze na dříví do školy, na košile, oděv, obuv, 1586 doporučuje Majdalena Hanušová školám 100 kop, Kozel z Riesentalu dvůr v Poboří, Tomáš Bikánecký ves Setějovice.

Co se týká místností, měla počátkem 17. věku sv. barborská škola (zbudovaná původně koncem 15. století p. Janem Charvátém): 1. auditorium (místnost školní jednu), 2. světničku s komorou pro rektora, 3. jiné komory pro přespovní. Tak bylo i v jiných školách, tedy málo školních místností. Škola vysokostelská také nevynikala nijak, a proto někdy před r. 1586, když si byl Zikmund Kozel vystavěl dům vedle radnice a chtěl si zřídit lázně, slíbil dáti 50 kop na stavbu nové školy, pustil-li mu páni vodu do lázničky.

Bylo tedy v plánu školu novou postavit. Když však p. Zikmund peníz neskládal, upomenuli ho páni, načež on ihned složil peníz a dokládá, že nedává 50 kop proto, že mu vodu pouštějí, ale „pro tu lásku, kterou má ke škole a k tomu místu“. I byla nádherná škola postavena 1594 (nyní děkanství) a vyhovovala jistě svým velkým prostranstvím tehdejší školní potřebám.

Pěkná škola potřebovala také výborného správce, a poněvadž byl dotud plat malý, vypomohl opět p. Kozel tím, že dal 200 kop grošů, určitv, aby se zakoupil dvůr, z něhož by vycházelo 50 kop ročních, jež by správce obou škol obdržel.

Páni si vyhledali Augustina Lukana ze Svidnice, jenž dosáhl řádu misterského na universitě v Marburku, a proto rektor pražský teprv po delším zdráhání ho potvrdil; avšak tento rektor zemřel brzo. Po něm přišel správce škol z Chrudimě, jménem Vavřínek Sarkander Falkenberský, jenž smluvil s pány nový řád školní, zavedl některé nové předměty, jako byly na pražské akademii (universitě). Ale i ten zemřel brzo, a to na mor 1599. Nástupcem jeho stal se známý mistr Jan Campanus, jemuž Dr. Z. Winter postavil pomník spisem „Mistr Campanus“. Ač byl vyhlédnut za profesora universitního, přec přišel do Hory, neboť Hora v této době slynula podporou věd i umění. R. 1598 připsal šepmistřům kutnohorským Daniel Adam z Veleslavína „Nomenclator quadrilinguis“ a v úvodu praví: „Město Vaše slynulo vždy láskou k vědám a štědrým podporováním těch, kdož je pěstují“. Nedivme se tedy, že se na Hory Campanus z Prahy vypravil, máje zvláštní doporučení mistra Bacháčka, rektora university. Nastoupil tu po sv. Jiří 1600. Brzo se ukázalo, že zpráva, již šepmistři o něm obdrželi, že má jméno učenosti, je správná, pěstoval mimo školu, již se pilně věnoval, též příležitostně latinské básnění, jak bylo tehda modou. Ale universita žádala brzo, aby nastoupil místo na fakultě svobodných umění. Tu byl poslán radní písař Jan Piscis a dva radní do Prahy, aby věc zdrželi. To se jim „po některé skleničce“ podařilo a šepmistři píší do Prahy, že Campanus „na škole dobře a platně slouží, že se mu dobře daří, aby ho tedy zde nechali a do koleje nevyzvedovali“. Avšak musil konečně odejít, neb bez něho nemohla kolej obstát (1603). Že ho měli v Hoře rádi, dosvědčuje tytisace přípisu z roku 1615, kde mu píší jako „příteli našemu starodávnému v té důvěrnosti“.

Na školách kutnohorských konaly se dvakrát ročně zkoušky žáků a čtyřikrát disputace školních oficiálů, jak se učitelům tehda říkalo. Tyto učené hádky vábily i měšťany - latináře. Také divadla žákovská hrávala se na Vlašském dvoře.

Mimo tyto veřejné školy byly v Hoře také pokoutní školy jako i v jiných městech. Když si r. 1535 děkan s bakaláři stěžoval na tyto školy a jich vzrůstání, dostali zlou odpověď od přísného a vážného p. Mikuláše z Prachňan, že vinu nesou sami učitelé na školách městských, že svých povinností zanedbávají.

Konec těchto škol spadá v stejnou dobu s odchodem kněží podobojích z Hory (1623), a když jesuité potom otevřeli gymnasium, sklesla škola vysokostelská, dosud partikulární (připravující na universitu) na elementární (obecnou).

Jiný dům renaisanční z doby Rudolfské stojí v Šultysově třídě, dům Stejška Freisichselbsta (po 1586), zvaný „U Mramorů“, s rozkošným a podivným hodným portálem, podobným portálu u pražského Melantrichovského domu.

Požáry ve Vlašském dvoře r. 1585 a 1622 změnily zajisté podobu té starodávné budovy.

Z konce století (1595) pochází též zajímavá deska pamětní, obsahující napomenutí konšelům k nestrannosti, jejíž originál je v museu Vocela a odlitek visí před velkou světnicí Vlašského dvora. Konec století jest bohat zhoubnými povodněmi, které škodily dolům; dolům nebyly také na prospěch pokusy všelijakých dobrodruhů, které se stále opakovaly, konečně ani to nespomohlo, že vyšlo nařízení (1587), aby zprávy horní a mincovní cís. komoře podávány byly německy.

Z této doby (kolem 1600) pochází vzácná kresba J. Willenberga, jež představuje hornické město, bohaté, ano nádherné s budovami pozdní gotiky; město vypodobněno se strany jižní od haidy královské. Obraz ten měl by zdobiti každou kutnohorskou školu.

Počátkem století 17. za zmatků politických opravné návrhy o zlepšení dolování nedocházely dosti sluchu, ač již od 1614 byl členem komise pro reformu dolování také Jan Šultys z Felsdorfu, jenž na špatné hospodářství při horách předtím častěji naříkal. Jan Šultys, rodem ze Slaného, byl 1584 učitelem na vysokostelské škole na Horách; tu vzal si bohatou vdovu po J. Čechtickém z Kranichfeldu za ženu, opustil školu a zabýval se prodejem vína, patře k předním nákladníkům. Brzo náležel k bohatším měšťanům horským; byl také úředníkem mince některý čas. V obci došel brzo vysoké hodnosti, byv r. 1614 zvolen primasem, jímž stal se i 1616. Tehda měl již přídomek z Felsdorfu, ač prý německy neuměl, jak tvrdí Dačický, který mu vůbec nepřeje. Zápisy v Memorabilích dávají Dačickému za pravdu, jak ukázal Fiala, čímž se Dačického věrohodnost potvrzuje.

Roku 1617 přijela komise horní opět, nalezla všelijaké závady a navrhovala nový způsob oprav. Roku následujícího převzal nejv. mincmistr kutnohorský Vilém Vřesovec nájem dolů na 15 let.

Zatím vznikly pro náboženské poměry a nedodržení majestátu bouře proti místodržícím (vlastně Ferdinandovi II.) a dne 23. května 1618 vyhození byli s oken místodržící, zvolena sněmem vláda 30 direktorů, jež sbírala vojsko české, postavila se proti arcibiskupovi, jesuitům, takže Vilém Vřesovec v červnu 1618 z Hor utekl do Rakous. Již dne 25. června zabavili direktori úřední knihy a mincovnu na Vlašském dvoře a jmenovali několik

pánů správci mincovny (i Zikmunda Kozla). Jedním z direktorů byl Jan Sultys a stal se už jako direktor primátorem města po třetí. Tehda zastavili také stavové čeští obci kutnohorské statky kláštera sedleckého a 1620 prodali jí je za 30.000 kop míšeňských.

III. doba 1620—1823.

Protireformace v Hoře. Úpadek města.

V české říši ujal se vlády 1619 zimní král Fridrich. V Hoře sledovány byly události jako všude v Čechách bedlivě a se starostí, a tak přiblížil se listopad r. 1620, za něhož vojsko české, vedené Anhaltem, ustupovalo před vojskem císařským, vedeným Tillym až ku Praze, kdež se mu postavilo. V těch dobách byl primátorem Jan Sultys, a ač byl i direktorem, města Hory skoro neopouštěl. V neděli 8. listopadu prohrána bitva na Bílé hoře, a 9. listopadu nevědouce o tom, zasedli horští radní ke schůzi; poněvadž znali neblahou situaci, radili se o zabezpečení města a určovali měšťany na stráž ke branám. Za jednání toho přišla hrozná zvěst a stal se „pokřik veliký“, že armáda česká byla poražena a rozehnána. A než se z leknutí vzpamatovali, tlačilo se již 50 Uhrů branou Čáslavskou do města, na štěstí podařilo se ji ještě včas zavřít. Útěk lidu vojenského dál se silnicí k Čáslavi. V Hoře „jako omámení a uvaření chodili a nevěděli, co činiti“, čte se v pamětní knize.

Habsburkové porazivše Čechy přistupovali k trestu a pomstě pomalu a s rozvahou. Nastal nejprv zdánlivý, krátký klid. V lednu 1621 přišli císař. komisaři do Hory a nechali dosavadní šepmistry i Sultyse u vesla, i byl týž při tom, když musely být statky kláštera sedleckého, dvůr v Sedlci, Malín, Habrkovice a Horušice klášteru vráceny. Nato vrátil se do Hory v únoru mincmistr Vřesovec, proti němuž bylo v brožuře, zvané „Apologia stavů“, psáno, a byl by rád zvěděl osobu, jež to psala; též hledal toho, kdo radil k zmincování klenotů kostelních na zakoupení statků klášterních a žádal za nahrazení výloh, jež měl s útekem do Rakous. Pro nepatrný odpor obnovil mincmistr v městě radu v březnu 1621 a usadil lidi sobě povolné. Zatím byl již Sultys odvezen do Prahy a vězněn v radnici novoměstské a vyslýchán; hlavně byl viněn, že hlasoval pro zamítnutí Ferdinanda II., pro volbu Fridricha a že podepsal konfederaci s jinými zeměmi.

Sultys, sedě v žaláři, byl překvapen návštěvou Vřesovcovou. Hora měla totiž dle určení Lichtenstejnova zaplatiti půjčku 10.000 kop míš. na zaplacení lidu válečného, ale Horníci naříkali na bídu a že musejí nésti náklad na hory a nabízeli pouze 2000 gr. I vstoupil Vřesovec se svolením Lichtenstejnovým do žaláře a tu přemluvil primátora horského, že mu ve své slabosti vyzradil, kdo v Hoře co má a kolik by mohl na půjčku zaplatit. Vřesovec asi sliboval

Šultysovi, že se zaň přimluví, a byl skutečně císařově milosti doporučen, ale nedosáhl jí.

Vřesovec vrátiv se do Hory svolal počátkem dubna do velkého sálu na Vlašském dvoře obec a tu nařídil, aby se zbraně odvedly a oznámil, že císař nemíní město jako obec horní obtěžovati, ale jisté osoby, jež má poznamenané, že budou k zaplacení potahovány. Osob, jež měly zaplatiti 12.770 kop míš. půjčky, bylo sto, zaplacení se mělo stát do dvou neděl; kdo by nezaplatil, měl dostat vojsko do bytu. Obec měla zaplatit 1000 kop a cechy dle poměrů majetkových. Šultys měl zaplatit 4000 kop. Že Šultys rozpočet dávky zhotoviti pomáhal, Vřesovec veřejně prohlásil.

Dne 21. června 1621 byl na Staroměstském náměstí kutnohorský primátor Jan Šultys z Felsdorfu pro účastenství ve vzpouře popraven; byl na řadě po Křištofu Kobrovi, měšťanu pražském, a před Max. Hoštálkem, primátorem žateckým. Hlavu popraveného poslal kníže Lichtenstejn s dopisem z 22. června do Hory; a tu se čte, že „dne včerejšího zde v městech náležitá exekucí vykonána a ještě pro budoucí jiným ku příkladu hlava téhož Jana Šultysa u vás ve městě Hory Kutny na věž městskou vystavena a přibita býti má“. Zvolena k tomu brána Kolínská. Za Karla VI. žádala rada městská, aby mohla být lžice odstraněna, na níž hlava kdysi ležela, a uváděla, že hlava dávno od slunce, deště a větrů zetlela a prach s povětřím zmizel, takže toliko prázdná lžice v té zdi bez potřeby vězí a tu věž neb bránu hyzdí“. Karel r. 1724 svolil, aby lžice se odstranila, ale město zaplatilo taxy 32 tolarů. Po exekuci staroměstské byly majetky obce zkonfiskovány a to v městě i mimo město, a to obce Křesetice, Perštejnec, Chrást, Krupá, Bykán, Týniště, Bahno, Krasoňovice, Černíny, Neškaredice, Předbořice a Pucheř, celkem v ceně 37.692 kop míš. Tyto statky dal Ferdinand II. pražským jezuitům, aby mohli založiti v Hoře kolej nově, a obec marně o vrácení jich se ucházela. Tohoto roku prohlášen Kaňk, dosud předměstí horské, za obec samostatnou, čímž měl být význam Hory zeslaben.

Roku 1622 zbavil Vřesovec Jeremiáše Denhorta Skytořinského úřadu arciděkana podobojí a ustanovil katolickým děkanem Matouše Apiana z Milesu.

Roku 1623 musili odejítí kněží podobojí. Bylo jich 21 a odcházeli večer dne 27. července. Vyšli branou kouřimskou a byli doprovázeni několika sty měšťanů. V poli za branou promluvil na rozloučenou farář barborský Jan Mathiades Nosislavský.

Roku 1625, kdy se zdálo, že obnova v obci jest hotova, vrátil Ferdinand obci privilegia s výhradou, že platí jen katolíkům, a obec se zavázala, že bude po 10 let na hory nakládati. Někteří považují hory kutenské tímto rokem za vyčerpané po 380letém trvání; vynesly prý za tu dobu 170 milionů zlatých.

Roku 1626 uvedl Vřesovec s asistencí vojska jesuity do Hory, kteříž s velkou slávou obdrželi klíče od krásného chrámu sv. Bar-

bory a ujali se ihned školy barborské, aby dostali mládež do svých rukou a tím i nové pokolení. V prosinci oblažena Hora císařskou posádkou, a přední měšťané dostali až po 10 vojácích do bytu a byli nuceni je živiti, dokud nepředložili stvrzenku od katolického zpovědníka.

Tohoto roku zemřel známý kutnohorský kronikář Mikuláš Dačický z Heslova jako stařec 70letý. Byl synem Ondřeje Křivoláčka a matky Doroty, jež byla dcerou slavného Mikuláše z Prachňan, častokrát dříve jmenovaného. Mikuláš Dačický zdědil po svém otci (Ondřeji), dědovi (Mikuláši z Prachňan) a pradědovi (Bartošovi z Prachňan) zápisky, ty upravil, přepsal a vedl až do své smrti. Všichni čtyři pisatelé pamětí byli měšťany kutnohorskými, první dva z Prachňan, velmi vážní a ve veřejnosti činní i vážení, přísné podobojí, druzí dva velmi vtipní, ale více světáci, bonviváni, luteráni. Zanechali vzácné a zcela hodnověrné zápisky, jež většinou týkají se poměrů kutnohorských a jsou pro seznání poměrů městských předbělohorských pramenem velmi cenným. Jako jsou v 18. století typické memoiry selské Fr. Vaváka, tak jsou Dačického paměti typicky městské předbělohorské. Nejstarší z pisatelů pamětí, Bartoš z Prachňan, byl měšťan a nákladník hor, syn jeho Mikuláš z Prachňan, nákladník hor, stál v čele města po dlouhá léta a bojovali proti Ferdinandovi I. za majestáty Horníků. Ondřej Křivoláček měl dceru Mikuláše z Prachňan, byl prvním cís. rychtářem, ale jen nakrátko; byl duch nepokojný. Na příklad 1563 mluvil nešetrně o šepmistrech, že špalkové jsou a němi; vylil víno za přítomnosti primasa na J. Trnku a žejdlíkem jiného uhodil, do vězení za to nechtěl a volal, že nepůjde a že lehne. Byl dobrým pozorovatelem poměrů a osob a patrně velmi často se svým tchánem Mikulášem mluvil o Ferdinandovi králi, jež i sám osobně znal a kterého při r. 1564 (úmrtí krále) znamenitě několika slovy charakterisuje. Praví tu: „Ferdinand byl zrostu nevelkého, suchý, s otevřenými ústy, maličko nahrbovatý, očí dosti velkých, nosu hrbovatého, bílé tvářnosti, vlasů prostých, údův tenkých, řeči náramně spěšné, myslí vysoké, při tom hněvivý a mstitedlný a vtipu ostrého. Mnoho Čechům svobod odňal“; tu myslel zajisté na Horu nejvíce. Mikuláš Dačický, Ondřejův syn, byl vřelý vlastenec, člověk vzdělaný, ale nepokojný, světák, který při pitkách a bitkách nikde nechýbí. Na př. 1576, jda se soudruhy z veselky Evy Husovy, neuctivě mluvil, krámy převracel, lucerny rozbíjel, vodu z kádí před domy vyléval. Žil z hotového, a co děd a praděd u hospodařili, protrávil. Koncem života tísnilo jej stáří, opuštěnost a neštěstí vlasti. Zemřel téměř bez prostředků a strýc Matěj dal jej pohřbíti.

Paměti Dačického vydal Dr. Rezek a jsou již dávno rozebrány.

Roku 1627 přijel do Hory Martin Huerta, aby se přesvědčil, jak proměna náboženská v městě hornickém pokročila. Huerta byl Nizozemec, nechal krejčoviny, již se vyučil, a vstoupil do jízdy

španělské, do sboru Maradasova a nadělal tolik kořisti ve válce arciv. Ferdinanda proti Benátčanům, že si opatřil na své útraty praporec jízdy a stal se rytmistrem. V bojích proti Čechům vynikl. Smutně proslul 1619 v Písku jako velitel. Jako komisař císařský s 1000 jezdců byl pověstným, jsa nelidským lupičem a císaři předkládal účty za vydržování vojska, ale ubozí obyvatelé, jež navštívil, vše zaplatili. Dostal některé zkonfiskované statky — zvláště si oblíbil Velhartice u Sušice — i domy za své služby, jež v čele dragounů konal. Patří k největším škůdcům země české, ale také k velkým dobrodincům některých klášterů a Velhartic. Téhož roku 31. července dán byl rozkaz, aby ti, kdož nechtějí opustit víry zděděné mimokatolické, země opustili. Nato opustila as čtvrtina obyvatelstva Horu a město mohlo být považováno za katolické. Roku 1628 bylo nalezeno 146 domů pustých a 56 bez hospodáře.

V následujících letech hleděli jesuité v Kutné Hoře zdomácněti a vynaložili všechnu píli a vtíp na to, aby obyvatelstvo získali. Jako všude jinde získávali je zpovědníci, k čemuž ovšem byli obyvatelé nuceni správou státní, dále svými výkony chrámovými, kteréž na rozdíl podobojích a luteránů strojili slavnostně a okázale s hudebou fanfární a bubny, což se lidem některým zamlouvalo. S kazatelný barborské pronášeli někdy líbezňá, jindy hrozivá kázání a proti kazatelně umístili havíře v obleku, na nějž, aby se hlas netříštil, mluvili, neboť zkoumali akustiku kostelní dokonale. Chrám sv. Barbory počali všelijak okrašlovati, vyměňující staré a vážné chrámové ozdoby za nové. Tak na př. odstranili 1673 archu (skládací oltář) v presbytěři, kterou řezal Jakub z Nymburka, světil 1504 Filip, biskup sidonský; archa spodobovala Krista, ve skvostné síni požívacího beránka velikonočního; nynější hlavní oltář má býti napodobeninou původního díla. Jesuité dali zabíletí překrásné fresky, jež, soudě dle oděvu, pocházejí z druhé polovice XV. století; péči sboru Vocela byly většinou od umělců opraveny a oživeny. Dále dali jesuité nad vchodem do chrámu zřídití malou kruchtu pro hudebníky v slohu parukovém, vyzdobili štukem kapli Obiteckou atd.

Velice si jesuité dali záležeti na škole, již se zmocnili hned, jak do Hory vstoupili, a kteráž přeměněna na 6letý kurs gymnasiální o pěti třídách. Třídy se jmenovaly latinsky: parva, principie, syntax, poesie a rhetorika. Při mírné kázní, užívající více odměn a pobídek než trestů, docílili jako všude jinde, řídíce se řádem generála řádu Aquavivy, neslýchaných výsledků. Učebnice proklatého nevěrce Komenského „Brána jazyků“ dobře jim sloužila; měli konvikty či internáty, velké koleje, paláce se vzdušnými a zdravými místnostmi, v nichž chovanci bydlili a v nichž vedle studia mohli se baviti hrami míčem, kuželkami, kulečnickem. Také konali časté vycházky se žáky; i divadla hrávali. Hodin učebných na rozdíl od naší doby bylo málo, dvě ráno, dvě odpůldne mimo středu a sobotu, ostatek času věnován studiu a privátnímu vzdě-

lávání. Náboženství mělo málo hodin, zato u služeb božích ztráveno bylo mnoho času. Právem vytýká se jesuitům přílišná dohlídka, jež vedla chovance k přetvářce, přehnané pěstování řevnivosti a také to, že si nevšímali dějin vlasti. Gymnasium jesuitské bylo od r. 1686 do 1773 v Hrádku.

Za místo pro kolej vyhledali si pozemky nejpěknější v městě, a to v sousedství chrámu sv. Barbory, nad rozkošným údolím Páchu, se vzácnou vyhlídkou k Železným horám. Domy jednak zakoupené, jednak darované zbudovali a vystavěli ohromnou barokovou budovu, jež svou linií dala celé Hoře jiný výraz. V této budově připravovaly se jistě mnohé plány na potření kacífství, jazyka českého, ale také to nutno konstatovati, že chovala budova i některé vzácné muže. K nim náleží Bohuslav Balbín, rodák kr. hradecký a obránce jazyka českého a spisovatel dějepisu „Epitome“, jehož vydání byly činěny značné obtíže, Jiří Plachý, obránce Prahy proti Švédům, jehož obraz visí v radnici kutnohorské, ale nesmíme jej zaměňovati s neblaze památným Jiřím Plachým starším, jenž se studujícím Kotvou snesli zlatý kalich a sochu krále Jiřího s kostela týnského, Jan Kořínek, původce pamětí kutnohorských a obránce Brna proti Švédům a j.

Jako však nepodařilo se jesuitům ve Francii, aby všechny své žáky učinili a vychovali v naprosté vyznavače svých zásad, a jako ve Francii se nepodařeným žákem stal Voltaire, tak i kutnohorská kolej má výtečného a nadaného žáka, který se stal velikým jesuitů protivníkem; jest to hrabě Fr. Sporck, o němž bude v dalším ještě mluveno.

Ve válce 30leté nevedlo se Hoře valně, jednak měla hradby, valy i brány už od století XVI. v nepořádku a nemohla se ubrániti sebe menší tlupě vojenské, jednak měla pověst bohatého města. Je zpráva z r. 1639, kdy před nepřitelem jesuité odváželi poklady své i cizí u nich uschované na Moravu k Jihlavě, ale byli přepadeni a oloupeni u Michalovic; r. 1643 táhne Torstenson od Kolína a Hory k Litomyšli, aby Olomouc udržel, a všude loupí. 1645 vjela do Hory švédská nenasytá posádka hradu Lipnice, kterýž hrad držela pod velitelem Trauschem; podle žádosti své obdržela v Hoře výpalné a zase se na Lipnici vrátila. Téhož roku vypsál český sněm daně a uložil větší daň Hoře, jelikož patřila s Budějovicemi a Plzní k větším městům, platili totiž měšťané po 26 zl. 40 kr. Tu bylo placení nepřijemné na dvě strany. Poněvadž pak švédská posádka lipnická nutila císařské, aby i oni v okolí měli posádky, rozhodl se generál Conti, že Lipnice dobude. Tenkrát zavolání k pomoci též kutnohorští havíři, aby hlavní věž podkopali, ale než k tomu došlo, Lipnice se vzdala (14. června 1646).

Také roku následujícího posláni byli kutnohorští havíři do práce k obléhání Jihlavy, již Švédové také drželi.

Za těch běhů válečných dostalo se Hoře 1646 milostí cís. Ferdinanda III., a to rozkošného erbu, dále privilegia, že má v horních

věcech rozhodovati mincmistr a nikoli hejtman kraje časlavského, a konečně rozhodnutí, že šlechtic se může jen se svolením obce v městě zakoupiti a je pak povinen berně a obecní dávky s měšťany platiti.

Konečně oddechla si celá Evropa (1648), když byla ukončena válka třicetiletá a vladaři i lidé začali mysliti také na jiné věci než na zbraně, na obranu před cizími i domácími lupiči. R. 1651 rozhodl se Ferdinand III. povznést doly kutnohorské a jmenoval dobrého znalce Mik. z Schönfeldu mincmistrem, jenž měl i jiné doly na starosti (Příbram, Kašperské hory); na počáteční práce vyplaceno bylo 6000 zl. Ale stavové nepřistoupili na návrh Schönfeldův, aby Hora byla berní prosta; marně ukazoval Schönfeld na to, jak horníci z Čech táhnou do Sas, kdež jim příbytky stavěli. Po 3 letech přihlásil se Heřman Soneman z Utrechtu a sliboval, že zbaví doly vody, ale „kunst“ se mu nepovedl a on zmizel jako jiní podvodníci.

R. 1675 vydal v Praze u Černocha Jan Kořínek: „Staré paměti kutnohorské pod figurou 20 rudných kamenů vyobrazené“ (20 handštánů). K práci té byl povzbuzen přáteli z řádu jezuitského Krugerem a Balbínem, a než je napsal, přečetl paměti různé (i Dačického), pročetl české kronikáře, nahlédl do mnohých spisů z archivu kutnohorského, jak vidno z dopisu, jenž se zachoval, a zajisté navštívil i doly kutnohorské. Ve spise tom vykládá Libušino prorocství, vypravuje báji o mnichu Antonínu, jak Hora vzrostla, jak jí králové chválili, milovali, jak jí svobody dávali; vykládá, že byli Horníci v bojích udatní, měli vážnost, že měli s Prahou jednotu; dále o bohatství hor, o boháčích, o starostlivosti o hory, o nádhery milovnosti, o řádu v městě, hospodářství, minci, o nábožnosti st. Horníků a jak kacíře hubili, o uctívání patronky havířů sv. Barbory a štědrosti k záduší. Nelze upřít, že „Staré paměti“ jsou psány místy naivně a s patrným ohledem na dobu Leopoldovu a způsobem kazatelům tehdejšími vlastním, ale mějme na mysli, že českým tím spisem, naivností i pohádkami chtěl Kořínek přilákat čtenářstvo, jež po odchodu exulantů skládalo se z lidí dosti ubohých, a v těch chtěl vlastenectví vznítiti. To nutno přičísti mu k zásluze, ač místy zpráv jeho užiti lze jen s opatrností. Spis měl obrázky, rytiny cenné, seznam havířských názvů a byl pilně čten, a když exempláře i v Hoře mizely, rozhodl se malínský farář Jos. Devoty, pozoruje touhu po historickém čtení v hornickém městě, vydati dílo to znovu 1831. Toto vydání bylo pak téměř v každém kutnohorském domě.

R. 1679 jel přes Horu císař Leopold, utíkáje před morem ve Vídni zuřícím. Jel do Prahy, kde ztrávil velmi vesele zimu, ale již jarem 1680 začal se ukazovati i v Čechách mor; i odejel císař z vábných končin našich jnam. I v Kutné Hoře mor hrozně řádil; neohroženým těšitelem lidí nemocných byl zde jezuita Bridel, z Vys. Mýta rodilý, též spisovatel náboženských českých knih. Ale i on s několika soudruhy na mor zašel. Pomník jemu a soudruhům za-

choval se v parku sv. barborském a jest zazděn ve zdi u východu k Poličanům.

Tehda byl majitelem tvrze Oumonína Tomáš Popovský, hejtm panství malešovského, a ten dal sešlou tvrz přestavěti (1684-5), při čemž užíval Turků, kteří u Vídně 1683 byli zajati a do práce v Čechách určeni.

R. 1697 vysvěcena byla kaple sv. Jana Křtitele na vrchu Vysoké záp. od Kutné Hory a nad ní umístěn belvedér, který skýtal krásný výhled do okolí. Stavěti tuto kapli, jejíž ssutiny dosud dávají zprávu o nádheře, dal majitel malešovského panství hrabě Fr. Sporck, jenž jest i budovatelem původně loveckého zámku, nyní hr. Dahlbergem přestavěného prostorného zámku Roztěží. Sporck patřil k výtečným žákům u jezuitů v Kutné Hoře, takže mohl jako 13letý jíti na universitu. Jako 18letý vyjel s velkou družinou na cesty a z těch si přinesl nebo posílil myšlenky velmi ušlechtilé. Byl milovníkem stavitelství, jak o tom svědčí zámek v Lysé, milovníkem sochařství, jak dosvědčují Braunovy vytvory v Kuksu u Král. Dvora, byl milovníkem hudby a zavedl v Čechách hudbu na lesní rohy, na které v cizině se naučili 2 jeho sluhové (Václ. Svída a Petr Röllib). Jsa nakloněn jansenistům, byl nenáviděn jesuity, takže tito s Koniášem v čele zajali hraběte v Lysé a velkou knihovnu (30.000) ku prozkoumání do Hradce Kr. odvezli (1729). V Nizozemí poznal „přátele kříže“, kteří prý od Komenského se datovali (láska bratrská, podpora chudých...), v Anglii seznal svobodné zednáře, dle zásad Komenského v Panegersii hlásaných, a v Praze tajně první loži zednářskou 1726 zorganizoval a zvolen velmistrem. Byl Němcem a zůstal jím, čemuž se nelze diviti při úplném úpadku národa českého v této době, ale svým poddaným byl dobrotivým pánem.

Tento velice vzácný muž zajímá nás ještě více, když se dočítáme, že byl jedním z těch českých pánů, kteří neuznávali pragmatické sankce. Bylo to na podzim r. 1720, kdy sešel se sněm král. českého, aby pojednal o řečené sankci. Ač byla věc vysoce vážná, přišlo ze stavu prelátů 18 členů, z panského 23, z rytířů 18, z vyslanců měst 26. Celkem tedy 85, ač bylo pp. a rytířů na 500. Za města přišlo z Prahy 12 členů, z Plzně a Rokycan po 3, z Kutné Hory, Budějovic, Stříbra a Mostu po 2 členech. Listina, již sněm přijal jako zákon „s oddaností a vděčností“, byla datována 16. října a sepsána německy, čímž stavové ukázali náramnou nešetrnost k národu českému.

Do sněmu se nedostavil Fr. Sporck a Ferd. Paradis, kr. hejtm Nového města pražského, a j., kteří byli toho mínění, že Marie Terezie nemá práva na trůn, nýbrž bavorský kurfirst jako potomek starší dcery Josefovy. Také odkazovali na testament Ferdinanda I. z r. 1543, kterým učinil dceru Annu, jež si vzala vévodu bavorského, dědičkou vlády, kdyby rod Ferdinandův po meči vymřel.

Sporck, jsa ve sporu se svými poručníky, byl také vězněn v Daliborce po 3 měsíce nesprávně, a někteří soudí, že proto, že se neúčastnil sněmu r. 1720. Sporck † 1738, nedožil se tedy úmrtí Karla VI., kdy bavorský kurfirst vstupuje na český trůn.

R. 1713 zuřil mor v zemích českých, a když přestal, stavěny všude na poděkování sloupy, většinou mariánské; v Kutné Hoře vybudována v l. 1714—15 Fr. Baugutem, jesuitou, t. zv. Boží muka, jež rozměry a komposicí budí pozornost. Týž Baugut jest původcem soch, na t. zv. „mostě“ před kolejí jesuitskou zbudovaných.

Pokoj v zemích českých byl příčinou, že mohla i Kutná Hora nějaký majetek si opatřiti. I koupen byl dvůr v Hořanech a Mančicích a 1725 koupen od hrab. Haugwitze statek Červené Janovice, a Hora spojila s ním dvory Štipoklasy, Vilémovice a Lomec, čímž získán byl jistý výtěžek ke krytí některých obecních vydání.

Stálý úpadek dolování na Horách byl pro město neblahý. R. 1726 byla zrušena mincovna kutnohorská. Kdybychom přehlédlí souhrnem její činnost, tedy shledáme, že tu byly raženy české groše od 1300—1549, tedy téměř po 250 let. Vladislav II. dal tu raziti groše po 7 peněžích (babky, kačenky, šarty); týž dovolil, aby obec směla ročně z 1000 hřiven pagamentů (= mince z oběhu vzaté, staré stříbro) raziti peníze. Od r. 1543 byly raženy v Hoře též tolary. Za Rudolfa II. a Matyáše byly raženy v Hoře peníze s českými nápisy; byl to stříbrný „maley groš“, který tu počali raziti 1578, a měděný „početní groš komory czeské“. Roku 1653 počali mincovati též v Praze a od 1659 užívali k tomu poprvé strojů.

V musejních sbírkách pražských i venkovských vykládají se mince a řadí se chronologicky dle mincoven. I shledáváme mincovnu kutnohorskou, budějovickou, jáchymovskou, kladskou (tam razili Pernštejnové), reichenstejnskou v Slezsku (tu razil Vilém a Petr Vok z Rožmberka), jičínskou (Vadštejn), krumlovskou, brněnskou, pražskou a olomúckou. Za Rakouska byly značky mincoven A (Videň), B (Kremnice), C (Praha).

Vřele doporučuji návštěvu sbírek spolku „Vocela“, kdež se stavěny jsou téměř úplně mince, z kutnohorské mincovny vyšlé, pečť znalce šk. r. Em. Lemingra.

Že nebyly poměry mezi jesuity a městem vždy nejlepší, dokazuje prapodivný případ. Roku 1733 dali konšelé nad portál (k městu) u kostela sv. Barbory zasaditi uměle vytesaný erb městský, avšak rektor koleje Fabian Veselý dal jej strhnouti a rozbíti. Z toho byly oprávněné žaloby. Konečně nařídil Karel VI. (1740), aby jesuité dali erb znovu zhotoviti, a 19. dubna 1741 byl za přítomnosti komise z Prahy, konšelů a jesuitů erb znova odhalen. Při opravě chrámu nebyl upraven tento portál s erbem, nýbrž zcela jednoduše; zmíněný erb ležel v zahradě u severního křídla kasáren a po převratu byl tehdejší posádkou zničen.

Doba, o níž právě se jedná, jest dobou baroka, jež pro Horu v 18. století znamená mnoho. Po r. 1729, kdy byl prohlášen Jan

z Nepomuku svatým, vzniká kostel sv. Jana, vystavěna byla v slohu barokovém hlavní budova bývalé lorecké tvrze, upravila se slohově věž u sv. Bartoloměje, ano do Hory přichází Kilian Ignác Dienzenhofer, stavitel pražských vznešených budov sv. Mikuláše na St. městě, sv. Tomáše, paláce Nostického na Příkopě a Kinského na Staroměstském náměstí, a klade se základ (1733) k budově kláštera Voršilek, jehož portál, ozdobený erbem trautmansdorfským, i stavba sama, ukončená teprv v 19. věku Ohmanem, jenž projektoval kostel, budí pozornost.

Voršilky přistěhovaly se do Hory již 1712, aby obstarávaly výchovu dívek ve městě. Původně bydlily v ulici Panenské asi v domě, v němž od starodávna bývaly i za podobojích bekyně či panny, jež učily dívky ručním pracím a vůbec je vychovávaly. Když pak byla budova vybudována tak, aby se v ní mohlo učit, nastěhovaly se i jeptišky se školami do místností, v nichž působí dosud.

V době rozkvětu baroka zdržoval se v Hoře po třikráte pražský rodák a malíř Petr Brandl, jehož obrazy zdobí pražské kostely (u sv. Jindřicha, Klimenta, v Loretě atd.). Maloval obrazy svatých i portréty; známější jsou ovšem ony. Kutnohorský chrám sv. Jakuba a sedlecký chrám zdobí výtvary Brandlova štětce; nejznámější jest sedlecká sv. Luitgarda, jež má na mostě pražském Braunův pendant z kamene. Bohužel, že trpí obrazy ty proměnou barev vlivem světla, prachu a dýmem z kadidla. Milovníka i znalce potěší návštěva sálu XVI. v Krasoumné jednotě v Praze-I., kdež spatří 10 obrazů Brandlových znamenitě zachovaných a osvětlených. Brandl zemřel r. 1735 téměř v bídě, ale pochován byl s největší pompou v kostele námětském. Pohřbu zúčastnili se všichni kněží horští, jesuitští a cisterciáčtí, zástupci města, cechové a 300 havířů v kroji, nesoucích rozsvícené kahany.

Za válek s Pruskem trpěla Hora jako ostatní města česká. Tak po bitvě u Chotusic bylo mnoho raněných Prušáků po kutnohorských domech uloženo, i v nehotovém klášteře Voršilek.

Roku 1750 konaly se první vojenské manévry mezi Kolínem a Kutnou Horou, jak navrhoval Karel Lotrinský i generál Daun, kteří se obávali, že Fridrich, jenž vyhrál 1742 u Chotusic, mohl by si zase tuto sobě známou krajinu k boji voliti. Hrabě Bathiany na Nových Dvóřích pozval M. Teresii a dvůr na své panství a pozvání bylo přijato, neboť bylo v paměti některých dvořanů, jak Fr. Ant. z Rájova v červnu 1723 uvítal skvostně Karla VI., když jel ke korunovací do Prahy. Večer po příjezdu dvora bylo tehdy městečko a zámek osvětleno 15.000 svítilnami. Po honbě druhého dne konané byla hostina v zámeckých galeriích, při čemž prý císař se obdivoval skvostným jídlům. Při hostině hrála znamenitá kapela hudební, již si Pacht z Rájova vlastním, a to velkým nákladem vydržoval. Když tedy r. 1750 opět dvůr císařský do Nových Dvůrů zavítal, byli i konšelé kutnohorští připuštěni k audienci

a obdrželi slib, že vladařka Kutnou Horu navštíví. To se stalo 23. srpna 1750. Královna jela špalírem dětí a havířů; u radnice stáli ozbrojení měšťané se 4 prapory, a tu odevzdal primátor klíče městské manželům císařským. František se klíčů dotekl a vrátil je. Dobu mimo cvičení vojenská ztrávila Marie Terezie v rušných zábavách, jež Bathiany uměl připravit; při honě v kačínské oboře zastřeleno na př. 1200 kusů srstnaté a pernaté zvěře, při hostině podáno jako pochoutka 15 kop raků, kteréž poslali měšťané král.-hradečtí. O věcech těchto jsme zpraveni od Vojt. Keglera (jenž i bezplatně provedl stukatérské dílo v kostele sv. Jana 1751), magistrátního radního kutnohorského, jehož „Zápisky“ uloženy jsou v městském archivu. V zápiskách také zachován jest patent, jak uvítati královnu, kterýž pro zajímavost časovou též zkráceně uvádíme.

Nařízení o vítání panovníka 1750. (Patent.)

a) Pro města. Konšelé odevzdají klíče a pečeti městské u brány; v ulicích budou slavobrány a loubí, cechové s korouhvemi a hudbou stojí na ulicích, děvčata a panny z košíků sypou květiny na cestu i ze zástěr, měšťanstvo ve zbrani a střelbou vítá, na ulicích teče pivo a víno, vše volá „Vivat M. Terezia!“

b) Ve vesnicích lid v svátečním šatě dobře vystrojený postaví se u cesty, děvčata vypentlena tanec řetězový a ovčáci s holemi tanec ovčácký mají provozovati; pacholata do povětří klobouky házetí, děvečky, pacholci s podávkami, lopatami a srpy, s kosami, cepy státi a na ně cinkati, kytky z kvítí a klasů držeti; pacholata na beráncích a kozlích jezdit; na robotýrský buben bubnovati, slouhové na pastýrské trouby troubiti, na kolovrátky hráti, na dudy a píšťaly pískati. Svatební veselosti zpěvem provozovati a na ozdobném voze jeti; volům rohy pozlatiti, na ocasích pentle zavěsiti a je do plén přistrojiti. Praporci točiti, Bachusy strojiti, jim břicha vycpati a podle nich menší Bachusové jíti neb na sudech seděti. Dobytky své na panství vyhnati a tak dále nanejdýš kratochvíle a radosti též veselosti provozovati mají, „Vivat M. T.“ vykřikovati. Farářové JMC. vítati a všude všemi zvony zvoniti. Anby cesta prašná býti měla, po takové silnici důstatek vody se zaopatřiti a polévati bude.“

Druhá polovice století osmnáctého má několik důležitých událostí. 12. srpna 1770 vznikl velký požár v městě, při němž ve dvou hodinách shořely 53 domky a též i památná gotická radnice z roku 1500. Stála na nynějším hlavním náměstí, hostila v sobě 2 lékárny, měla mnoho vzácných místností. zvláště velkou radní světnici s drahocennými řezbami, jichž s nadšením vzpomíná D. A. z Veleslavína a kronikář Kořínek. Na štěstí byl bohatý a dosud nevýčerpaný archiv zachráněn. Kéž se najde několik mladých a snazivých historiků, kteří by jej probádali! Obecní úřad byl od této

dobu do 1802 ve Vlašském dvoře, načež odstěhován do havířského domu.

Roku 1773 zrušen byl řád jezuitů, kteří do Hory 1626 se slávou vkročili. Jmenní i kostelní zlatý a stříbrný poklad zabral stát, o nic dále se nestaraje. V Čechách a na Moravě měli jesuité při zrušení 20 kolejí a 9 residencí (v Křeseticích byla residence); členů bylo 1130. V Praze byli z nich 164, v Hoře 33, v Hradci Králové 26. Jmenní zabrané činilo 8 milionů zlatých. Odcházejíce z Hory pozorovali zřetelně ovoce své skoro 150leté práce; město bylo aspoň na oko katolické, mnoho domů bylo ozdobeno obrazy svatých a sochami (na mnohých jsou dosud) a lidé nemohli dost pochopit, jak pojednou přišli o všechnu moc jesuité - kněží, kteří vystavěli budovu, jež úplně změnila ráz města, kteří ve všem byli císařské vládě oddáni, což znaky na budovách i kostelích oznamovaly, kněží, kteří lid získávali někdy líbeznými, jindy vyhrůžnými výklady s kazatelen, kteří se nebáli prostředků často zlých, aby docílili, po čem toužili, kteří uměli se domoci vlády nad lidem a pány, aniž tito pozorovali — zkrátka odešel z Hory činitel, bez něhož Hora zcela jinak vypadala. Ale nebylo náhrady, a to dlouho! Jak bezradni byli otcové města a bezmocni ti potomci „pánů Horníků“, viděti z toho, že si nedovedli vymoci po zavření gymnasia jezuitského gymnasia nového, státního, jako se stalo v Hradci neb Jičíně, a byli odškodnění jen hlavní školou, sice praktickou školou pro tu dobu, ale přece jen nižší a připravující hlavně na stav živnostenský. Tuto ránu cítila Hora dlouho; vždyť měla latinskou školu po celou dobu podobojí i po dobu proti-reformace, po více jak 400 let, a nyní nedostala náhrady a daleko široko školy latinské nebylo!

Všimněme si školy hlavní, otevřeně (1777) dle Felbigerovských předpisů 1774. Byla o 4 třídách a učilo se v ní mimo čtení, psaní, počítání i počátkům latiny, zeměpisu, dějepisu, kreslení, měřictví i hospodářství polnímu, neboť měla hlavní škola připravovati na stav vojenský, živnostenský, hospodářský, po případě i učitelský. V městech jako Hora učilo se v 1. třídě česky, v 2. česky a německy, ve 3. a 4. již německy, což znamená uvědomělou germanisací měst. Kdežto dříve uměli vzdělání lidé ve městech našich česky a latinsky, měli nyní umět všude, kde byla hlavní škola, německy, čehož bylo k veliké škodě národa českého skoro docíleno. Hlavní škola trvala až do vydání nových školních zákonů r. 1869. Prvním ředitelem byl kněz Ant. Střecha, jenž prý školu vedl znamenitě, 1815 - 27 vedl školu Jos. Herzán, později arciděkan; jsa velmi vzdělán, založil r. 1827 na památku 50letého trvání školy hlavní nadaci pro žáky výtečně v kreslení prospívající, kteráž přešla po zrušení hlavní školy na reálku.

Když vyšel 1775 robotní patent, jímž robota byla snížena a řídila se dle berních povinností (kdo neměl statků, pracoval 13 dní roboty v roce, kdo měl chalupu a měl 37 kr. berně, pra-

coval 26 dní, kdo měl polnosti a 9 zl. 30 kr. berně, týdně 3 dny atd.), povstala v lidu selském bouře, jelikož se šířily zprávy, že tento patent není pravý, než vrchnostmi změněný. Tyto bouře (Chlumec, Bydžov) potlačeny byly krvavě a nato, aby se lid uklidnil, gen. Olivier Wallis oznamoval veřejně a slavnostně pravé znění patentu po městech; v průvodu Wallisa byl 1 major, 2 setníci, 1 poručík a oddíl vojska. V Černém Kostelci na př. sešlo se k slibu poslušnosti 150 úředníků, všichni rychtáři a 1000 sedláků. Určité zprávy, jak se dělo ohlášení v Kutné Hoře, není, ale asi podobně jako v Hradci Králové, odkudž víme, že Wallis uvítán zvoněním a střelbou, vstříc jemu šly úřady i duchovenstvo. Na náměstí postaven stůl, u toho zasedl Wallis a ostatní důstojníci, rychtáři přistoupili ke stolu, 6 setník je oboustoupilo, načež jeden z důstojníků četl po česku patent. Ke konci každý rychtář obdržel výtisk patentu. Zajímavé je, že v této době ležel v Hoře pluk Wallisův.

Samospráva města Kutné Hory obdržela r. 1776 zcela jiný způsob. Kdežto dříve správu města, soudnictví i finance vedli občané sami, vkládali se během doby do vedení toho král. rychtářové i zeměpanské úřady (komora, apelační soud); a zvláště hospodářství městské bylo podrobováno dohledu zosřtenému a 1739 zřízeno bylo vrchní hospodářské ředitelství pro města privilegovaná, jež tento dohled obstarávalo. Kutná Hora patřila mimo 3 pražská města: Plzeň, Budějovice a Cheb k městům privilegovaným. Obnovování rad dalo se u některých měst rozhodnutím z Prahy a volba obyčejně padla na bývalé členy, ale již Karel VI. chce, aby členové rady rozuměli něčemu z právnictví, a M. Terezie chce, aby nejen usadilí, ale i cizí mohli do rady vstoupiti, jako na příklad bývalí advokáti a důstojníci. 1751 magistrátní radové měli mít platy; 1765 podrželo hrdelní právo jen 24 měst v Čechách.

18. dubna 1776 ustanoveno, že kutnohorský magistrát bude se skládati ze šesti radů a j. úředníků doživotně usazených, z nichž výbor měšťanů ročně šepmistra vyvolí. Hospodářská stránka odevzdána jednomu z radů. Členy magistrátu potvrzoval mincmistr, po zrušení mincmistrovského úřadu podléhala Kutná Hora jako přikázané město přímo guberniu. S magistrátem spojena byla pro město starost a výdaj o kriminální soud pro kraj čáslavský.

Roku 1784 zrušen byl úřad nejvyššího mincmistra, jemuž lat. říkali magister monetarum neb monetarius. Posledním mincmistrem byl Jan Fr. Wayer a město podřízeno bylo přímo guberniu. V Hoře zůstal jen horní úřad, jenž spravoval doly v Čechách, na Moravě a ve Slezsku; ale pravomoc jeho stále klesala, až 1874 zůstal tu jen revírní úřad.

24. října 1783 zrušen byl klášter sedlecký, jehož dějiny, zvláště počáteční, pevně byly spjaty s osudy města hornického. Do válek husitských patřil vedle Zbraslavě a Sázavy k nejpamátnějším klášterům a měl až 500 řeholníků, z nich 300 kněží. Papež Bonifác XI. daroval poutníkům ke kapli Božího těla v Sedlci odpustky, odtud

konaly se pouti velikonoční do Sedlce, i Horníci vycházeli s procesím; upomínky na tyto pouti trvají až dosud. Uvedeno bylo, že 1421 Žižka spálil klášter a většinu mnichů dal pobíti, načež byl po 30 let klášter v sutinách, až zase 1454 někteří mniši se vrátili a počali — jen živořiti. Stavům vzbouřeným za války 30leté měli mniši zaplatiti válečné daně 2000 kop míš., ale když odepřeli, byl klášter prodán Hoře, ale jen nakrátko. Při protireformaci se vzmohl, zvláště za opata Snopka 1699—1707, jehož znaky „snopy“ viděti dosud na několika místech v Sedlci. 1714 dostavěn kostel P. Marie, 1759 i konvent zřízen, ba i v Praze si mniši koupili dům. Při zrušení přeloženo 17 mnichů do jiných klášterů, nábytek klášterní prodán (1786), kostely opuštěny a panství prodáno knížeti Schwarzenberkovi. Poslední probošt Ferd. Hausa stal se arciděkanem v Hoře. V budově konventu jest od 1812 tabáková továrna. Po r. 1885 přikročeno k restauraci velkolepého chrámu (arch. Lablerem), při čemž řeholní sedadla, jež stála v chrámu proti sobě v hlavní lodi chrámové, odstraněna. Některá uložena jsou ve „Vocelu“.

Když zemřel Josef II., nastoupil Leopold II., velkovévoda toskánský (1790), a stavové podali žádost, aby práva zemská byla obnovena. I svolán zemský sněm na červenec 1790 a přišlo 12 duchovních, 86 pánů, 12 zemanů a za města 3 poslové Prahy, 2 z Hory a Budějovic a po 4 dnech 2 poslové z Plzně. Měštům připadalo dosti obtížno vydržovati posly v Praze, kteří nadto byli málo respektováni.

Sněm žádal o vrácení práv a účast v zákonodárství. Ale Leopold vyhradil si jako mez rok 1764, za který nechtěl jít na uznání práv. Tento sněm, ač již revoluce francouzská počínala, bránil i lepšímu zastoupení měst, bylať připouštěna jen města Praha, Kutná Hora, Plzeň a Budějovice a měla privilegium na sedadla ve sněmu (sessí). Při tom byla však zatlačena na výstupek (kathedru) v sněmovně, kdež byla lavička (u okna), takže jen někteří členové mohli seděti; o místo na této lavici, jež byla i odstraněna, bylo časté vyjednávání.

V 19. století jeví se Kutná Hora jako město vysílené, klesající a jen ze své bývalé slávy tyjící. V dolech se nepracuje, obchod není zvláštní a jen jediný průmyslový podnik tu jest, který dává výživu lidem, je to tiskárna kartounů, Breuerem již 1787 založená, která potom po 100letém trvání, ale již v cizích rukách vyhořela (1899) a zašla. Jinak měšťané, vládním systémem Františka I., revolucí a napoleonskými válkami zastrášení, bavili se zcela nevinně, zvláště v Lorci, kdež zařídili střelnici. Městských a zvláště stavebních věcí všímal si magistrát málo, takže se nepozorovalo, že věž nad Kouřimskou branou je velmi chatrná, až se 1821 sesula a zabila 4 lidi. Místo, aby se brány opravily, rozhodnuto všechny zbourati, což se v dalších 60 letech stalo.

Zatím budil velkou pozornost vzdělaného světa zajímavý šlechtic, mající panství v sousedství Kutné Hory, totiž hrabě Rud.

Chotek, majitel Nových Dvorů. Za císaře Josefa II. byl nejv. kancléřem česko-rakouským, a když vydán byl v únoru 1789 patent o novém způsobu vybírání daní, odepřel podpis a složil úřad. Nato byl purkrabím a prezidentem čes. gubernia, jenž se zálibou hleděl zemědělství a průmysl zvelebiti; dává podněty ke stavbě silnic, zavádí anglické stroje tkalcovské a na předení. V Praze upravil letohrádek bubenečský, kolem Vltavy dal nasázet stromy. Dopi-soval si s Dobnerem a biskupem Hájem. Král. č. společnost nauk jmenovala jej předsedou po 20 let (1804—24). Se zálibou pěstoval místopis, zvláště Krkonoš. Mnoho cestoval a přinesl si s sebou myšlenku vystavěti na panství novodvorském velkolepý zámek ve slohu empírovém. Stavba prováděna byla 1802—22 dle plánu saského architekta Schurichta a tak vznikl zámek Kačina, který má v půdorysu podobu oblouku o tetivě 227 m, hojně je zdoben polo-vypuklinami a sloupy a činí dojem překrásný.

Chotek velice si zakládal na knihovně, jež měla více než 20.000 svazků. Mezi spisy bylo též velkolepé dílo o Egyptě s nádhernými rytinami, jež prý dostal od samého Napoleona; r. 1884 v knihovně ještě se dílo nacházelo a viděl jsem je.

Pro Nové Dvory byl Chotek pravým dobrodincem, zakládaje sady, stromořadí, silnice, cesty, mosty, a přál velmi škole, a proto mohl tu vyniknouti vzácný člověk té doby, Mil. Rautenkranc; 1807 stal se ředitelem novodvorské školy a ta dostala pro výborné výkony titul školy normální. Rautenkranc chtěl: 1. aby žáci všemu rozuměli, aby se neučili mechanicky, aby se předměty, o nichž se mluví, ukázaly buď skutečné neb na obraze; 2. aby se vzbudila v dětech láska k práci a cit pro čest.

S katechetou Javornickým (pozdějším farářem v Církvici, po němž v sakristii se chovala značná knihovna), pořádal Rautenkranc hry míčem, běhy a lezení o závod, založil při škole zlatou a černou knihu, zaváděl slavnosti stromkové jarní a podzimní, při nichž děti deklamovaly a zpívaly za přítomnosti rodičů a vrchnosti (Chotka). Z vlasteneckého a didaktického uvažování vznikl jeho spis: „Proč by se na hlavních školách mělo také češtině a česky učit?“ Rautenkranc zemřel 1817.

Za této národnostně i politicky vlažné, ano netečné nálady stihl Horu opět ohromný požár 9. května 1823, který strávil 142 domy a při němž přišlo k úrazu 128 lidí a několik i o život. Tímto požárem může se třetí období dějin zakončiti.

IV. doba od 1823.

Národní obrození a restaurace památek.

Velký požár r. 1823, kterým jsme ukončili III. období kutnohorských dějin a který vyvolal vznik německého spisku o historii Kutné Hory od J. Megrle, padá již do doby probuzenské. Probuzení národní v Čechách projevovalo se činy, a to zvláště tam, kde

někdo dovedl ututlanou jiskru vznítit. V Kutné Hoře byl to v době o něco pozdější městský lékař Dr. Jos. Štětka, jenž neopomíjeje praktického cíle své činnosti lékařské a povždy máje na mysli založení nemocnici v Kutné Hoře, rozhodl se jako vlastenec, že lidi vlašné a lhostejné probouzeti bude k národnímu cítění. A to se mu dařilo. Když v letech čtyřicátých oslavovali po Čechách proslulé české muže, vybrán v Hoře k oslavě Petr Brandl. A jelikož tehda byl povolán za ředitele kůru do Kutné Hory dosavadní učitel na škole pro hluchoněmé v Praze Petr Mil. Veselský, čilý vlastenec, obdržel Dr. Štětka v něm pomocníka v pořádání veřejných produkcí, a výtěžek z akademie na počest Brandlovu pořádán byl velký; věnován byl na vystavění nemocnice. Dr. Štětka je stále čilým, zakládá ochotnický spolek (1843), městskou knihovnu a jako starosta „Slovanské lípy“ staví se v čelo vlastenců. Tehda již také rodáci kutnohorští vystupují významně, J. Er. Vocel (* 1802) popisoval česky i německy nadšeně památky kutnohorské, Jos. K. Tyl (* 1808) sbíral a zbásnil místní i okolní pověsti. Od něho pochází Slečna lichnická, Rozina Ruthardová, Dekret kutnohorský, a v nich se mu nejednalo tak o vystižení historického obrazu, jako spíše o vzbuzení vlasteneckého nadšení. V dramatu „Kutnohorští havíři“ jeví se býti přívržencem osvobození sociálního.

Uvedený již Veselský vydal svým nákladem, ale ve prospěch humanárních ústavů roku 1844 a 1845 v Hoře almanach, nazvaný „Horník“, v němž hleděl spisovatele domácí soustřediti a veřejnost o Hoře poučiti. V prvním almanachu čteme stručný přehled dějin horských od Dra. Štětky, článek o Kamenném domě od J. E. Vocela a různé básně. Povídka nadepsaná „První láska“ od Krasoslavy A..., pochází dle současné poznámky, tužkou provedené v exempláři musea zemského v Praze, od kutnohorské jeptišky M. Nepomuceny. V druhém almanachu čte se životopis Herzanův († 1844) od Veselského, o Malešově a jeho okolí od Fr. Peška, o chrámu sv. Barbory od Dra. Štětky, básně různé a deklamace „Srdce vlastencovo“ od J. K. Tyla. Na tyto prvotiny české literatury, místních věcí si pěkně všímající, měl jsem za dobré zvlášť upozornit. Týž Veselský dokázav šepmistru Trögerovi, že umí čísti staré spisy, ustanoven 1845 archivářem a jal se rovnati městský archiv dle látky, jako před ním konal již Patočka. Když však r. 1848 přestal magistrát fungovat, přestal Veselský archiv rovnati, nicméně uveřejňoval všelicos zajímavého z listin a knih kutnohorských. „Veselského kronikářská povíдавost objevila světu středověký svět a rozhlásila jeho krásy“, praví Dr. Wirth, což Veselskému musíme přičísti k dobru, neboť v důsledku toho se stalo, že 1865 poslal zemský výbor J. Čelakovského, později profesora universitního, jako kopistu, aby v archivu pracoval a listiny opisoval, a ten se Slaviborem Breuerem v archivu rovnali a registrovali listiny a přišli v práci té až do r. 1630. Od r. 1848, kdy obecní úřad byl v Kamenném domě (před tím 1802-48 byl v havířském

domě), byl archiv v horním rozsáhlém sále Kamenného domu; když pak vystavěn a opraven byl znovu Vlašský dvůr r. 1898 a odevzdán městskému úřadu, byl tam přestěhován i archiv a urovnán prof. a archivářem O. Hejnicem, spisovatelem několika zajímavých monografií.

Rok 1848 vyburcoval také Kutnou Horu z klidu. Když přišla zpráva, že císař Ferdinand svolá stavovský výbor všech zemí, aby se usnesl o konstituci, byla zpráva ta přijata s největším povděkem a zřízena v městě národní obrana, k níž přihlásilo se dobrovolně tolik občanů, že byly zřízeny 4 setniny. Také byl založen čtenářský spolek. V květnu byl místo magistrátu zvolen výbor měšťanský a r. 1849 splněna žádost za samostatné zřízení obecní i se samostatným řízením obecního jmění a samostatnou volbou úředníků obecních, a konaly se po první volby dle nového řádu obecního, zhotoveného ministrem Stadionem a vydaného 17. března 1849, při čemž pozměněno v Hoře jméno šepmistr na purkmistr. Do vídeňského říšského sněmu zvolen byl již před tím v Hoře Fr. Palacký, ale poněvadž byl zvolen i na jiných místech, zvolen definitivně Dr. Klaudiv.

Rok 1850 přivádí nám K. Havlíčka, neohroženého žurnalistu a publicistu, do Hory. Když mu bylo totiž zakázáno vydávati v Praze „Nár. Noviny“ a „Šotka“, hledal místo, kde by se usídlil, až se ho ujal vlastenecký knihtiskař Fr. Procházka v Hoře. Tu tedy počal vydávati „Slovana“, jež psal většinou sám. Ale již první číslo bylo zabaveno a zakázáno mu posílati je do Prahy, Hradce Králové, Terezína a Josefova.

V „Slovanu“ hlásal slovanskou vzájemnost, úplnou odluku od německých myšlenek a německé nadvlády, raději chtěl do poroby ruské, doporučoval spojení s jinými národy, jako Rumuny, Vlasy, po př. i Maďary. Upozorňoval, že vláda více šetří práv těch národů, kterých se bojí, než z lásky. Vláda se bojí inteligentního, politicky vyspělého národa. V Hoře vydal knižně „Epištoly kutnohorské“, v nichž otiskl a rozšířil na 31 kapitolu své stati o nábožensko-politických věcech ze „Slovana“. Tu hájí bez bázně liberalismu a nacionalismu (svobodomyslnost a vlastenecké cítění) proti vládnímu zpátečnictví, německé nadvládě, ale také vystupuje proti revolučnímu radikalismu. Poněvadž pak hierarchická strana chtěla potlačovat svobodomyslný ruch a osvětové hnutí, také proti ní se ozval.

Vládě bylo dobře známo, že Havlíček je národem ctěn (dle úř. zprávy nejvíce byl odebírán „Slovana“ na Pardubicku, Kutnohorskku, Poličsku, Litomyšlsku a Jičínku), i počala proti němu urputně postupovati, a to tím, že jala se vydávati „Vídeňský deník“, že chtěla peněží získati Havlíčka, a když to nepomáhalo a nezdařilo se, že mu zakázala posílati „Slovana“ do Vídně, Uher a Haliče. Havlíček upadal do vyšetřování a v červenci 1851 prohlásila vláda, že bude dávat dle císařského nařízení z 6. července 1851

novinářům výstrahy; a již 20. července obdržel Havlíček výstrahu od místodržitele Meczeryho a v srpnu druhou. Tuše, že by třetí výstraha přišla co nejdříve a tím i zastavení časopisu, napsal dne 14. srpna do posledního čísla článek „Konec“, v němž oznamuje, že si „Slovana“ nedá zapovědít, že si ho zapoví sám. I přestal „Slovana“ v Hoře vycházet a Havlíček přesídlil do Německého Brodu.

Ještě však jednou přišel Havlíček do Hory, a to k porotě 12. listopadu 1851, aby byl souzen za články: Správa záležitostí obecních a Proč jsem občanem; ale k malé radosti vlády obhájl se výborně a prohlášen nevinným. — Za svého pobytu v Hoře bydlil Havlíček v domě, který byl na Kolmarce při zahradě pí. Svobodové, a v něm redigoval „Slovana“ a upravil „Epištoly“. Stavení bylo zbořeno, ale obraz jeho, zřízený malířem Heroldem, choval ředitel hudby chrámové v Praze u Týna Kaván. Cenné jsou vzpomínky Veselského na Havlíčka, neboť se s ním často stýkal a také patřil mezi přispěvatele do „Slovana“.

Dodatkem ještě uvádím, že na zakoupení „Epištol kutnohorských“ přihlásilo se Havlíčkovi třikrát tolik odběratelů jako na „Slovana“ a že Havlíček považuje „Epištoly“ za brožuru a nikoli za periodický tisk, vyslal ne z Hory, nýbrž z Kolína poštou 4000 výtisků „Epištol“ již 7. července 1851, kdežto zabavení „Epištol“ bylo nařízeno 17. července a prohledán Havlíčkův byt i expedice.

V druhé polovici století devatenáctého jeví se trojí snaha v obyvatelstvu; první hleděla k hospodářskému vzpružení města, druhá k rozkvětu školství a osvěty v obyvatelstvu, třetí k záchraně a obnovení památek starodávných.

Co se týká prvního bodu, totiž hospodářského rozkvětu starobylého města, ten se nepodařil a hlavní toho příčinou bylo, že zakládaná dráha severozápadní městu Hoře se vyhnula a že intervence města ve Vídni nijak Hoře neprosplla. Tím se stala nenapravitelná chyba a města Čáslav a zvláště Kolín se vzdávají a Hora hospodářsky se vzhopiti nemůže.

Lépe se dařilo v druhém ohledu městu hornickému. Bylo uvedeno, že po zrušení jezuitského gymnasia zřízena byla v Hoře hlavní škola. Ta byla čtyřtřídní, a již 1852 změněny byly dvě třídy na třídy reálné; když pak se objevil článek Vocelův v ČČ. museu „O zvelebení škol středních“, tu kutnohorští inteligenti, zvláště známý již Dr. Jos. Štětka působil k tomu, aby otevřena byla reálka městská samostatná, což se stalo 1854. Byla to třetí reálka česká úplná vedle pražské, již řídil znamenitý Wenzig, a rakovnické.

Působení kutnohorské městské reálky týkalo se nejen školy samé, to jest žactva, ale i obyvatelstva městského, jež produkcemi, zvláště hrami divadelními, bylo vzděláváno. Divadlo bylo umístěno v přízemí původní reálky, jež byla postavena na místě starodávné radnice, opuštěné r. 1500, a kde nyní jest obecná škola na Komenského nám. Profesori reálky nejen že hry cvičili, oni i sami

hrávali a dekorace malovali (prof. Knor). Výtěžky z her bývaly značné, na př. r. 1857 vynesly hry 456 zlatých, kteréž plynuly do pokladny na zakoupení pomůcek. Téhož roku zavedena též v Hoře daň na vydržování škol, a to poplatek z piva a kořalky dovážené. Reálka kutnohorská sestátněna byla r. 1875 a přestěhovala se do nové budovy, již obec postavila roku 1901. Na reálce působili mnozí vzácní mužové a vědci; ty, kteří se zabývali historií Hory a snahou o záchranu památek, uvedeme při spolku „Vocel“, z ostatních nutno vzpomenouti na př. matematika A. Strnada.

Po roce 1860, kdy vydán byl diplom říjnový, založena celá řada spolků a družstev, jež měla účely humanní, osvětové i hospodářské. Tu byly založeny: Jesličky, Okrašlovací spolek, Sokol, Řemeslnická beseda, v níž konány pilně přednášky, Spořitelna i Založna městská, Vesna, Měšťanská beseda, Tyl a j.

Dle nového říšského zákona z 1869 zřízen byl při zrušení hlavní školy v Hoře ústav učitelský, který byl umístěn v starobylém Hrádku nad Vrchlicí. Učení a příprava na učít. stav trvala odtud 4 leta. Zde působil 1872—82 G. A. Lindner, jež Dr. Kádner nejvyšším českým pedagogem po Komenském jmenuje, a to právem, neboť Lindner vedle své rozsáhlé literární činnosti byl účasten prací organizačních při školském převratu 1869. Za něho vzkvetl ústav kutnohorský tak, že stál v popředí všech ústavů v Rakousku. Organizace ústavů uč. z r. 1874, tedy původní, pochází od něho a tehdy měly na ústavech uč. převahu nauky filosofické, přírodní a matematické nad ostatními předměty, což r. 1886 následkem reální novely z 1883 bylo změněno tak, že bylo ubráno uvedeným naukám na hodinách a přidáno náboženství a hudbě. Tehda již přednášel Lindner na universitě.

Proměna ta nebyla ovšem ústavům k dobru, ale přec měla jakési následky.

Ústavy učitelské, jež trvají 54 léta, prý přestanou; jsou toho různé příčiny, také se snad přežily, ale nemá se toto dílo Lindnerovo jen odsuzovati, neboť vychovalo generaci učitelů, která vyslala ve válce světové do boje vojsko vlastenecky a česky cítící, která vychovala lidi průměrně velmi dobře vzdělané, z rakouských národů skoro nejlépe. A i ta druhá reforma (z 1886), která byla právem odsuzována, vyvolala v život sbory pěvců-učitelů, kteří pod výbornými mistry se zdokonalili a jméno české v cizině (Francie, Švédsko, Jugoslavie, Italie) povznegli. Po všechny doby trvání ústavu jevila se ve všem učitelstvu chvalitebná snaha po dalším a vyšším vzdělání.

Speciálně odchoval uč. ústav kutnohorský znamenitou řadu vynikajících pracovníků na roli školství i v jiných oborech. Jmenuji na př. Jos. Tůmu, Jos. Smrtku, Lad. Horáka, L. Čelanského, malíře Kubu a spisovatele Brauna, o němž bude zmínka při rodácích kutnohorských. Ke zkouškám do Kutné Hory k vůli městu a pa-

mátkám přicházeli mnozí učitelé, na př. spisovatelé Fr. Flos a K. V. Rais.

Jinak školství kutnohorské velmi zdárně se rozvíjelo, takže tu v další době shledáváme řemeslnickou školu, nyní průmyslovou, ženský ústav učitelek, rolnickou školu a j.

V době po roku 1860 vzpomínáno mnohých, kdož v Hoře žili a působili, deskami pamětními neb sochami, a to Dačického, Vocela, Tyla, Brauna, Havlíčka a Lindnera. K slavnosti odhalení pamětní desky na rodném domě Tylově r. 1862 vydali studující kutnohorští almanach „Horník“, v řadě tedy třetí.

Mezi spolky kutnohorskými zaujímá zvláštní místo spolek „Vocel“, zvaný po velkém rodákovi kutnohorském a r. 1877 založený. Z tohoto vzácného spolku vyšel popud a myšlenka zachrániti Horu před zapomenutím, to jest před zánikem kulturních a velkolepých památek po předcích, kteréž byly v stavu zchátralém a volaly o pomoc; i rozhodnuto konečně památky zrestaurovati a roztroušené jiné sbírat i shromažďovati v museu. S pravým nadšením a vůlí nezlomnou vystoupila celá řada úctyhodných mužů, kteří se snažili výtvoři umělecké, svědčící o dávné slávě Hor, zachovati budoucím dobám. „Vocel“ měl tedy přímou neb nepřímou účast na všech restauračních pracích po r. 1877, jež se dály v Hoře nákladem aneb pomocí spolku samého, města, země a říše. Jmenovitě uvedeni býti zasluhují členové vynikající; byl to president krajského soudu Předák, první předseda „Vocela“, Karel Vorlíček, arciděkan, neúnavný horlитель pro zachránění chrámů kutnohorských, jež úsilně všechny dal upravit i vykonal k vůli restauraci nesčíslně mnoho cest k úřadům nadřízeným, prof. J. Řehák, spisovatel vždy vzácných statí historických o Hoře, jež uložil ve spise „Kutnohorské příspěvky k dějepisu české vzdělanosti“, Em. Leminger, dosavadní pečlivý správce a pořadatel sbírek Vocelových a znalec mincovnictví kutnohorského. Prof. F. A. Slavík, jenž psal o panství kutnohorském, Dr. Stáně, lékař, F. Kalina, ředitel ústavu uč. řed. Zach a prof. Braniš po krátkém pobytu ve spolku vystoupili a pracovali mimo „Vocel“ o památkách horských.

Nemožno zamlčeti, že největší péčí po mnohá leta byla záchrana velké svatyně sv. Barbory, o níž opakujeme i tu, co praví Dr. Wirth, že Praha nemá nic, co by mohla stejně cenného postavit i této doby. Oprava chrámu toho stála 1 milion korun (mírových!) a dále se dle návrhu Mockrova po 20 let. Dále nutno uvést, že je málo krajinských museí, která by s takovou pečlivostí a téměř úplností poskytovala obraz bohatství a uměnímilovnosti bohatých Horníků, která by si všímala všech odvětví lidské práce, píle a umění, jako to nalézáme ve „Vocelu“.

Když pak se ujala obec politicky velmi důležitá, ale zpustlého Vlašského dvora a koupila jej od eráru rakouského za 30.000 zlatých (mírových) a rozhodla se, že jej přestaví a zrestauruje,

naplněn byl radostí každý dobrý Čech, neboť navštívit tu napolo zbořeninu r. 1884 znamenalo navštívit místo propadlé záhubě a zkáze, a přec to byla mincovna česká, jež hlásala za Rakouska, že jsme bývali samostatnými. I byla to zásluha mužů, jež uvedeme, zajisté značná, ať už se pohlíží na restauraci jako podařenou nebo méně podařenou.

Když členové zemského sněmu přijeli do Hory, aby pohlédli na památky, jež měly být s pomocí země restaurovány, a přišli na Vlašský dvůr, tu zvolal známý předák německý Herbst: „O, du Wälscher Hof, dir ist nicht mehr zu helfen“. Ale u chrámu sv. Barbory podivem prý nepromluvil a Němci hlasovali pro udělení podpory na restauraci. A přece přišlo i k novému vybudování Vlašského dvora, jehož se už Herbst nedočkal; zásluhu o to mají K. Adámek, Dr. Pacák, J. Macháček, starosta, a provedení svěřeno (jakož i práce u sv. Barbory) architektu L. Láblerovi. Oprava Vlašského dvora stála 300.000 zlatých. Zeď s cimbuřím, která obkličovala Vlašský dvůr proti městu a činila jej vlastně hradem, byla již 1878 zbořena a odstraněna a při restauraci nebyla obnovena. Také velký sál, do něhož se šlo z velké chodby ve dvoře Vlašském, zvaný „rajtunk“, kdež se konaly valné schůze a sněmy, byl zbořen již 1830 a neobnoven. Zato byla dvorní kaple s velkou pečlivostí vypravena a činí mocný dojem. Byly tedy restaurovány, upraveny a zřízeny v době 1880—1905 všechny chrámy kutnohorské, nově vypravena kamenná kašna, zrestaurován Kamenný dům i Vlašský dvůr a Hora ve svých hlavních památkách zachována. Pouze Hrádek Smíškův, který kolem r. 1500 byl v Hoře dle své báječné a nákladné úpravy budovou skoro první, nádhernou a nad Vrchlicí pyšně se vypínající, jest nyní budovou v Hoře poslední, ostatě neopraven; omítka jeho otlučena, vzali mu dvorek, který chránil průčelí, a zrušili kašnu, bez níž žádný středověký hrad nemohl býti a kterou dostal Smíšek za to, že dal Hoře prameny vodní na svých gruntech. Hrádek činí dojem ubohý!

Dodati sluší, že pokusy konané na obnovení dolování 1880 až 1897 na Ptáku, u Král. haldy, na Kaňku a j. se nezdařily.

Nutno konečně se také zmíniti o rodácích kutnohorských, kteří vůbec stali se známými po českých vlastech.

V pásmu dějin byli již uvedeni Bartoš a Mikuláš z Prachňan, Ondřej a Mikuláš Dačický jako kronikáři horští, dále jest rodákem kutnohorským mistr Kuten, humanista, jenž napsal kroniku o založení země české, Šimon Eustach Kapihorský (zemřel 1630) napsal dějiny kláštera sedleckého. V devatenáctém století vyskytují se J. E. Vocel a J. K. Tyl, o nichž bylo několik slov řečeno; malíři histor. obrazů Ant. Lhota a Felix Jenewein, sochař Strachovský, tvůrce sochy Havlíčkovy, Jan Hostvít Pospíšil, královéhradecký nakladatel († 1868), Stanislav Breuer (Sava Chilandarec † 1912), jenž byl zprvu filantropistou, později mnichem kláštera

athoského Chilandaru, o němž při archivu kutnohorském byla řeč, Jos. Braun, učitel a spisovatel předčasně zemřelý (1891), vřelý národovec a spisovatel historických povídek z ovzduší kutnohorského, dále básník samouk Pokorný-Pikulík, kutnohorský Hans-Sachs, jež historie literatury české čestně uvádí v řadě básníků-samouků vedle řezbáře Fr. Chládky a tkalce, potom učitele J. Kaluse. Z mladších uvéstí jest universitního prof. a přírodopisce K. Domina a Fr. Slavíka a znalce poměrů hornických v Hoře min. radu Ot. Lemingra. K uvedeným mužům-rodákům řadí se důstojně i žena, jejíž jméno po vlastech českých je dobře známo, Gabriela Preisová (naroz. 1862), rodem Sekerová. Svými novelami upozornila na svéráznost moravských Slováků a korutanských Slovinců; i pražské poměry společenské jí dodaly látku k pracím. Obě dramata její byla zhudebněna: „Gazdina roba“ od J. B. Förstra jako Eva a „Její pastorkyně“ od L. Janáčka.

Obraz, který nám dějiny kutnohorské podaly, jest vskutku vábný, bohatý na důležité události a zajímavý, poněvadž má mnoho pestrosti. Není naděje, že by zaplavené doly mohly vydávati zase stříbro, že by zase Kutná Hora oživila a zkvetla, přes to však musí nám ostatí milou a drahou.

Nedostačí, že turisté a různé spolky konají zájezdy do města, jež podává netušené dojmy a okazuje kus středověkého života, nedostačí plakáty a články časopisecké, aby se vlažní lidé rozhodli podívati se na kus českého světa, který mluví jadrněji než mnohé knihy, tu nezbyvá, než nadchnouti v české škole mládež, aby k pomníkům dávnověké slávy, jež každý Čech má na vlastní oči shlédnouti, a to k Praze, Vyšehradu, Řípu a Karlštejnu, připojila také Kutnou Horu, která ukazuje, co dovedli zříditi a vystavěti staročeští zbohatlíci kutnohorští, kteří i při ohromném zbohatnutí nezpyšněli, ale zůstali staročeskými pobožnými a štedrými Horníky.

Obsah:

I. doba — 1422. Kutná Hora katolická a německá.

Sedlecký klášter. Právo horní jihlavské. Osada horní. Mincovna. Kniha král. horního práva. Hora městem královským. Jméno její. Staročeské dolování, minciři a pregéři. Fara horská. Chrám sv. Barbory. Znak města. Dekret kutnohorský. Počátek válek husitských. Zikmund v Hoře. Hora padla do moci Pražanů 1422.

II. doba — 1620. Kutná Hora podobaří a česká.

Hora Táborů vzata a spálena 1424. Prokop Holý. Sněm 1432. Čeština, jazyk vládnoucí, 1433. Lipany — Sion. Sjezdy na Horách. 1454 srovnání starých a nových Horníků. Sociální, národnostní a náboženský převrat dokonán. Jiří z Poděbrad. 1471 volba Vladislavova. Biskupové v Hoře. 1485 sněm. Úředníci u hor. Bouře havířů. Majestáty Jagajlovců Horám. Stavitelský a umělecký rozmach v pozdní gotice. Střelení k ptáku. Jáchymovské doly. 1526 Habsburkové nastupují a zkracují stará privilegia. Osel přestal řvát 1543. Tolary. Smalkaldská válka. Mory. Školy horské. Doly upadají. Počátek českého odboje.

III. doba — 1823. Protireformace v Hoře. Úpadek města.

Potrestání města. Jesuité do Hor. Smrt Mikuláše Dačického. Školy jezuitské. Vojna 30letá. Paměti Kořínkovy. Mor 1680. Hrabě Sporck. Pragmatická sankce. Zrušení kutnohorské mince. Barok v Hoře. Voršílky. Brandl. Marie Terezie. Patent o vítání 1750. Požár radnice gotické. Jezuité odcházejí. Hlavní škola. Robotní patent. 1776 magistrát horský. Mincmisterský úřad zrušen. Sedlecký klášter zrušen. Rudolf Chotek. Požár města.

IV. doba od 1823 — Doba obrození národního a restaurace památek.

Dr. Štětko. Veselský. Archiv kutnohorský. Nové zastupitelstvo 1879. Havlíček. Zakládání škol. Reálka. Ústav učitelský. Dr. Lindner. Spolek „Vocel“. Záchrana památek a museum Vocela. Nezdar obnoveného dolování. Rodáci kutnohorští.

Mapka okolí Kutné Hory.

Označení míst jmenovaných při dějinách Kutné Hory.